

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ
STUDIUM**

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Iveta Rebernaková

**Cesty ke vzdělání žen v českých zemích a možnosti jejich
uplatnění.**

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Martina Strnadová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**MASTER COMBINED (PART TIME)
STUDIES**

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Iveta Rebernaková

**Women's journey to education in the area of Czech Republic
and their roles in the society.**

Prague 2013

The Diploma Thesis Work Supervisor:
Mgr. Martina Strnadová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 14.6.2013

Iveta Rebernaková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce paní Mgr. Martině Strnadové za odborné vedení.

Anotace

Diplomová práce se primárně zabývá názorem na vzdělávání žen a jejich následné uplatnění ve společnosti. Tento názor je komparován s historickým kontextem vzdělávání a uplatnění žen v tehdejší společnosti. V práci je také odlišen názor mužů na uvedenou oblast zkoumání. V potaz je bráno i sociální prostředí respondentů, místo bydliště, jejich dosažené vzdělání či například rodinný stav. Teoretická část pojednává o historickém vývoji vzdělávání žen a o možnosti vzdělávání žen v současné době a dále o možnostech uplatnění žen na trhu práce. Praktická část se zabývá zjištěnými poznatky z elektronického dotazníku a osobních rozhovorů s respondenty. V závěrečné části jsou interpretovány celkové výsledky v návaznosti na hypotézy a pracovní otázky.

Klíčové pojmy

Diplomové práce, postavení ženy ve společnosti, role ženy, socializace, systém vzdělávání, řízení lidských zdrojů, uplatnění žen na pracovním trhu, ženské spolky.

Annotation

Diploma thesis is primarily concerned with an opinion of society on education of women and their consecutive assertion on society. This idea is compared to historic context of education of women in contemporary society. Thesis also distinguishes an opinion of men on given problematic. It also considers social environment of respondents, place of residence, edification or marital status. Theoretic part deals with historical progress of women's education, the possibility of women's education in current age and henceforth positives and negatives of assertion on the employment market. Practical part deals with learned findings from online questionnaire and interviews with respondents. At the conclusion are interpreted total results in relationship with hypothesis and questions of work.

Key words

Thesis, women's role in society, women's role, human sources guidance, socialization, educational system, assertion of women on the employment market, women's unions.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ A UPLATNĚNÍ ŽEN	10
1.1 Historický kontext	10
1.2 Vzdělávání žen.....	20
1.3 Sociologicko-psychologický pohled na dobu	30
1.4 Významné osobnosti.....	35
1.5 Ženské spolky	42
2 ŽENY V SOUČASNOSTI	47
2.1 Role ženy a role rodiny.....	47
2.2 Řízení lidských zdrojů v ženské otázce	55
2.3 Sociologický pohled	63
2.4 Celoživotní vzdělávání	67
3 PRAKTICKÁ ČÁST	78
3.1 Metody v empirickém výzkumu	78
3.2 Zpracování dat	83
3.3 Vyhodnocení praktické části.....	85
3.4 Závěr praktické části.....	91
ZÁVĚR	93
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	97
SEZNAM PŘÍLOH.....	102

ÚVOD

Téma vzdělanosti, vzdělávání žen a jejich další uplatnění ve společnosti je a bylo velmi diskutovaným tématem. Role ženy se s vývojem společnosti mění. Co očekávala a očekává od žen společnost, co její nejbližší okolí a ona sama? Pokusili jsme se najít odpověď na tuto otázku.

Nejdříve jsme vymezili téma práce a oblast, které se týká. Abychom téma cesty ke vzdělání žen v českých zemích a možnosti jejich uplatnění dokázali dobře popsat, použili jsme k tomu řadu odborných publikací a materiálů zabývajících se tematikou vzdělání a vzdělávání u žen od 19. století po současnost. Vzhledem k interdisciplinaritě tématu jsme použili zdroje z oblastí psychologie, sociologie, historie, pedagogiky a andragogiky. Zejména jsme se soustředili na činnost a názory těchto významných osobností: M. D. Rettigová, K. Světlá, E. Krásnohorská, B. Rajská, F. F. Plamínková, K. Amerling, V. Náprstek, T. G. Masaryk. Důležité bylo ženské hnutí a činnost ženských spolků.

Dnes se odborná veřejnost se shoduje, že na pracovním trhu je dnes větší konkurence, a proto roste snaha udržet si své pracovní místo. Zájem veřejnosti o vzdělávání roste, recese posiluje význam vzdělávání. Lidé musí přehodnotit svoji pozici na trhu práce. Proto bylo nutné práci obohatit o pohled současných žen a mužů. K tomuto účelu jsme zvolili andragogický výzkum. Byl zvolen kvantitativní výzkum, při kterém bylo využito zejména dotazníkové metody a metody rozhovoru. Tento výzkum byl těžištěm celé práce.

Průzkum probíhal mezi ženami i muži ve věku 20 – 60 let. Respondentů bylo celkem 300 a byli rozděleni do skupin podle věku, sociálního prostředí, dosaženého vzdělání, místa pobytu atd. Tématem se staly otázky vzdělání žen, postavení žen ve společnosti, potřeba vzdělávání apod. Otázky byly účelně seřazeny do dotazníku. Vytvořený dotazník v rámci empirického výzkumu jsme předložili respondentům, kteří odpovídali na otázky týkajících se vzdělávání v dospělosti, sociálních rolích žen a následného uplatnění ve společnosti. Dále jsme se rozhodli přistoupit k rozhovoru s 50 respondentkami ve věkové skupině 30-50 let. Ženy byly vdané nebo žily s partnerem a měly alespoň jedno dítě. Těm jsme v rozhovoru položili tři pracovní otázky týkající se souvislosti uplatnění ženy ve společnosti s jejím životním stylem, spokojenosti se

sociální rolemi příslušející ženě dnes a pak otázku na celoživotní vzdělávání a jeho možnosti.

Téma práce bylo vybráno záměrně. Autorka práce je sama ženou, která začala studovat na vysoké škole ve středním věku a tak měla možnost vyzkoušet si nové věci a získat informace z různých oborů. Navíc zastává mimo jiné roli pracující ženy v managementu s vysokým platem, matky, manželky v dlouholetém manželství s mužem, který má jen základní vzdělávání. Vzhledem k tomu, že se často setkává s otázkou, zda není vyšší vzdělání a plat u ženy něčím, co by muži vadilo, rozhodli jsme se zabývat i názory mužů.

Výsledky výzkumu jsme uvedli do společensko-kulturního kontextu dnešní doby a poté porovnali s názory na tuto tematiku z doby dřívější.

1 HISTORICKÝ VÝVOJ VZDĚLÁVÁNÍ A UPLATNĚNÍ ŽEN

1.1 Historický kontext

Sledovat ženu ve společnosti, její vliv na společnost a vliv společnosti na ni, je možné z řady různých aspektů. Jde o prosazení rovnoprávnosti žen ve společnosti, o uplatnění rovných možností pro muže a ženy v praktickém životě, o dosažení fungující společenské rovnoprávnosti.

Postavení žen se měnilo v závislosti na hospodářské situaci rodiny a jejich potomků, dále obecně na vztahu muže a ženy, formování této společenské instituce; zahrnuje předsudky a zvyklosti. Důležité místo v lidských dějinách měla také dělba práce mezi mužem a ženou. Zlomovým obdobím byla doba bronzová. Privilegovaná vrstva mužů měla nadvládu a nadprávi. Ze svého postavení těžili a uplatňovali svůj vliv na postavení ženy ve svůj prospěch a ženám určili životní formu. Až do 20. století trvala snaha mužů o nadvládu nad ženou, tím i nespokojenost žen s výsadami mužů. Všechny historické doklady o životě lidské společnosti podávají svědectví o privilegovaném postavení mužů. A toto postavení bylo v lidské společnosti udržováno. Ženě byla ponechána starost o zachování rodu, výchovu dětí, řádný chod domácnosti a péče o rodinný majetek¹.

Vlivy antického Řecka a Říma a židovsko-křesťanského náboženství. Antika se nedokázala dopracovat k chápání ženy jako osobnosti. Ve starověkém Římě na rozdíl od řeckých žen, mohly ženy vycházet do města, účastnily se slavností, her v divadle, cirku, lázních, ale v žádném případě nemohly zasahovat do politického života. V antické společnosti byla žena nesvéprávná².

Patriarchální převahu muže nad ženou nepřekonal ani judaismus. Židovství mělo za cíl zajištění rodu a patriarchální stabilitu rodiny. Křesťanství se také neodprostito od tradičního pohledu na život společnosti a manželství chápalo jako instituci na potomky a jejich výchovu. Svazek manželský chápe jako věc posvátnou.

¹ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-295-3.

² BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

Ženám bylo přiděleno podřadné postavení, třebaže se podílely na všech lidských činnostech stejně jako muži již v nejstarších společnostech a bylo ospravedlňováno jako přirozený důsledek psychické a fyziologické odlišnosti a to i v náboženství.

Na počátku se začala upevňovat monogamní rodina, kdy uzavřením manželství žena vstoupila do rodiny muže se vztahy patriarchálními (nadvládou muže nad ženou a dětmi).

Pokrokové hnutí chtělo prosadit radikální politickou a sociální reformu v české společnosti a připravit tak společnost na přijetí moderní orientace světové kultury³. Právě ženy musely na svou neuspokojivou situaci upozornit. Vznik ženských emancipačních snah souvisí se změnou sociálně-ekonomické situace, demografického vývoje ve vyspělejších částech světa při přechodu od typické feudálně zemědělské společnosti ke kapitalistické městské společnosti. Rodinu začala ovlivňovat průmyslová revoluce. Lidé odcházeli z venkova do měst za prací. Postupně končila patriarchální podoba rodiny, kde společně žilo a pracovalo i několik generací. Majetek po otci zdědil zpravidla nejstarší syn, chlapani se osamostatňovali, dívky bydlely v původní rodině a přispívaly svou mzdou na domácnost. Bylo naprosto nepřijatelné, aby neprovdaná žena, pod padesát let věku, žila samostatně. Mladé svobodné ženy byly přinuceny k výdělečné činnosti ekonomickou situací a také proto, aby se pak mohly vdát díky naspořenému věnu. Provdané ženy nižších sociálních vrstev na venkově byly nuceny pracovat stále a dokázaly skloubit práci s povinností matky a hospodyně. Po přechodu do města se toto nezdařilo. V době hospodářské krize a v případě mužovi nezaměstnanosti, musela žena pracovat. Získat výdělek se stalo prvotním úkolem a práce v domácnosti a péče o rodinu musela jít stranou. Z tohoto prostředí vzešlo dělnické hnutí mužů a žen, které usilovalo o sociální svobody⁴.

Z žen z měšťanské společnosti, manželek a dcer řemeslníků, živnostníků, obchodníků a úředníků, vzešly emancipační myšlenky a tendence. Tyto ženy po absolvování obecné školy, popřípadě měšťanky, se buď vdaly a staly se ekonomicky zajištěnými, nebo zůstaly v rodině, čímž byly jaksi navíc, a musely pomáhat vylepšovat rodinný rozpočet domácími ručními pracemi a tak udržet standard rodiny. S rozvojem

³ BUREŠOVÁ, J. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

⁴ BUREŠOVÁ, J. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

tovární výroby, klesla poptávka po domácích výrobcích. Neprovdané dívky a ženy a také vdovy musely hledat obživu jinde. Manuální práce dělnic a služek nebyla pro méně fyzicky vyspělé měšťanské dcery vhodná a navíc únosná pro zachování rodinné prestiže. Jediná možnost byla v tzv. vyšších měšťanských povoláních, na které se do této doby připravovali muži, bratři. Dívkám chyběla kvalifikace, do vyšších a speciálních škol nechodily a tak se emancipační tendence žen díky společenským změnám a ekonomické situaci rozšiřovaly. V 19. stol. šlo o získání vyššího vzdělání, a tím o ekonomické zajištění.

Žena byla na manželovi naprosto závislá a to jak ekonomicky, tak ve všech rodinných záležitostech, ve výchově dětí, bydlení a chodu domácnosti. Stav nebyl slučitelný s novými myšlenkami o osobní svobodě, potřebě trhu práce na mobilitu pracovních sil. Nutnost upravit právní předpisy v oblasti rodinného práva se stala důležitým aspektem emancipačního hnutí. Katolická církev vedla protesty proti zaměstnávání žen, ale tlak potřeby ekonomických poměrů způsobil větší zaměstnávání žen. Typický byl tlak proti zaměstnávání žen v kvalifikovanějších povoláních, i když pracovaly za o třetinu nižší mzdu byť stejně dlouhou dobu jako muži. Koncem 19. stol. se práce svobodných žen a vdov stala běžně respektovaným jevem, ale provdaných žen v samostatných a svobodných oborech bylo stále velmi málo. Muži viděli v ženách stále více především hrozbu pro vlastní zaměstnanost. S postupným šířením socialistických teorií dělníci pochopili, že ženy zvětšují dělnický vliv na zaměstnavatele a pomáhají v boji za zlepšení pracovních podmínek na trhu práce. Dělnické ženy se zapojovaly do politiky, politické strany navrhovaly kandidáty na poslance do voleb i z řad dělnických žen. Až když se na konci 19. stol. vyčerpávající styl života nižších sociálních skupin obyvatelstva začal promítat do zájmů státu, byla přijímána opatření k omezení pracovní doby žen, zákaz práce v některých oborech z důvodu ochrany zdraví žen, atd. Emancipační hnutí žen mělo prvořadý úkol, zajistit ženám přístup k vyššímu vzdělání, přístup k náročnějším povoláním díky získané kvalifikaci, a tím získat ekonomickou nezávislost. Dále šlo o možnost přístupu k aktivnímu společenskému a politickému životu. Na to následovala snaha žen o získání aktivního i pasivního volebního práva pro ženy.

Osvícenský individualismus⁵ a počátky moderních demokratických společností znamenaly počátek hledání nových rolí žen ve společnosti. Dosažení volebního práva žen v roce 1920 bylo vrcholem emancipačního hnutí první poloviny 20. stol.

Osvícenství šířila od dvacátých let 19. stol. vzdělanější společnost v českých zemích. Vyzdvihovalo nezávislost v myšlení, svobodu přesvědčení, mravní hodnoty, možnost řešení sociálních a společenských problémů jednotlivce ve prospěch celé společnosti. S tím souvisela myšlenka, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti. Dosavadní názory týkající se nerovnoprávnosti postavení žen byly ve společnosti zakořeněny díky církevním, filosofickým a politickým přístupům v myšlení společnosti. Česká společnost začala diskutovat o podnětech, které začaly přicházet z Francie, Německa, Anglie vlivem Velké francouzské revoluce (1789-1794). Uvolnila se tak cesta k industrializaci pro základ moderního politického myšlení, politickým institucím a hlavně demokratizaci společnosti, v které má stále hlavní roli vzdělaná a informovaná mužská veřejnost a ženám je vyhrazena soukromá sféra, rodina. A tak se ženské emancipační hnutí stalo novým fenoménem 19. stol. v celé Evropě a od šedesátých let se začalo rozvíjet v českých zemích.

Ženské emancipační hnutí začalo nejdříve v USA v polovině 19. stol. Dále pak v západní Evropě, a to ve Francii, Švýcarsku, Holandsku, Velké Británii, ve skandinávských státech, později i v Německu a v Rakousko-Uhersku. Společnost byla ovlivněna liberalismem. Mužská pokroková společnost se k jinému vnímání žen dostávala pomalu a postupně. Ženy uměly pro své snahy získat osvícené muže už v 19. stol. v české společnosti. Také úsilím o změnu v tzv. ženské otázce byla spolupráce velmi výrazná a mimořádná v rámci celé Evropy. Organizovaně a velmi aktivně se začaly zasazovat o svá práva ženy samy na přelomu století 19. a 20., byly ale nevýznamné v rámci české politiky.

České feministky prosazovaly myšlenku, že i vdaná žena, pokud zůstane v domácnosti a věnuje se rodině, musí být na určité duševní úrovni, která jí umožní kvalitně vychovávat novou generaci. Důraz byl kladen na koedukaci školství, na zdravý, praktický a konstruktivní přístup k životu. Zdůrazňováno bylo, že dívkám i chlapcům bude společná výchova ku prospěchu a že obě pohlaví budou lépe připravena

⁵ MALÍNSKÁ, J. Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-295-3.

na pozdější společný život v rodině i v zaměstnání.⁶ Úsilí o vybudování demokratického dívčího školství v českých zemích bylo poznamenáno obecným konfliktem mezi názory demokratickými a nedemokratickými, které ovlivňovaly postoje mocenských vrstev, inteligence i celé společnosti. Tomáš Garrigue Masaryk podrobně kritizoval tyto myšlenkové proudy a analyzoval jejich pohled na potřeby jednotlivých vrstev společnosti.⁷ Kritizoval konzervatismus katolické církve za to, že se podle něho nestará o mravní a duchovní potřeby neprivilegovaných vrstev a má velmi negativní názor na vzdělávání žen⁸, dále pak i za propagaci uzavření ženy do soukromé sféry, do rodiny. Podle církve byla žena bytostí nábožensky cítící a muž bytostí rozumovou.⁹

Církev vedla proti zaměstnaným ženám středních vrstev kampaň, v níž tvrdila, že zaměstnávání mimo soukromou sféru je pro ženu něčím ponižujícím¹⁰. Odnímá jí půvab a činí ji dokonce mravně podezřelou. Nebyla ochotna připustit, že zaměstnání žen, práce mimo domov, bylo již v druhé polovině 19. stol. nutností. Žena měla být vychována jen „pro vdavky“ a její místo bylo pouze v rodině. Katolická církev do svého pojetí ženské otázky nezahrnovala ženy z nižších společenských tříd, které bez ohledu na rodinu a malé děti musely do poloviny osmdesátých let 19. stol. pracovat mimo domov až 16hodin denně, později pak 11 hodin, a přispívat tak k výdělku muže. Nejvíce jich pracovalo jako dělnice, nádenice, služky v domácnosti, nebo jako učitelky a umělkyně.

Na vytvoření základní struktury novodobého českého vyššího dívčího školství se v letech 1860-1890 podílely ženské spolky, obce, a v menší míře i církve¹¹. Tím byl podpořen rozmach české vzdělanosti, který se projevil v umělecké tvorbě, ve vědách technických, přírodních i humanitních. V posledním desetiletí 19. stol. se tím podařilo prakticky zlikvidovat negramotnost. Kromě škol byla budována síť veřejných knihoven a čítáren, vzrostl počet nakladatelství a knihkupectví.

Když po roce 1900 vstoupily na pracovní trh první vysokoškolsky vzdělané ženy (středoškolské profesorky, lékařky, farmaceutky), musely učitelky a profesorky

⁶ Názory F. Drtiny, nesouhlasil s liberální ideologií a konzervativními názory ve společnosti

⁷ MALÍNSKÁ, J. Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-295-3.

⁸ Např. v článku Moderní názor na ženu

⁹ Zdenka Wiedermannová – 14. Světový kongres, přednáška: Volné myšlenky – zkušenosti s názory katolické církve

¹⁰ Masarykova kritika katolické církve

¹¹ MALÍNSKÁ, J. Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-295-3.

středních škol dodržovat celibát a nemusely řešit, zda se budou po ukončení studia věnovat rodině nebo budou pracovat v oboru. V jiných oborech toto nebylo, ale i přesto většina žen zůstala svobodná. Stále větší část žen ze středních vrstev byla nucena rozdělit svůj život mezi práci v rodině a výdělečnou činnost. V nižších sociálních vrstvách společnosti žijících ve městech i na venkově potřebovala rodina ženin plat, aby mohla zajistit základní¹² potřeby rodiny¹³.

V první Československé republice byla celá řada stran podle národností a národů, které představovaly politický katolicismus. Doba velké hospodářské krize způsobila velké sociální problémy. Docházelo ke ztrátě zaměstnání téměř ve všech společenských vrstvách, snížení životní úrovně, i hladovění a většímu výskytu nemocí, předčasným úmrtím, k trestné činnosti, alkoholismu. Trpěly celé rodiny. Toho všeho využívali katoličtí vedoucí představitelé k šíření náboženské víry a křesťanské mravnostní ideologie v chudé, nemajetné společnosti. Odpoutat ženy od víry, společenských pravidel dle katolické víry, se snažily pokrokové liberálně orientované ženské spolky, protože nesouhlasily s tvrzením, že žena je muži ve všem podřízena a její místo je doma v roli manželky, matky a hospodyně. Docházelo ke konfliktům názorů na rovnoprávnost žen. Katolické ženské hnutí¹⁴ propagovalo stále konzervativní a tradiční postavení ženy ve společnosti. S moderními názory nesouhlasily, názory liberálních žen, jejich představy a požadavky na aktivní účast ve veřejném životě odsuzovaly. V katolickém tisku šířily ideální ženu jako rozvážnou hospodyní, mravnou ženu, ženu jako matku. Vážná situace ve společnosti v době československé republiky vyžadovala hlavně dobrou pracovní morálku, motivaci k pilné, zodpovědné a poctivé práci. Tady měla zapůsobit hlavně žena-matka, která svým přístupem vychovává a připravuje dobrého člověka, a tím prosazuje katolické pojetí správného života¹⁵. Politikové ČSL¹⁶ prostřednictvím katolických spolků a ženského katolického tisku, chtěli získat pro své názory ženy a pak širší společnost a tak šířit svůj politicko-ideologický vliv společnosti. Námětem práce ženských katolických spolků bylo: ovlivňovat náboženskou, rodinnou a morální výchovu a zvláště se zaměřovaly na

¹² Činnost charitativního spolku na podporu chudých rodin. Pod vedením Riegrové-Pražský Spolek sv. Ludmily.

¹³ Např. Karla Máchová, představitelka sociálně demokratického hnutí. Její názory představovaly zlom v pojetí ženy v českém dělnickém prostředí.

¹⁴ První spolky vznikaly na konci devadesátých let 19. stol.

¹⁵ Články na toto téma psali hlavně muži, chtěli ovlivňovat celou společnost.

¹⁶ Československá strana lidová.

výchovu v dělnickém a zemědělském prostředí, kde se hnutí začalo rozvíjet. Zakládaly křesťansko-sociální spolky paní a žen.

Po vytvoření Československé republiky v roce 1918 došlo k rozmachu katolického hnutí žen. Po založení Podpůrného spolku pro katolické posluchačky vysokých škol v Praze byla založena sociální škola Ludmila a zřízena kolej v klášteře¹⁷. Hlavním úkolem bylo dát ženám jen ty nejpotřebnější vědomosti pro rodinný a výdělečný život¹⁸. ČSL chtěla založit ženské politické hnutí¹⁹. Ženská otázka zahrnovala všechny²⁰ sociálně ekonomické, politické, kulturní a ideologické problémy. Snaha problémy řešit, byla ovlivněna rozporů v pojetí práce hnutí. Práci spolků chápala společnost jako cílené postupy k dosažení politických cílů²¹. Boj proti úpadku tradiční katolické mravnosti v tehdejší poválečné společnosti se projevoval podporou náboženské výchovy, ochranou mládeže v zaměstnání a sociální podporou výdělečně činných žen²². U katolických žen se neprojevovaly pocity ponížení. Podřadnost ženy v rodině i ve společnosti jim někdy i vyhovovala. Nechtěly rovnoprávnost s muži a ve všech činnostech ve společnosti, vystupovaly v přesvědčení svého poslání v rodině, výchově, charitativní práci pro potřebné. Pokračovaly ve vzdělávacích akcích, pořádaly kurzy šití prádla a šatů, kurzy pro hospodyně, knihovny měly a čítárnu, zprostředkovatelnou práce. Katolicky orientované ženy odváděly velmi záslužnou a náročnou činnost v oblasti sociální a charitativní pro chudé, nemocné a pro lidi v těžkých životních situacích a předávaly povzbuzení v propagaci víry v Boha. Chtěly dosáhnout spořádané, vyrovnané, kultivované rodiny i celé společnosti²³.

Boj za rovnoprávnost žen s muži probíhal v mnoha zemích obdobně jako v českém prostředí.²⁴ Emancipační snažení žen na přelomu 19. a 20. stol. dosáhlo za první republiky splnění svých cílů a společnost, zvláště mužská, pomalu a neochotně musela akceptovat jeho naplnění a realizaci ústavou a dalšími zákony. Ve společnosti

¹⁷ Klášter byl v Praze v ulici Na Slupi.

¹⁸ Žen z nižších společenských vrstev.

¹⁹ Vedoucí osobností se stala poslankyně Augusta Rozsypalová, rok 1920, Františka Menšíková na Moravě.

²⁰ Tisk: Ženské listy, časopis Žena později Československá žena, Katolická žena.

²¹ Svaz československých katolických žen a dívek v Čechách byl založen r. 1925.

²² Byla uzavřena Dohoda o pracovních a mzdových podmínkách služebných v Praze.

²³ BUREŠOVÁ, J. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

²⁴ BUREŠOVÁ, J. Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

došlo i ke změně způsobu chování a vnímání muže a ženy. Na cestě hledání nové identity žen pomáhaly i muži a začali chápat ženu jako spolupracovnici.

V druhé polovině 19. stol. začínali čeští dělníci přijímat učení Karla Marxe a Friedrich Engelse. Nově vznikající sociálně-demokratická strana se kriticky vyjadřovala k sociálním podmínkám nižších společenských vrstev a začala šířit komunistické a materialistické názory na život. Masaryk²⁵ veřejně odmítal revoluci a diktaturu proletariátu v podání Marxe, pozitivně ale hodnotil jeho snahu o ocenění drobné, fyzické i duševní práce. Pro marxisty bylo studium nezbytné. Důkladné vědomosti bylo možné získat jen na základě kvalitního moderního vzdělávání, které navzájem propojuje společenskovědní, přírodovědné a technické obory s hodnotami, kritérii a principy mravními a mělo být k dispozici celé společnosti. S prohlubující se majetkovou nerovností mezi střední vrstvou a dělnictvem se začal projevovat i rozdílný pohled²⁶ na manželství a na roli ženy v těchto sociálních skupinách. Žena z pohledu Engelse byla již emancipovaná, pracovala v továrně, obchodě, či jiné ekonomické sféře a stávala se i živitelkou rodiny. Mohla se tak zbavit nadvlády muže a dát se s ním i rozvést. Manželství podle něho bylo mravnější, i přes častou brutalitu i alkoholismus a nízkou prostituci, než v buržoazních manželstvích. Masaryk odsuzoval jednostranný a účelový pohled na problémy doby podporující mužskou nezodpovědnost a vyzdvihoval morální hledisko. Názory, že výchovu dětí by měla za ženu převzít společnost, aby mohla matka pracovat na plný pracovní úvazek, zavrhoval, protože se domníval, že rodiny musí držet pospolu, čímž se lépe předchází problémům. Vědeckotechnický pokrok ovlivňoval školství a přispíval k jeho zkvalitňování.

Realizaci dívčího gymnázia Minerva²⁷ se dívkám dostalo kvalitního vzdělání a vyvolalo to další tlak žen na vídeňskou vládu, aby bylo zpřístupněno studium na vyšších chlapeckých školách a na univerzitě dívkám a ženám. V říšské radě toto podpořili významní muži, poslanci T. G. Masaryk, J. Herold, E. Engel, K. Adámek a další²⁸. Poslanci také podali petici spolku Minerva s požadavkem na umožnění studia na lékařské a filosofické fakultě Karlovo-Ferdinandovy univerzity. V té době bylo možné studovat jen farmacii. Docházelo ke střetům názorů českých a německých poslanců, k

²⁵ MALÍNSKÁ, J. Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-295-3.

²⁶ Druhá polovina 19. stol.

²⁷ Založeno E. Krásnohorskou.

²⁸ ČERMÁKOVÁ, 2000, s. 156.

odporu vlády k navrhovaným opatřením, ale Masarykovy názory vzbudily pozitivní ohlasy nejen ve Vídni, ale i zahraničí.

Demografický vývoj od poloviny 19.stl., kdy přibývalo více žen než mužů v celé Evropě, ukázal na potřebu změnit ekonomické a sociální postavení žen a tak ženská otázka začala být vnímána částí společnosti jako zásadní. Právě Náprstek²⁹ na toto upozornil v roce 1878 na zasedání pražského magistrátu, ale jeho představa ekonomicky aktivních žen hlavně ze střední vrstvy obyvatelstva byla dlouho nepřijatelná. Nalézt odpovídající pracovní uplatnění pro zvětšující se počet žen, bylo stále obtížnější. U značné části mužské populace, vyvolávalo usilování žen o jakékoli středoškolské a vysokoškolské vzdělávání, touha po ekonomické nezávislosti a uplatnění se v profesním životě, stejně jako u katolické církve a mocenských sil negativní reakce. Ochota tolerance aktivit žen se týkala tradičních ženských povolání, jako byly hospodyně, vychovatelka, společnice, pomocnice v obchodu, a v nižších vrstvách práce námezdní dělnice a práce v zemědělství.

Prudký rozvoj novodobého kapitalismu v druhé polovině 19. stol. a nárůst počtu obyvatel působil změny v životním stylu celé společnosti a došlo i k přehodnocování dosavadních rolí mužů a žen. Vláda přenechávala řešení tohoto konfliktu soukromým iniciativám. Nedostatek finančních prostředků působil problémy v řešení základních potřeb, ale i přesto jejich úsilí přinášelo obdivuhodné výsledky.

Během první světové války došlo k dalším sociálním a ekonomickým změnám. Mnohé ženy neměly teoretickou průpravu, a přesto musely nastoupit na pracovní místa, protože muži odcházeli na frontu. Jen díky vytrvalosti a tvrdé práci demokraticky smýšlejících mužů a žen, kteří museli bojovat s konzervativními názory³⁰, předsudky, finančním nedostatkem, a hlavně nechotou českých politických a vládních představitelů, se stalo mnoho pozitivních změn a alespoň část společnosti byla ochotna a schopna přijmout fakt, že žena i muž jsou rovnocenné osobnosti, například v přístupu ke vzdělání. Doba první světové války přinesla do společnosti mravní uvolnění a proměnu základních hodnot ve společnosti. V době světové hospodářské krize došlo ke zhoršení společensko – ekonomické situace.

²⁹ Secká, 2011, s. 131-135.

³⁰ Názory vycházející z konzervatismu (Malínská, 2005, s. 44).

Po vzniku demokratického československého státu (po první světové válce) se velmi brzy ukázalo, že zakotvení rovnoprávnosti pohlaví v ústavě není dostatečnou zárukou rovného postavení žen a mužů v profesním, veřejném a privátním životě.

V období mezi světovými válkami se s růstem počtu ekonomicky aktivních žen, rozvinula v ženském hnutí diskuze, o placené práci žen a jejích důsledcích pro ženy. Stále aktuálnější byla otázka sladění profesního a rodinného života. Dvojití zatížení bylo problémem, ženy musely řešit dilema: profese a rodina, přály si mít oboje.

V roce 1919 byla ustavena Mezinárodní federace univerzitně vzdělaných žen (International Federation of University Women, IFUW). Česko se členskou organizací IFUW stalo v roce 1922. V českých zemích pracovala Asociace žen s univerzitním vzděláním v letech 1908-1918 s cílem hájit zájmy žen s univerzitním vzděláním³¹.

Vysokoškolačky a ženy, které se chtěly uplatnit ve svých profesích, se musely i nadále potýkat s velkými problémy v uplatňování se ve vystudovaném oboru a nerovnostmi žen ve společnosti. V roce 1922 byla proto asociace pod názvem Sdružení pro zájmy absolventek a vysokoškolských posluchaček obnovena³².

V první polovině 20. let 20. století³³ dle návrhu zákona měly být vdané ženy vyloučeny z mnoha pracovních pozic, kde už dávno pracovaly. Zákon nakonec neprošel, ale byla navržena nová legislativa, podle které neměly být ženy zaměstnány na ministerstvech, s výjimkou diplomatického sboru. Na počátku třicátých let byly snahy vyloučit ženy, zejména vdané ženy, ze státní správy. Sdružení chtělo také prosadit, aby ženy mohly vykonávat povolání notáře a pracovat v advokacii. České sdružení bylo aktivním členem IFUW do roku 1938. Velkou angažovanost prokazovalo sdružení v období před druhou světovou válkou spoluprací s dalšími ženskými spolky³⁴.

Po druhé světové válce bylo prosazování práv žen usnadněno vznikem OSN v roce 1945. Ve 20. stol. se stalo nezpochybnitelným právo žen zvolit si svůj osud a způsob života ve všech oblastech lidského žití. V širším kontextu šlo o úsilí o demokratizaci společnosti a zavedení rovnoprávnějších a spravedlivějších přístupů ve společnosti. Otázka vzdělávání dívek byla dlouhým historickým vývojem zdárně

³¹ Dostupné: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=386&lst=106>.

³² Tzv. v souvislosti s 2. vlnou feminismu.

³³ Veřejnost proti čistě ženskému spolčování .

³⁴ Vzdělané ženy v profesy a politickém životě (Malínská, 2005, s. 104).

dovršena, diskriminace v přístupu ke vzdělání v českém školství již prakticky neexistovala.

Vláda České republiky a státní instituce se stále zabývají otázkou rovnoprávnosti žen ve společnosti, z hlediska prezentace mužských a ženských rolí, aby nedocházelo k diskriminaci. Stále se ozývají kritické hlasy, které poukazují na skutečnost, že není odpovídající zastoupení žen v politickém životě i přesto, že ženy jsou v průměru tak vzdělané jako muži. Mizivý je podíl žen v české vládě a parlamentu i proti Evropě. Faktem je i to, že dle statistických údajů mají ženy v některých profesích stále nižší platy než muži, a to nejen v České republice, ale i v celé Evropské unii. To je ale ovlivněno především tím, že na vedoucích a rozhodujících pozicích, tedy i pozicích lépe placených, jsou stále mnohem častěji muži než ženy.

Jediný rozdíl je v úvaze, kam by měly být ženské talenty umístovány nejvíce. V průběhu 20. let 20. století se hovořilo zejména o službě novému národu, dnes se hovoří o příspěvku k ekonomickému rozvoji společnosti. S některými problémy a předsudky se české ženy musejí potýkat dodnes.

1.2 Vzdělávání žen

V rámci reformy Marie Terezie byla uzákoněna roku 1774 povinná školní docházka pro chlapce a dívky od 6 do 12 let. Došlo k podstatnému, ale postupnému rozšíření vzdělanosti. Všem dívkám se však základního vzdělání dlouho nedostalo. Byla nutná reforma školství z důvodu zvýšení konkurenceschopnosti s vyspělejší Evropou. A tak byly zřizovány triviální školy a vyučovalo se v němčině, později v češtině. Triviální škola byla pro dívky nižších společenských vrstev jedinou formou vzdělání. Pokud dívky pocházely z vyšších společenských vrstev, měly své domácí učitele. Ve městech vznikaly školy pro chlapce a v zemských hlavních městech byly zakládány normální školy i pro vzdělávání budoucích učitelů. Roku 1775 bylo vydáno nařízení, kterým bylo nařízeno, že pokud k tomu budou podmínky, má být jako součást hlavních škol zřízena dívčí škola se zaměřením na základní vzdělání³⁵ a výuku ručních prací.

³⁵ Rozvrh dívčího oddělení pražské normální školy v roce 1788: ruční práce, čtení, psaní a počty, tzv. trivium, výuka náboženství.

Na konci 18. stol. vzniklo mimo Prahu pět dívčích škol s výukou němčiny jako hlavního jazyka. Existovaly také dívčí triviální školy v Kutné Hoře, Bělé, Plzni, Mladé Boleslavi, Jičínu, Vysokém Mýtě, Německém Brodě, Budějovicích, Domažlicích a Klatovech.

Vyšší dívčí škola královského hlavního města Prahy byla založena v roce 1863. Měla svou vlastní budovu, nejkrásnější v Praze. Původně byla určena pro dívky 11-15let. Kvůli poměrně vysokému školnému byla určena dívkám z dobře situovaných rodin. Studijní plán nepředpokládal, že by se dívky v budoucnu měly samy živit. Cílem bylo, aby se ze zákyň staly dobré a vzdělané manželky a matky, které byly ozdobou českých vlasteneckých salonů. Významným se stal v roce 1864 „Zákon o rovnoprávnosti jazykové ve školách“. Vrcholem emancipace školy od církve je přijetí říšských a zemských zákonů v roce 1868-69. Tzv. Hasnerův Zákon o pravidlech vyučování ve školách obecných zavedl povinný předmět kreslení a tělocvik, rozšířil povinnou školní docházku na osm let a dohled nad školami byl předán místním, okresním a zemským školním radám.

Ve druhé polovině 19. stol. začaly vznikat dívčí školy podporované městem³⁶. Vyšší škola dívčí byla vlastně dívčí měšťankou. Měla méně studentek a byla orientována na industriální vyučování. Postupně se studium prodlužovalo a škola byla otevřena i pro dívky nižších sociálních vrstev, z rodin, kde rodiče mohly platit požadované školné. Finanční zázemí rodiny i tak rozhodovalo o možnosti studia jejich dcer. Dívky z majetnějších rodin volily soukromé penzionáty, kde se dívky nepřipravovaly na povolání, ale byly cíleně všeobecně vzdělávané. Dívky z chudších vrstev se připravovaly na povolání, které jim mělo dát samostatnost. Společnost postupně začala tolerovat uplatnění žen jako učitelek, ošetřovatelek a zaměstnávání žen v obchodech. Odborné školy hospodyňské učily jak pečovat o dítě, výchově dětí, vychovatelství, zdravotědu, domácí hospodaření, ženské práce a další obory, kterými se mohly ženy uplatnit hlavně v rodině. Zřizovateli státních škol byl stát, jednotlivé země monarchie a samosprávy měst.

Přes všechny dosažené úspěchy ve vzdělávání žen a dívek, bylo jasné, že dívčí školství neposkytuje dostatečně kvalitní vzdělání jako chlapecké školy, protože

³⁶ Zdroj: Burešová, 2001, s. 78-80.

nemohly poskytovat středoškolské vzdělání se stejnými podmínkami a osnovami jako na státních školách.

Rokem 1883 se vrátila školní docházka na původních šest let. Povinné vyučování bylo na venkově polodenní a povinným předmětem se stala nauka o domácím hospodářství. Začaly se zavádět přípravky pro odborné školy a učitelské ústavy.

Od roku 1869 dle zákona mohly začít vyučovat i ženy. Již v druhé polovině 19. stol. začaly ve školách učit manželky učitelů, především ruční práce. Měly vyučovat i „dobře vychované“ učitelské dcery, které by si mohly ušetřit z výdělků na skromné věno³⁷.

První ústav pro učitelky byl založen v Praze v r. 1869 a postupně vznikaly i v dalších městech. Zřizovatelem ženských učitelských ústavů byla často církev. Učitelské ústavy byly jediným typem školy, kde se neplatilo školné. A protože zabezpečovaly ekonomickou samostatnost, stávaly se pro rodiče dcer značně zajímavými. Učitelé své kolegyně v pedagogických sborech nijak nevíkali, považovali jejich příchod za znevážení své práce. Od roku 1875 byly platy učitelek shodné s platy učitelů. Literním učitelkám, tedy všem mimo učitelek ručních prací, ale byly úředně zakázány sňatky a nařízen celibát. Růst počtu učitelek odpovídal zvyšujícímu se počtu dívčích škol, zvýšené natalitě obyvatelstva i stupňujícímu se zájmu o učitelské povolání, které vytvářelo existenční jistotu. Od roku 1869 byly zakládány mateřské školy, které nahradily dřívější opatrovny. Jejich smyslem bylo vychovávat předškolní děti, aby matky mohly pracovat. Pedagogický sbor byl složen z mladých vzdělaných dívek, které byly pod dozorem „ctihodné paní“ z tradičního prostředí významných rodin. Pěstounky v mateřských školách absolvovaly roční kurz, který byl zřízen při učitelském ústavu, založen r. 1873. Společnost postupně začala tolerovat uplatnění žen jako učitelek, ošetřovatelek³⁸ a zaměstnávání žen v obchodech.

Další možností vyššího vzdělání bylo studium na šestiletém dívčím lyceu³⁹. Škola měla dívky připravovat na vysokoškolské studium a poskytovat všeobecné

³⁷ Bahenská et al., 2010, s 50 .

³⁸ Odborné školy hospodyňské učily jak pečovat o dítě, výchově dětí matkou, vychovatelství, zdravotědu, domácí hospodaření, ženské práce a další.

³⁹ Od roku 1900 vznikají specializovaná šestitřídní dívčí lycea ukončená maturitou, postupně byla všechna dívčí lycea přeměněna na gymnázia.

uzavřené středoškolské vzdělání. Po absolvování maturitní zkoušky měly dívky přístup k univerzitnímu vzdělání na filosofické fakultě v oborech učitelství na obecných a měšťanských školách, po dodatečných zkouškách z latiny také ke studiu farmacie. V roce 1904 absolventky lyceí, po maturitě a doplnění předepsané zkoušky z latiny, mohly studovat lékárnictví. Pokud absolvovaly čtyři třídy, mohly se žačky uplatnit jako zaměstnankyně poštovních úřadů. Koncem století se takové zaměření školy stává již překonané a významně se mění. Dále dostala přednost tzv. reálná gymnázia.

Český výrobní spolek ženský (1863) založil v roce 1865 první dívčí odbornou školu v Praze. Byla určena dívkám z nižších vrstev a měla praktické a umělecké zaměření. Školné bylo minimalizováno, anebo prominuto podle poměrů v rodině. Dívky se vzdělávaly v účetnictví, šití prádla, šatů, a psaní na stroji, dále litografii, dřevorytectví, malbě na sklo a porcelán. Škola upevňovala v dívkách mravní základy i smysl pro národní a vyšší životní cíle a současně umožňovala za nepatrný výdělek prodej zdařilých výrobků⁴⁰.

Spolek sv. Ludmily začal provozovat průmyslovou školu pro výuku ženským prací (šití, kreslení, rytectví, malba na porcelán) a byla určena pro chudé dívky⁴¹. Provozování školy nebylo vůbec snadné a neslo sebou mnoho problémů. Prvním úkolem bylo přesvědčit rodiče, aby své dcery vůbec do školy poslaly.

Ženský výrobní spolek český měl vynikající pověst a v roce 1872 zřídil obchodní a průmyslovou školu v Praze. Obchodnicko – průmyslová spolková škola⁴² zaměřená na výuku praktických předmětů poskytovala vzdělání dívkám ze střední vrstvy i dívkám z nemajetných rodin z venkova. Cílem bylo připravit dívky pro rodinný život praktickými dovednostmi a vedení k ekonomické samostatnosti neprovdaných žen a vdov ze všech společenských vrstev. Školné bylo 1-3 zlaté a dívky z prokazatelně chudých rodin školné neplatily. Vyučovacím jazykem byla čeština. Vyučovaly se odborné předměty⁴³, jazykové⁴⁴ a obchodní dovednosti, mimořádná výuka úpravy vlasů a doplňovací vyučování. Pořádány byly osvětové přednášky pro veřejnost, přednášky z literatury, historie a umění, ošetrovatelský kurz s teoretickou i praktickou částí

⁴⁰ řemeslníci, to považovali za neoprávněnou konkurenci

⁴¹ Dívky dostávaly část svého platu, zbytek dívka dostala jako úspory po dosažení 18 let. Roční plat byl 40-80 zlatých.

⁴² Ženský výrobní spolek v roce 1871

⁴³ Obor kreslíci, rytecký, ruční páce

⁴⁴ Angličtina, němčina, francouzština, ruština

k získání osvědčení pro výkon tohoto povolání. Škola se snažila svým studentkám také najít práci, úspěšnost byla velká. Stále ale platilo, že motivace žen a dívek pro vzdělávání byla nedostačující. Trh práce nemohl práci nabídnout všem a navíc finanční odměna byla malá.

Dalšími kurzy ke zvyšování kvalifikace žen a zaměstnanosti byly kurzy krátkodobé⁴⁵. Spolek měl vlastní obchod a v něm probíhala i praktická výuka dívek.

Ve druhé polovině 19. století vznikaly i dívčí školy podporované městem, např. Vyšší dívčí škola a tzv. Pokračovací škola⁴⁶, jež byla v devadesátých letech přejmenována na Městskou dívčí průmyslovou školu⁴⁷, měla shodné cíle s průmyslovými školami spolkovými.

Živnostenské komory a větší obce tedy začaly zakládat pokračovací školy. Potřeba učňovského školství stále vzrůstala, proto získávala i státní podporu. Živnostenské školy byly spravovány přímo ministerstvem školství. Vyučování začínalo být diferencováno podle jednotlivých učebních oborů a vyučovali první odborní učitelé.

Nejdříve bylo odborné školství jen pro chlapce. V té době vedle všeobecné živnostenské školy pokračovací s kupeckým oddělením existovala odborná škola vyučující živnosti mužské a „odborná škola pro učednice ženských živností oděvních“⁴⁸.

V druhé polovině 19.stl. se začalo rozvíjet odborné střední školství zřizované spolky a nadacemi víc než státem, a to i v menších městech. Dvouleté a tříleté školy byly zaměřeny především na šití prádla, šatů, psaní na stroji a těsnopis.

⁴⁵ Kloboučnictví, výroba umělých květin

⁴⁶ Jako vůbec první na Moravě byla dne 16. 9. 1886 otevřena v Brně Ženskou vzdělávací jednotou VESNA vyšší škola dívčí s názvem První česká pokračovací škola dívčí Ženské vzdělávací jednoty VESNA v Brně, vyučování v českém jazyce. Škola měla 4 obory:

1. Pokračovací: náboženství, český jazyk, zeměpis, dějepis, počty, vychovatelství a hospodářství
2. Kreslicí: zejména ornamentů a vzorů lidového umění
3. Jazykový: výuka němčiny a francouzštiny
4. Výrobní - s pracovními: I. Drobné ruční práce; II. Šití prádla; III. Vyšívání; IV. Šití šatů.

Obory s předmětem byly volitelné a daly se kombinovat. Dostupné: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=3393

⁴⁷ Pokračovací školy živnostenské a obchodní pro kovozpracující obory, stavební a umělecký průmysl, potravinářské obory, pro oděvní průmysl a živnosti pro dívky

⁴⁸ Zdroj: <http://www.brdy.org/content/view/137/30/1/3/>

Díky Marii Riegrové-Palacké a dr. Tomáši Černému⁴⁹ byla v Praze založena dvou až tříletá dívčí průmyslová škola v Praze a umožnila dívkám vyučit se v praktických oborech jako švadlena, získat základy domácího hospodaření apod. Po změnách a přejmenování se z této školy stala Městská průmyslová škola a absolventky měly právo samostatně provozovat živnost ve vystudovaném oboru a později i s přidělením licence. Dalším úspěchem Ženského výrobního spolku bylo otevření vyšší dívčí průmyslové školy v Praze. Tak se podařilo položit základ pro všeobecně-praktické vzdělávání dívek, což umožnilo dívkám ekonomickou nezávislost v případě potřeby. Bohužel pro většinu dívek byly tyto školy nedostupné i nadále. V roce 1899 se rozhodl Místní dámský spolek Libuše⁵⁰ založit obchodní školu pro dívky, ve školském systému takový typ školy pro dívky ještě nebyl. O čtyři roky později byla škola desetiměsíční s osmi odpoledními vyučovacími hodinami týdně. Školu vydržoval spolek Libuše a žákyňe musely bez výjimky platit zápisné a měsíční školné. Absolventky jednoletého obchodního kurzu pro dívky⁵¹ dostávaly na vysvědčení klauzuli, že rok tohoto studia nahrazuje dobu učení potřebnou pro způsobilost k nabytí živnostenské koncese. Od školního roku 1914-15 bylo povinné psaní na stroji (do té doby bylo na dvouletých obchodních školách za předmnichovské republiky stále ještě nepovinné).

Na základě novely živnostenského zákona č. 26/1907 říšského zákoníku z 5. 2. 1907 byly pokračovací školy průmyslové postupně přejmenovávány na pokračovací školy živnostenské. Ministerstvo školství dalo pokyn⁵², aby byla zřízena dvouletá obchodní škola pro hochy i dívky⁵³. Do veřejné obchodní školy mohli být přijati žáci bez přijímací zkoušky nebo vykonávali přijímací zkoušky z češtiny, matematiky a zeměpisu. Podle schválené učební osnovy se vyučovalo s nepatrnými změnami až do roku 1945. K povinným předmětům patřily: *obchodní nauka, účetnictví, obchodní korespondence, kupecké počty, nauka o zboží, vyučovací jazyk, němčina, zeměpis,*

⁴⁹ Starosta Hl. m. Prahy

⁵⁰ Emancipace na přelomu století - jednoletá obchodní škola pokračovací a jednoletý obchodní kurz pro dívky v Kroměříži

⁵¹ Zdroj: http://www.oakm.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=50:historie-koly&catid=36:historie&Itemid=58

⁵² Rok 1923

⁵³ Zdroj: http://www.oakm.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=50:historie-koly&catid=36:historie&Itemid=58

*občanská nauka, těsnopis, krasopis, nepovinné byly: rychlopisná cvičení těsnopisná, psaní na stroji, německá konverzace, tělocvik*⁵⁴.

Odlišná z hlediska obsahu vzdělání byla Vyšší škola dívčí, v podstatě dívčí měšťanka, která nepřipravovala dívky na samostatné povolání⁵⁵. Školné v šedesátých letech 19. stol. na Vyšší dívčí školu, soukromý ústav jen o třech vyšších třídách, bylo stanoveno na 2-4 zlatky měsíčně pokud půjde jen o vzdělávání žen pro potřeby rodiny a nepřipouštěly se žádné výjimky. Vyučování probíhalo s celkově nižším počtem hodin než v chlapecké měšťanské škole a výuka byla orientovaná na industriální vyučování. To bylo zdůvodňováno rozdílným postavením vzhledem k úkolům žen a mužů. Rozsahem vyučovacích předmětů (náboženství, čtení, deklamování a literatura, mluvnice, pravopis a sloh, německý jazyk, francouzský jazyk, zeměpis, dějepis, přírodopis a technologie, fyzika, chemie, počty, psaní, měřičství a kreslení, zpěv, vychovatelství, ruční práce) Vyšší škola dívčí předčila možnosti domácích učitelů a vychovatelů. Prioritou dívčího vzdělávání i nadále byly ruční práce a to i v následujících desetiletích. Ve škole byly zavedeny nové pedagogické zásady, jako přestávky mezi jednotlivými hodinami, mírný a odstupňovaný kázeňský řád. Významnou novinkou bylo zařazení tělocviku mezi nepovinné předměty. Rodiče musely dívkám k navštěvování těchto hodin dát souhlas. Vyšší dívčí škola byla otevřena i uchazečkám z nižších sociálních vrstev, pokud se jejich rodina uskromnila a platila za dceru požadované školné. Ve škole se tak setkávaly dcery velkostatkářů a majitelů továren s dcerami drobných živnostníků a obchodníků⁵⁶. Od školního roku 1870-71 byla otevřena 4. třída Vyšší dívčí školy. Začala se vyučovat psychologie, vychovatelství, estetika, zdravotní věda, domácí hospodářství, kreslení, zpěv a ženské práce. V letech 1885-86 přibyla 5. a 6. Třída. V rozvrhu největší počet hodin bylo již tradičně věnováno ručním pracím a výuce cizích jazyků⁵⁷. Vznikaly různé typy škol a tak mohla být poptávka po dívčím vzdělání u všech společenských vrstev pokryta. Finanční zázemí rodiny rozhodovalo o tom, do jakého typu školy dívka nastoupí. S obecním společenským souhlasem byly přijímány jen ty školy, které dívky vyučovaly

⁵⁴ Obchodní škola v Kroměříži. Od školního roku 1934/35 se vyučovalo deset hodin týdně, s povinnou němčinou, odborné nauky, hospodářské nauky, všeobecně vzdělávací předměty.

⁵⁵ Bahenská, 2005, s. 78

⁵⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, Praha: Slon, 2005.

⁵⁷ Bahenská, 2005, s. 80

např. kuchařským dovednostem jako v pražském spolku Domácnost. Školné zde bylo vysoké a absolventky měly umět vše, aby byly „vysněnými manželkami, které s láskou pečovaly o domácí pohodlí a žaludky svých pánů“⁵⁸.

V Praze bylo několik soukromých dívčích ústavů⁵⁹, kde se vyučovaly cizí jazyky, hudba, společenské chování, tanec, hra na klavír a malba. K nim patřily i dívčí penzionáty. Organizovaly přednášky s kulturní tematikou a výlety po památkách. Tímto zaměřením byly určeny pro dívky z bohatších rodin.

V osmdesátých letech 19. stol. přibýly hospodyňské školy pro vzdělávání žen rolníků.

V 90. letech 19. století se začaly do škol dostávat šicí stroje⁶⁰. Povinný tělocvik pro chlapce byl až do přelomu století pro dívky pouze dobrovolný, proto prý bylo málo dívek dobře rostlých a zdravých. Pro dívčí školy byly vydány i speciální učebnice pro výuku. František Drtina⁶¹ vypracoval učební osnovy speciálně upravené pro dívčí vzdělání.

V Dělnické akademii od roku 1896 pořádaly přednášky pro ženy a dívky z nižších vrstev, které byly organizovány podle vzoru Amerického klubu dam. T. G. Masaryk se ve svých přednáškách snažil ženám vysvětlovat pojmy, např. rovnoprávnost a dělba práce, a přibližoval jim tak socialistické názory. Většina dělnických žen, která musela pracovat, neměla ukončené ani základní osmileté vzdělání a do měšťanské školy po ukončení školy základní chodilo před 1. světovou válkou v Čechách jen každé 12. děvče. Našli se i politici, kteří volali po návratu šestiletých škol pro chudinu. Dělnické ženy od osmdesátých let 19. stol. začaly zakládat ženské odbory v rámci mužských dělnických spolků.

V církevních vyšších dívčích školách se platilo školné a tak byl přístup dívkám opět omezen. Škola byla jen dvouletá. Vyučovalo se náboženství, jazyk český, německý, francouzský, česká a německá literatura, zeměpis, dějepis, přírodopis, fyzika,

⁵⁸ Bahenská, 2005, s. 67

⁵⁹ Majitelky např. například Anna Tesařová, Svatava Amerlingová, manželé Svobodovi

⁶⁰ Secká, 2011, s. 131

⁶¹ Prof. PhDr. František Drtina se zapsal do dějin české vzdělanosti především svým vlivem v oblasti školství, kde inicioval vznik prvního dívčího gymnázia na Moravě, Valašské Meziříčí.

počty, měřičství, kreslení, ruční práce, zpěv a to mělo přinést dívkám všeobecný přehled. V Praze⁶² a Kutné hoře vznikly školy tzv. Voršilské.

Spolek Minerva⁶³ založil první dívčí gymnázium⁶⁴, které mělo dvouletou přípravku pro doplnění znalostí učiva z obecných škol⁶⁵ a čtyři třídy gymnázia s vyučovacím programem jako na chlapeckých osmiletých gymnáziích. Škola byla 6 - ti letá, obsahem to odpovídalo osmiletému chlapeckému gymnáziu. Cílem byla příprava žen na vysokoškolské vzdělání. Minerva neměla tzv. právo veřejnosti a tak její studentky musely maturitní zkoušku skládat na Akademickém gymnáziu. Poprvé to bylo v roce 1895. Úspěšné absolventky⁶⁶ byly pozdějšími hospitantkami⁶⁷ na univerzitě v roce 1896⁶⁸, od roku 1897⁶⁹ mohly studovat na filosofických fakultách v řádném a mimořádném studiu, a od roku 1900 bylo povoleno řádné studium medicíny. Rokem 1901 měly všechny dívky s maturitním vysvědčením právo navštěvovat univerzity. Absolventky Minervy usilovaly o kvalifikaci v oborech, které byly vyhrazeny dosud jen mužům⁷⁰ a tak velice těžko hledaly možnost uplatnění ve vystudovaném oboru⁷¹.

Od přelomu 20. stol. do první světové války nedošlo k příliš velkým změnám ve školství. Docházelo k úpravám vyučovacích osnov na nátlak politiků a inteligence a mělo tím dojít k přiblížení školy k potřebám společnosti. Ve školách zakládaných ženskými spolky se vyučovaly praktické obory doplněné praxí. Učily na nich většinou jen ženy a spolupracovaly s chlapeckými školami a dívčí měšťankou. Spolkové školy pomáhaly ženám najít zaměstnání, pracovat mohly i ve spolcích. Nejlepší uplatnění našly švadleny, absolventky účetnictví a vedení obchodních knih. Najít pracovní uplatnění nebylo jednoduché hlavně kvůli předsudkům společnosti vůči zaměstnanosti žen.

⁶² Rok 1897, založena jako škola soukromá, osnovy obecné školy, požadováno římskokatolické vyznání a česká národnost, dostupné <http://vorsilky.ic.cz/sestry-vorsilky-v-cechach---historie/>.

⁶³ Rok 1890, Eliška Krásnohorská

⁶⁴ . Nejdříve vznikl Spolek pro ženské studium Minerva. Povolení na založení gymnázia po předložení petice podepsané hlavně českými spisovateli a dalšími významnými osobnostmi včetně prvních vysokoškolsky vzdělaných žen, které studovaly v zahraničí, toho dosáhla a dále musela usilovat o kvalifikaci v oborech, kde se dosud uplatňovali pouze muži. Na konci 19. století založila Eliška Krásnohorská.

⁶⁵ V tzv. nedělních školách opakovacích bylo opakováno učivo základní školy

⁶⁶ Např. Anna Honzáková, Marie Fabiánová, Rosalie Machová, Božena Jiránková

⁶⁷ hospitantky bez právního nároku skládat zkoušky mohly studovat na Karlovo-Fedinandově univerzitě

⁶⁸ První byly na české lékařské fakultě, 1897 na filosofické fakultě, na právnických až za první republiky

⁶⁹ Na základě výnosu MKV řádné vysokoškolské studium, 1897

⁷⁰ Např. lékaři, právníci, úředníci

⁷¹ Začaly samy vyučovat

Po první světové válce bylo⁷² 13 škol a to např. dívčí lyceum, měšťanská škola, trojtřídní vyšší škola pro ženská hospodářská povolání, dvouletá obchodní škola, ústav pro vzdělání učitelek kuchařských a hospodyňských škol, průmyslová dvouletá škola, vyšivačská škola, roční a pětiměsíční hospodářská škola.

S narůstajícím počtem vzdělaných žen se rozšiřovaly i možnosti jejich pracovního uplatnění a ženy již nebyly pouze služky, nádenice a pradleny. Výrazně se začaly prosazovat ve školství, protože s odchodem mužů do první světové války došlo k první feminizační vlně v pedagogických sborech ve školách.

V roce 1916 vyšla zajímavá práce **Josefa Kafky** „350 ženských povolání“⁷³. Byla charakterizována jako „příručka nezbytná pro rodiče, jejich zástupce, vychovatele, rádce mládeže dívčí, dívky i ženy všech tříd, jež se připravují k manželství a hledají povolání a výdělek“. Bylo zde možné najít popis kdy, kde a jak lze vybrané povolání vykonávat.

„Podnámem jako zdroj vedlejších příjmů, vyžaduje účelného zařízení místností obývacích, které mají býti prosty všeho, čeho podnáměm k svému účelu nepotřebuje; dále pečlivého udržování čistoty a ujednané obsluhy. Při volbě podnáměmů třeba opatrnosti a znalosti lidí; nemá býti nikdo přijat, kdo se ihned nevykáže patřičnými osobními průkazy.

Překladatelství z cizích jazyků vyžaduje nejen znalosti jazyka, ale i jeho ducha, náležitého ovládnutí mateřského jazyka, aby se v překladech nepřizpůsoboval frázím cizojazyčným.

Žehlířství. Dokonalý výcvik v žehlení i domácnosti přináší značný užitek, zejména je-li pečováno dobře při tom o stránku zdravotní. Při domácí práci pro zákazníky lze vydělati týdně 10,20-30K Při docházce do domů 2-4 K denně ke stravě. Vyučiti se možno v žehlírnách nebo kursech. V žehlírnách s kaucí 10-40 K) za 6 neděl; plat týdně 12-20 K. Kursy jsou zavedeny pravidelně nebo občasně při školách průmyslových: v Brně (Vesna, praní a žehlení, 6 týdnů, 2krát týdně po 2 1/2 hod., zápisné 40 K., školné 2K), Pardubicích (1 měsíc, 4 hod. týdně, zápisné 2 K, školné 6

⁷² Malínská, 2005, s. 10-42

⁷³ Vyšla nákladem F. Šimáčka v Praze 1916.

K).⁷⁴

Ženská povolání⁷⁵ se dělila takto:

- 1) povolání ženě přírodou předurčená (manželka, matka, hospodyně vlastní domácnosti, kuchařka vlastního krbu)
- 2) povolání manželky, matky a hospodyně
- 3) výdělečná povolání
- 4) povolání hospodyňské mimo rodinu a dům
- 5) povolání hospodářská
- 6) povolání průmyslová a řemeslná
- 7) povolání obchodní
- 8) povolání v oboru dopravy a poštovníctví
- 9) povolání kancelářská
- 10) povolání vychovatelská a učitelská
- 11) povolání v oboru sociální péče
- 12) povolání umělecká
- 13) povolání technická
- 14) povolání akademická

1.3 Sociologicko-psychologický pohled na dobu

⁷⁴ Dostupné na: <http://uhv.upce.cz/cs/josef-kafka/>

⁷⁵ Batikování, vzorkování tkanin a kovů dle starodávného způsobu jávského, Chov domácích zvířat, Kosmetika, provozovaná u dam docházkou do domu, Krajkářství výhradně po domácímu provozované, Opisování adres, not, Stávkářství, tj. pletení na stávku (pletacím stroji), Šití a tamborování rukavic – příklady. **Oddíl II. O jednotlivých povoláních ženských. II. Výdělečná povolání domácí.** Dostupné na: <http://uhv.upce.cz/cs/josef-kafka/>.

Ve společnosti se dlouho udržoval názor, že dívka z dobře situované rodiny nemá studovat a výchova se ubírala tradičním směrem. Žena měla umět vykonávat všechny domácí práce, konverzovat v cizích jazycích, hrát na hudební nástroj, zpívat, tančit a kreslit. Pokud ženy a dívky studovaly, mělo to být východisko z nouze pro chudé a neprovdané, za účelem získání zaměstnání. Studium dívek z vyšších vrstev se setkalo s nedůvěrou a bylo odsouzeno k zániku jako nepotřebné. Zlepšení nastalo díky přijímání nových vzdělávacích tendencí a zprávám o dívčích školách v tisku a také rostoucím ekonomickým potížím úřednických rodin s větším počtem neprovdaných dcer. Negativní postoj ke vzdělání se zlepšoval a získání zaměstnání a soběstačnosti bylo vítáno.

Od šedesátých let 19. stol. se začaly měnit cíle, obsah vzdělávání dívek a bylo chápáno jako základ pro kvalifikovanou práci mimo domov. Role a vzdělání se odvíjely od příslušnosti k sociální vrstvě společnosti.

Přestože mnoho osobností, mužů i žen, hodnotilo až do poloviny 19. stol. vzdělávání pozitivně, stále platilo, že placené povolání či vzdělávání končí v okamžiku, kdy se žena vdala. Na publikovaných osudech žen lze doložit, že manželství i samy ženy viděly jako svůj životní cíl a úkol. Byly ochotné se to mu podřídit. Neboli pokud se naskytne příležitost, dát přednost manželství.

Očekávalo se, že dívka přinese do manželství věno, to bylo nakonec nejčastější překážkou k sňatku. Zajištění neprovdaných dcer bylo pro rodinu velkou zátěží, pokud neměla dostatek prostředků. Rozhodující bylo postavení otce jako živitele rodiny a vztahy v rodině byly dány ekonomickým významem jejích členů.

Vdané ženy se ve velké míře podílely na práci při dobročinných akcích, organizování vlasteneckých aktivit jako byly loterie, sbírky nebo bazary⁷⁶. Pro rodiny z měšťanských kruhů byl sňatek důležitý i z pohledu společenského postavení rodiny. Od mužů se očekávalo, že díky pracovním úspěchům budou mít stabilní příjem a díky tomu budou moci uvažovat o založení rodiny. Dosažení finanční jistoty a pevného zaměstnání se podařilo mužům dosáhnout spíše ve zralém věku a pak díky velkému věkovému rozdílu manželů docházelo k tomu, že žena brzy ovdověla. Pokud jí manžel nezanechal prostředky na obživu, stalo se, že ovdovělé ženy se o sebe neuměly postarat

⁷⁶ Zejména ve druhé polovině 19. stol., měšťanské rodiny

a tak vznikala další velká skupina žen, kterým by dostatečné vzdělání pomohlo řešit nepříznivou životní situaci.

Znakem této doby bylo, že se nedařilo informovat o ženských aktivitách širokou veřejností. Publicistika byla omezena cenzurou a literatura byla zaměřena vlastenecky. Dobrovolných sdružení a spolků bylo málo a zájem o ně byl jen krátkodobý, pro většinu žen ukončený sňatkem.

V úřednických rodinách došlo ve druhé polovině 19. stol. ke změnám z důvodu nutnosti šetřit, i když navenek musely zachovávat zvyklosti té doby, např. najímání výpomoci do domácnosti. Ženy a dcery musely vykonávat tajně všechny domácí práce a možnost vzdělávání se začala jevit jako nutnost.

Základem společnosti byla a je rodina. Je to útvar, kde žily pohromadě dvě, tři i více generací. Muž a žena usilovali o založení rodiny. Muž se měl stát hospodářsky samostatným, společensky prospěšným jedincem, který dosáhl existenčního zabezpečení. Muž měl vůči ženě přednostní práva politická, měl právo na vzdělání a mohl se uplatnit ve všech oborech. Morální zásady společnosti byly přísné, ale k mužům tolerantnější než k ženě. Za jediný a přirozený cíl a také smysl života ženy byl považován rodinný život, role manželky, matky, hospodyně, tzv. paní domu. Ve středních vrstvách bylo vstupním kapitálem do manželství jako příspěvek k založení rodiny a domácnosti věno. Emancipační hnutí usilovalo o to, aby žena měla stejná práva politická, občanská, právo na vzdělání a možnost stejného uplatnění ve společnosti jako mají muži. V důsledku nových hospodářských změn se musel změnit názor na samostatnost žen a potřebu uplatnění mimo rodinu a to od nejnižších vrstev. Příslušnost dle společenské, sociální vrstvy určovala budoucí možnosti uplatnění ve společnosti mužů i žen. Bylo to určováno především jejich rodinným původem a pak sociálním původem manžela. Byla tu vrstva nejvyšší, aristokratického původu nebo s velkým majetkem, také vysoké úřední a veřejné funkce mužských členů rodiny. V této vrstvě se ženy mohly uplatňovat společensky a byly k tomu i vychované. Majetek jim dovoľoval hospodářskou samostatnost.

V tzv. střední vrstvě byly ženy z rodin, kde existence byla založena na svobodných povoláních, z úřednických rodin, dobře situovaných rodin selských a

živnostenských. Jejich vzdělání bylo celkem povrchní, většinou šlo o hru na klavír, zpěv, povrchní znalost literatury a cizích jazyků a společenské uplatnění poměrně malé.

Nejnižší vrstvou byla vrstva proletářská. Patřily do ní ženy, které od mládí musely být hospodářsky samostatné, pracovaly tvrdě, většinou fyzicky v továrnách, na stavbách, v zemědělství jako nekvalifikovaná pracovní síla. Služebná děvčata a ženy v městských rodinách patřila do vyšší proletářské třídy. Charakteristická byla nízká vzdělanost i možnost uplatnění, muži i ženy si byli téměř rovni, pracovaly vedle sebe, i když každý za jinak vysoký plat, dosáhli hospodářské samostatnosti, se stejným vzděláním a uplatněním ve společnosti.

Do vyšší než proletářské vrstvy patřily ženy, které měly určitou osobní a pracovní kvalifikaci. Díky změně hospodářských poměrů, rozvojem průmyslu, obchodu, peněžnictví, rozmachem kapitalistického hospodaření je tato společenská vrstva početně nejsilnější. Pro vzestupující průmysl byla žena lacinější pracovní silou a vznikla doslova armáda dělnic. V podnikání byly ženy využívány jako prodavačky, pokladní, stenotypistky, korespondentky. Byly hospodářsky nezávislé a samostatné, s menší finanční odměnou než muži, ale jinak měly stejné postavení jako muži, vzděláním byly na stejné úrovni. Mohly uplatňovat své osobní vlastnosti (píle, trpělivost, přesnost, iniciativu) a s muži tak mohly i závodit.

První světová válka urychlila osamostatňování žen. Výdělečnou činností se museli zabývat všichni členové rodiny, aby zajistili existenční potřeby. Ženy se musely uplatnit i v dalších oborech zaměstnání, vynikaly jako univerzální pracovní síla, jako náhrada za mužskou pracovní sílu, tam kde bylo třeba. Hospodářské poměry donutily ženy nižších vrstev být samostatnými jako muži, pracovat bez vzdělání a právních a sociálních jistot.

Ve střední vrstvě díky hospodářským změnám poklesla hospodářská úroveň a finanční poměry byly podobné jako v nižších vrstvách. Ženy středních vrstev se chtěli uplatnit jako muži jejich vrstvy, podobně jako tomu bylo v nižší vrstvě. Jen v oborech, které vyžadovaly vyšší kvalifikaci, kde bylo vyžadováno středoškolské a vysokoškolské vzdělání. Nemohly být na úradech, vyšší vzdělávání a svobodná povolání hlavně pro nedostatečnou kvalifikaci jim společnost zatím neposkytovala a tím se nezměnilo jejich sociální postavení. Výsledkem byla žena vzdělaná stejně jako muž její kategorie a to díky vzdělanostně-hospodářským a sociálním změnám. Zájmy žen se prohlubovaly,

společenské, politické a kulturní činnosti a znalosti je měnily v ženy s větší společenskou hodnotou a samostatnější hlavně hospodářsky. Význam to mělo i pro ženy neprovdané a vdovy, které měly ve společnosti vždy složitější uplatnění. Nové cíle života žen vedle rodinného života byly rozmanitější a díky možnosti vzdělávání se otvíraly nové možnosti uplatnění ve společnosti. Manželství a rodina znamenala pro výdělečně činnou ženu vynaložit více energie, aby s úspěchem vše zvládla.

Nové společenské postavení žen nezapadalo do stávajícího společenského řádu a neslučovalo se stále s názory na postavení žen. Pokud muž, manžel, i ve střední vrstvě, nebyl schopen finančně zabezpečit rodinu, žena svým výdělkem přispívala. Byla vzdělanější, ale povinnosti vůči rodině se nezměnily a tak hned jak to bylo možné, zaměstnání opustila a vracela se k tradičnímu pojetí role ženy. Emancipace ženám vymohla možnost vzdělání a uplatnění v pracovních oborech stejně jako měli muži. Ženy střední vrstvy pokládaly ale uplatnění mimo rodinu jen jako povinnost pomoci manželovi živiteli rodiny v době finanční tísně. Žena byla ve svém povolání považována za méněcenného činitele a byla i méně finančně ohodnocena.

Vyčerpané ustarané ženy pocházely dříve z nižších vrstev. Jestliže se postupně přidávaly i ženy vrstvy střední, objevovaly se stále často názory, zda možnost většího uplatnění ve společnosti a možnost dosažení vyššího vzdělání přináší ženám, hlavně vdaným a ženám matkám, duševní, sociální, a hospodářské uspokojení a je-li zájem a vztah k povolání stejný jako u mužů. Manželství zůstávala častěji bezdětná nebo péče o děti byla svěřena cizím lidem a trpěla rodinná výchova a to proto, že ženy se chtěly plně věnovat pracovním povinnostem. Ženy s vysokoškolským vzděláním měly o svůj obor zaměstnání velký zájem, byl pro ně velmi důležitý i na úkor rodiny. Z hospodářského hlediska to bylo chápáno, z hlediska mravního to bylo nepřijatelné. Pokud se ženy vzdělávaly, pracovaly mimo rodinu z hospodářských důvodů, bylo namítáno, že ženy berou svá povolání jen jako dočasné provizorium a pokud se po sňatku nebo po narození dítěte začaly věnovat pouze rodině, docházelo k hospodářskému a odbornému znehodnocení ženské práce. Manželství končila rozvodem s tím, že mužům se dávalo mravní oprávnění k rozvodu nebo byla manželství nekvalitní a individuální samostatnost se stala predispozicí psychickou a mravní pro rozpad manželství.

1.4 Významné osobnosti

K prvním významným ženám⁷⁷ v Čechách třicátých a čtyřicátých letech 19. stol. patřila **Magdalena Dobromila Rettigová**⁷⁸. Sama navštěvovala německé školy jen krátce. Četbou kvalitní cizojazyčné a české literatury nabyla díky své pili vědomostí. Snažila se zdokonalit v češtině.⁷⁹ Rettigová lpěla na konzervativním názoru na ženy ve vztahu k mužům, na podřízenosti manželovi.

Ideálem Rettigové byly tzv. domácí ctnosti. Připravovala dívky na roli matky, hospodyně, praktickou výuku spojovala s kulturní činností a výchovou k vlastenectví. Úloha ženy podle ní byla v domácnosti a ve smyslu právním a politickém nechtěla na postavení žen nic měnit. Chtěla, aby ženy měly širší rozhled a znalosti v oborech, které mohly ženy doma uplatnit, (např. lépe a zodpovědněji vychovávat děti). I tak její snahy byly pro společnost důležité⁸⁰ zejména z důvodů politické a společenské situace. Byla průkopnicí v české deskriptivní literatuře. Těmito příčkami chtěla pomáhat matkám při výchově svých dcer.

Vzdělání chápala jako možnost být dobrou matkou, dokonalou hospodyní, příjemnou a rovnocennou společnicí manželovi a chtěla s ním sdílet a řešit problémy běžného života. Ve většině měst, kde se svou rodinou žila, otvírala tzv. domácí školu pro dívky z nižších středních vrstev. Většině z nich nebylo umožněno takto se vzdělávat a navíc slušné manželství, způsob zaopatření pro ženy z nižších vrstev na venkově a městech, bylo nedosažitelné. Vzdělávání nižších sociálních skupin bylo nedostatečně řešeno i přesto, že modernizující se společnost to potřebovala. Rettigová věřila, že ženám dobré vzdělání a užitečné dovednosti zajistí úctu a respekt v rodině i ve společnosti a navíc potřeba spořádaného manželství a rodiny, na níž závisela úroveň společnosti, narážela na neřešitelné, hlavně sociální problémy, které privilegované a mocenské vrstvy neřešily. A tak přetrvával konflikt mezi konzervativními názory na roli ženy a úsilím pokrokových žen změnit mravní a filosofickou podstatu⁸¹. Byla přesvědčena, že vzdělaná žena by mohla daleko víc zvýšit úroveň rodiny a tak i celého českého národa.

⁷⁷ Bahenská, 2005, s. 69, Bahenská et al, 2010, s. 256

⁷⁸ Chodila do triviální školy čtyři roky

⁷⁹ Autorka *Domácí kuchařky*, 1862 a didaktických povídek pro dívky

⁸⁰ Druhá polovina 19. stol. – vytvoření ideálu vlastenky, která vychovává své děti k lásce rodného řeči, zabývá se ušlechtilými zájmy

⁸¹ Této tématice se ve své literární činnosti věnovala Božena Němcová.

Po celé 19. stol. zůstala otázka emancipace žen nejdůležitější a zároveň nejnáročnějším úkolem. Nejvýznamnější osobností šedesátých let byl **MUDr. Karel Slavoj Amerling**⁸² a jeho spolupracovnice **Bohuslava Rajska**⁸³. Amerling založil první české vyšší školy pro chlapce i dívky. Tvrdil, že základem uplatňování demokratických principů je umožnit pozitivní rozvoj všem vrstvám obyvatelstva a tím položil základ pro svou pedagogickou činnost. Především usiloval o prosazování kvalitního vzdělávání pro dívky a jejich vyrovnání se společenskému a právnímu postavení mužů. Pořádal kurzy pro učitele, aby vzdělanější pedagogové pozvedli úroveň českého školství. V roce 1842 po otevření chlapecké školy otvírá učiliště pro dívky od pěti do osmnácti let v Budči⁸⁴. Amerling chtěl vytvořit instituci, kdy ve třípatrové budově byly umístěny truhlářské dílny, knihtiskárna, knihtiskařství a knihkupectví, ocelotisk, pícky na chemické preparáty, chemická barvírna. V prvním patře byl přednáškový sál a místnosti pro vyučující⁸⁵, v druhém se vyučovalo, ve třetím byla nemocnice a ve věži hvězdárna⁸⁶. Projekt se nedařilo, Amerling budovu musel prodat. Bohuslava Rajska⁸⁷, jedna z nejvzdělanějších žen té doby, musela úspěšně vykonat zkoušky na pražské normální škole, aby mohla vykonávat pedagogickou práci. Ve školním roce 1843-1844 zahájila výuku na dívčím ústavu. Jednalo se o soukromý ústav, kde se muselo platit školné. Studium si mohly dovolit jen dívky ze zámožnějších rodin. Nástupkyní Rajske⁸⁸ byla budoucí manželka Amerlinga, **Františka Svatava Michalovicová**, která pak společně s manželem ústav řídila. Na nátlak vlády se musel z ústavu stát česko-německý ústav a musel změnit svou koncepci kvůli bachovskému absolutismu. Přestože Amerling nemohl vykonávat činnost dle svých představ, úroveň školního vzdělávání se pomalu zvyšovala a napomáhala postupnému rozkladu konzervativního pojetí školy.

V době, kdy začínalo vznikat organizované hnutí českých žen, byly dívčí školy a penzionáty převážně v soukromých rukách. Posílení pozic katolické církve ve školství bylo příčinou neutěšeného stavu v oblasti vzdělávání. Významné osobnosti kulturního a politického života, např. Vojtěch Náprstek, Karolina Světlá a Eliška Krásnohorská,

⁸² 1848 se stal ředitelem první české hlavní školy na Novém Městě

⁸³ Vlastním jménem Antonie Reissová, 1839 zakládá Společnost dívek českých, vlastenecké hnutí pro matky a učitelky, pro vzestup vzdělanosti

⁸⁴ 1848 prodána, nadmíra široké koncepce, idealismus, hodnoceno i přesto pozitivně

⁸⁵ Činnost ústavu byla téměř nepřetržitá

⁸⁶ Burešová, 2001, s. 260

⁸⁷ Společně s K. S. Amerlingem od konce třicátých a v průběhu čtyřicátých let 19. stol.

⁸⁸ 1845 se provdala za F. L. Čelakovského a plně se věnovala výchově jeho 4 dětí a tím popřela své dosavadní snažení

umožnili vytvářet postupně systém dívčího školství. Nápomocen byl T. G. Masaryk, který vládě a poslancům předkládal návrhy na řešení této situace.

Vojtěch Náprstek byl pokrokový liberál, mecenáš, velký stoupenec emancipace žen, protože byl přesvědčen, že zárukou pokroku je vzdělávání všech vrstev obyvatelstva. Když se vrátil z USA, chtěl v Čechách založit průmyslové muzeum⁸⁹, ženský sirotčinec a klub dam. V roce 1863 se Náprstek společně s dalšími českými politiky zasloužil o vznik šestileté Městské dívčí školy v Praze, kde se vyučovalo česky. Byly sem přijímány dívky z měšťanských rodin po ukončení šestého ročníku národní školy. Následně byla škola přejmenována na Městské reálné gymnázium. Většina studentek pocházela z Čech a Moravy. Náprstek jako člen zemského a městského zastupitelstva podpořil vznik dalších dívčích škol: městské školy střední, školy s útulky pro mládež, specializované školy pro kuchařky a první dívčí gymnázium Minerva s Eliškou Krásnohorskou. Přispěl také k založení dívčí školy v Písku. Náprstkům vzdělávací program obsahoval pořádání přednášek pro veřejnost a informovanost o různých technických novinkách⁹⁰, které dovezl z USA. Věřil, že přístroje ženám usnadní některé domácí práce a díky tomu jim zbude čas na četbu a vzdělávání. V roce 1865 vznikl Americký klub dam. Stal se prvním organizačním střediskem pro činnosti dívek a žen, zaměřeným i na charitu, svépomoc a vzdělávání. Přednášejícími byli významné osobnosti jako Jan Evangelista Purkyně, Petr Mužák, Jaroslav Vrchlický a později také Masaryk. Spolek ale musel být rozpuštěn, protože jeho pokroková přednášková činnost vadila vládě i policii. Dalším mužem, který přispěl k řešení dívčího vzdělávání, byl **Josef Wenzig**.⁹¹ Byl autorem metodických knih a učebnic, a díky dlouhé pedagogické praxi vypracoval návrh na sedmitřídní dívčí školy a podpořil rozvrh učiva stále tradičně zaměřený na uplatnění žen v domácnosti.

K výrazným osobnostem druhé poloviny 19. stol. patří **Karolina Světlá**⁹², která si své vzdělání doplňovala hlavně četbou. Její rodina považovala vzdělání dívek za zbytečné a nepotřebné, protože každá slušná žena se vdala a kruh rodiny neopouštěla. Světlá si díky zkušenostem z četby, tehdy i zakázaných knih, a s přibývajícimi

⁸⁹ Od roku 1888, jako jeden z prostředků emancipace žen, technické vynálezy měly usnadnit práci ženám a poskytnout jim volný čas pro duševní činnost

⁹⁰ Vědeckotechnický pokrok ovlivňoval školství, vědecké poznatky do praxe, konstruktivní řešení problémů

⁹¹ Od 40. let 19. stol., věnoval se spolkové činnosti

⁹² Vlastním jménem Johanna Mužiková-Rottová. Dílo její a dalších žen, např. B. Němcové, K. Světlé, E. Krásnohorské, T. Novákové, pomáhalo rozšiřovat obzory širokým vrstvám společnosti.

životními zkušenostmi, vytvořila názor na postavení žen v novodobé společnosti. O vztahu mezi muži a ženami přemýšlela a uvědomovala si velikost vzniklého sociálního problému. Byla činná v Českém výrobním spolku a starostkou v Ženském výrobním spolku. To se projevilo i v její autorské tvorbě. Krátce po vzniku Ženského výrobního spolku byla v Praze otevřena obchodní a průmyslová škola pro dívky a kurzy pro vychovatelky a ošetřovatelky. A po nich vyšší dívčí smyslová škola. Významnou se stala také charitativní činnost. Marie Riegrová-Palacká, Terézie Nováková a další věděly, že bez dostatečného množství financí nebude možné řešit ani základní potřeby žen. Bohaté židovské obchodní kruhy podporovaly německé spolky a další podobné aktivity. Česká ekonomická reprezentace považovala aktivity v této oblasti za zbytečné.

Mladší spolupracovnice Světlé, **Eliška Krásnohorská**⁹³ získávala své vzdělání v soukromé škole a četbou. Rodiči byla ve své aktivitě podporována, ale vychována byla tradičně pro roli ženy v rodině a pro pohodlí svého muže. Této tématice se věnovala ve své literární tvorbě⁹⁴. Byla přesvědčena, že není správné, aby ženy schopné náročné práce byly ovládány muži, a vzdělání a podílení se na veřejných záležitostech jim bylo zakázáno. Krásnohorská zdůrazňovala, že kvalitní vzdělání udělá z žen, které se chtějí věnovat výhradně rodině a výchově svých dětí, matky lépe připravené na svou roli a navíc, v případě nutnosti budou velmi dobře připraveny na výkon odpovídajícího povolání. Snažila se ovlivnit všechny, kteří by mohli pomoci se vznikem kvalitních praktických i akademických dívčích škol. Docílila založení prvního českého gymnázia Minerva⁹⁵ pro dívky, kde mohly studentky složit maturitu, ale neopravňovala je to ke studiu na vysokých školách.

Františka Ferdinanda Plamínková⁹⁶ usilovala o všeobecnou demokratizaci společenského života. Zákonem stanovená společenská rovnoprávnost měla fungovat jako samozřejmost, a to vyžadovalo velké úsilí Plamínkové a jejích spolupracovnic v pokrokových ženských spolcích a organizacích. Nešlo jen o to, umožnit ženám zapojení do všech oblastí veřejného života, šlo i o sebepoznání, objasnění cest správného a zdravého vývoje žen k jejich plnému rozvoji a uplatnění ve společnosti a

⁹³ Vlastním jménem Alžběta Pechová

⁹⁴ Jako redaktorka Ženských listů, kritická tvorba, překladatelka. Nejvýznamnější stať „Ženská otázka česká“, časopis Epištoly svobody – o dělnických ženách.

⁹⁵ V roce 1890

⁹⁶ Významná československá politička, zakladatelka a vedoucí osobnost Ženské národní rady, představitelka liberálně orientovaných ženských spolků, členka národně socialistické strany

vytvořit tak ženu – osobnost. Plamínková se aktivně účastnila práce v mezinárodní organizaci sdružující ženské spolky. Její rozhled a znalosti pomohly k navazování kontaktů se zahraničím. Vystupovala na konferencích i v zahraničí a díky ní navštívila Československo řada zahraničních delegací, které se setkaly i s T. G. Masarykem. Po roce 1918 se Františka Plamínková stala hlavní představitelkou zastřešující ženské pokrokové organizace v ČSR, Ženské národní rady. Ženské hnutí vedla následována Miladou Horákovou. Plamínková zdůrazňovala potřebu a účelnost společné práce mužů a žen, rovnoprávnost a vzájemné uznání možností a přístupů obou pohlaví. Život a práce F. F. Plamínkové ukazuje schopnost spolupráce lidí z různých politických stran, společenských vrstev a zájmovým skupin na dosažení společné ideje: dosažení každodenní společenské rovnoprávnosti žen s muži. Plamínková byla za druhé světové války vězněna nacisty a za heydrichiády 14. 6. 1942 popravena.

Opravdový zájem a veřejná podpora pokrokových žen a pokrokových ženských spolků je nejvýraznější u **Tomáše Garrigua Masaryka**. Jejich společné úsilí o liberalizaci a demokratizaci společenského života, dosažení rovnoprávného postavení mužů a žen, a to hlavně od druhé poloviny 19. stol. a pak na přelomu století 19. a 20., přineslo zásadní změny. Masaryk se blíže seznámil s ženským hnutím prostřednictvím manželky Charlotty. Ženy Masaryk vnímal, na rozdíl od svých vrstevníků, jako rovnocenné s muži. Jeho zájem o praktickou realizaci ženské rovnoprávnosti reflektovala československá ústava z roku 1920⁹⁷. V publikovaných přednáškách⁹⁸ hájí a povzbuzuje ženskou emancipaci a změnu společenského postavení. Na výzvu Františky Plamínkové vzniká článek, kde podrobně popisuje stav československého ženského hnutí. Hlavní úkoly jejich činnosti byly odhalování přežívajících předsudků vůči ženám uplatňované zvláště katolickou církví, zdůraznění potřeby a účelnosti společné práce mužů a žen, vzájemné uznání a rovnoprávnost. Důležitými byly otázky zrovnoprávnění ženy v životě sociálním a politickém a otázka postavení učitelek v české společnosti. Masaryk byl se situací seznámen a uvědomoval si, že ženy jsou minimálně informovány v mnoha oblastech společenského života.⁹⁹Svojí pedagogickou činností, osvětovou činností, veřejnou činností a soukromým životem ukazoval své

⁹⁷ Volební právo žen, Ústava ČR

⁹⁸Např. Mnohoženství a jednoženství, Moderní názor na ženu, Postavení ženy v rodině a ve veřejném životě

⁹⁹ Časopis Naše doba založil ženskou rubriku, rubrika Ženské hnutí – Olga Stránská-Absolonová 1910

názory a podporu ženám. Přednášel v Americkém klubu žen¹⁰⁰, v Ženském klubu českém. Cyklem mravnostních přednášek kritizoval dvojí morálku a pohlavní nemravnost, což byly aktuální problémy doby. Podrobil kritice pokrytectví, řešení prostituce a apeloval na změnu myšlení mnohých mužů. Zdůrazňoval, že pokud sama žena bude chtít, měla by mít stejné společenské možnosti jako muž. Manželka Charlotta se podílela na vydání českého překladu práce Poddanství žen¹⁰¹, J. S. Milla. U studentů se Masarykovi podařilo zvýšit zájem o aktuální téma v celé generaci studentstva. Jako poslanec Masaryk mluvil o potřebě reformy školství a vyzvedl potřebu studia žen. 28. 1. 1910 vydalo rakouské ministerstvo veřejných prací výnos, jímž byly dívky připuštěny ke studiu na státních průmyslových školách. Masaryk na počátku 20. stol. usilovně pomáhal v činnosti Výboru pro volební právo žen a všemožně podporoval politické vzdělávání žen a jejich osobní účast v politické činnosti. Velmi silně ovlivnil pokrokové ženské hnutí na Moravě. Měl zásluhu na pořádání universitních kurzů pro učitelky. Ženy se zbavovaly ostychu a více se zapojovaly do dění ve společnosti. Úzce spolupracoval se **Zdeňkou Wiedermannovou - Motyčkovou**¹⁰². Při návštěvách moravského venkova se Masarykovi seznamovali s hnutím v tomto kraji. Masaryk poukazoval a vykládal své úvahy o učitelském povolání a jeho poslání. Povzbuzoval ženy k další osvětové činnosti.

František Drtina se zapsal do dějin české vzdělanosti především svým vlivem v oblasti školství, kde inicioval vznik prvního dívčího gymnázia na Moravě v roce 1907 ve Valašském Meziříčí. Spolupráce Wiedermannové s Masarykovými přinesla zavedení nových učebních osnov. Paní Charlotta získala pro přednášky a podporu informovanosti veřejnosti Terezu Novákovou, Olgu Stránskou - Absolonovou, prof. Břetislava Foustku a svou dceru Alici.

V časopise Naše doba se díky Masarykovi dostávaly k ženám informace o mnoha oblastech společenského života. Časopisu Ženská revue se redaktorsky věnovala Wiedermannová. Masarykova podpora ženské politiky přinesla své ovoce, když byla do českého zemského sněmu¹⁰³ zvolena B. Viková-Kunětická. Bez velké podpory Masaryka, jeho ženy a dcery by se tak nestalo. Masaryk poskytoval finanční prostředky

¹⁰⁰ Americký klub dam, založil Náprstek. Dostupné: http://cs.wikipedia.org/wiki/Americk%C3%BD_klub_dam

¹⁰¹ Rok 1890 český překlad, o ženské emancipaci

¹⁰² Aktivní činitelka Sdružení moravských učitelek, časopis Ženská revue

¹⁰³ Z tvorby T. G. M. nejvýznamnějšími byly projevy v zemském sněmu a říšské radě, 1891 - 1893

pro ženské knihovny, na sociální aktivity ženských spolků, podporoval činnost žen v Sokole. Bylo nutné stále se věnovat osvětě, informovat široké vrstvy, zvětšit zájem žen, protože bylo mnoho žen, které lhostejně přihlížely změnám ve společnosti. Vystala otázka, zda tyto ženy, které se nezajímají o nic jiného než o to, být dobrou matkou, jsou schopny své postoje překonat.

Představitelky ženského emancipačního hnutí zastávaly názor, že Masaryk svými postoji, jejich propagací v tisku a literatuře i vlastním příkladem soukromým i veřejným životem vychovával společnost své doby v duchu hesla o rovnoprávnosti žen. Z Masarykovy školy vyrostla generace vysokoškolských studentů, která přehodnocovala svůj názor na ni. Ženská otázka stala otázkou kultury národa, předmětem a obsahem jejího studia.

V časopisu *Nová doba* vycházely články o činnosti spolků v Čechách i zahraničí,¹⁰⁴ o dívčích gymnáziích, o možnostech studia práv, o nových zaměstnáních pro vzdělané ženy, o ženách na vysoké škole hospodářské, o dějinách ženského hnutí ve světě. Masarykovi se navíc podařilo najít další ženskou osobnost, která mohla zasvěceně informovat o vývoji ženské otázky. Byla jí **Olga Stránská-Absolonová**¹⁰⁵, která svým dílem¹⁰⁶ např. označila, **Prof. PhDr. Františka Drtinu**¹⁰⁷ jako reformátora českého dívčího školství, stoupence ženského hnutí a feminismu. Jeho zásluhou vznikla lycea, dívčí školy, které připravovaly dívky pro výdělečnou činnost a výchovu k rodinnému životu.

Problémy, na které Masaryk ukazoval, jsou aktuální i dnes a lze říci, že Masaryk naplňoval ideje demokracie již ve své době. Vztah, podle něho, je spolupráce muže a ženy. Vzdělávání žen považoval za důležitý prostředek a součást demokratizačního procesu společnosti a chtěl pomoci dosáhnout odstranění překážek v uplatnění vysokoškolsky vzdělaných žen ve vystudovaném oboru.

¹⁰⁴ Spolek Vesna na Moravě, Minerva Praha

¹⁰⁵ V roce 1909 napsala emancipační příručku: *Ženská otázka s hlediska pokrokového*

¹⁰⁶ Např. *O ženy zaměstnané ve veřejné správě, Prof. Drtina a česká žena, Naše doba*

¹⁰⁷ českého filozofa, politika a především představitele a reformátora českého školství a pedagogiky

1.5 Ženské spolky

Jak již bylo zmíněno od šedesátých let 19. stol. se rozvíjely ženské spolky, které také pomáhaly vzdělávat ženy. Nejdříve to byly dýchánky a salonní schůzky s pevně stanovenými pravidly, návštěvníky, námětem hovorů a občerstvením. Odehrávaly se v rodinách inteligence a měšťanstva, jako literární diskuze, hudební setkání, vědecké přednášky a předčítání z nové beletrie.¹⁰⁸ Šlo o navazování užitečných kontaktů a setkání ve prospěch dobročinných aktivit. Uplatnění žen zde bylo dané. Měly důležitou úlohu hostitelek a také se mohly prezentovat hrou na klavír, zpěvem nebo předčítáním. Až později se v rámci spolků konaly kurzy a byly zakládány školy. Členství v dobročinných a později vzdělávacích spolcích bylo prestižní záležitostí, povinností střední měšťanské vrstvy. Docházelo ke konfliktům mezi starší a mladší generací žen, ke střetu názorů konzervativních a nových myšlenkových proudů. Starší ženy nechtěly změny, mladší ženy se ochotně seznamovaly s různými stroji a přístroji na přednáškách Vojtěcha Náprstka v domě U Halánků. Významnými spolky v druhé polovině 19. stol. byly Spolek sv. Ludmily¹⁰⁹, Americký klub dam¹¹⁰, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, Ženský výrobní spolek¹¹¹ a spolek Domácnost. Tyto spolky se orientovaly na oblast charitativní, vzdělávací¹¹² a snažily se nalézt práci pro chudé ženy a dívky. Díky vzrůstajícímu zájmu tisku se začaly víc objevovat zprávy o činnostech spolků a jejich škol. Na činnosti se podílely české spisovatelky, které začaly vydávat spisy ženských autorek, a časopisy vydávaly speciální přílohu pro ženy s praktickými radami do domácnosti¹¹³. Tisk později začal přinášet i informativní přehledy o přednáškách, výstavách, loteriích, spolkových a dobročinných akcích a tak se informace o pokrokovém ženském hnutí začala dostávat k širším vrstvám společnosti.

Ženské spolky:

- 1) Pražský **Spolek sv. Ludmily** pod vedením Marie Riegerové byl spolkem charitativním (podpora chudých žen). Bylo nutné zajistit jim hlavně vyučení v nějakém oboru, aby se mohly samy uživit. Vznikla průmyslová škola pro výuku ženských prací (šití, kreslení, rytectví, malba na porcelán, apod.) a

¹⁰⁸ Salon Palackých, Riegrových, Braunerových, Náprstkových, dýchánky u S. Podlipské

¹⁰⁹ Od roku 1851, představitelka Marie Riegrová – Palacká, charitativní činnost

¹¹⁰ Obecné vzdělávání

¹¹¹ Výuka praktických předmětů, spolek Domácnost se školou vaření

¹¹² 1903 – Ženský klub český: politická činnost, volební právo pro ženy

¹¹³ Ženské listy byly moderní ženský měsíčník, zásluha E. Krásnohorská, ženská příloha časopisu Květy

vyučování probíhalo při českých dívčích školách v Praze. Největším problémem bylo vyučeným najít práci. V rámci spolku vznikl tzv. komitét jako dozor nad industriálním vyučováním při českých dívčích školách v Praze.

- 2) V roce 1865 vznikl **Americký klub dam**¹¹⁴. V návaznosti na již četné vzdělávací přednášky vznikl z iniciativy Náprstka a Světlé¹¹⁵ v prostorách, které Náprstek¹¹⁶ poskytl. Byl spíše volným sdružením žen se společným cílem: vyplnit volný čas vzděláváním, zábavou a dobročinností. Byly zde pořádány přednášky, pro všechny byla knihovna a čítárna. Spolek byl ale nedostupný ženám nižších vrstev. Členství se stalo módní a prestižní záležitostí a patřilo k dobrému tónu tehdejší české vlastenecké společnosti a k jeho členkám náležela většina ženské populace významných českých rodin – manželky a dcery spisovatelů, intelektuálů, novinářů, politiků. Klub poskytoval vzdělávání členkám klubu, pořádal výlety, naučné vycházky, zabýval se charitativní činností (návštěvy nemocnic, chudobinců), pořádání sbírek pro chudé děti, péče o hroby českých velikánů, apod. Přednášejícími byli významné osobnosti jako Jan Evangelista Purkyně, Petr Mužák, Jaroslav Vrchlický a později také Masaryk. Významnou byla činnost klubu v době prusko-rakouské války, kdy zabezpečoval ošetřování raněných vojáků. Klub výrazně přispěl k výchově schopných a sebevědomých žen, všech věkových kategorií ze středních a vyšších vrstev společnosti. Dcery z úřednických, středostavovských rodin doufaly, že se zde získají vědomosti a schopnosti, které jim umožní získat kvalifikované vzdělání. Důležitá pro vývoj emancipace byla spolupráce se spolkem Minerva, spolkem Domácnost, Vyšší dívčí školou a Ženským výrobním spolkem. Spolek úspěšně fungoval do roku 1948, pak byl úředně zakázán¹¹⁷, protože jeho pokroková přednášková činnost vadila vládě i policii.
- 3) Vyjimečným spolkem byl **Tělocvičný spolek paní a dívek**¹¹⁸ a to od konce šedesátých let 19. stol. U založení spolku stál Miroslav Tyrš¹¹⁹. Šlo o

¹¹⁴ Členkami Světlá, Tyršová, Braunerová

¹¹⁵ Dům u Halánků na Betlémském náměstí v Praze

¹¹⁶ Sběratel, mecenáš, zastánce ženských práv, propagátor technických novinek, atd.

¹¹⁷ byl obnoven roku 1996, dnes se jeho činnost zaměřuje na kulturně historické akce

¹¹⁸ Tyršův tělocvičný ústav 1866, významné ženy: Podlipská, Světlá, Lužická-Srbová, Náprstková, a další

¹¹⁹ 1869 zahájena činnost, 1902 začleněn do České obce sokolské

tělocvičnou činnost, výuku zpěvu a o vzdělávací činnost¹²⁰. Cvičitelství vedla Klementina Hanušová¹²¹ a cvičení byla pravidelná¹²². Tělesný pohyb do této doby v dívčí výchově nebyl důležitý, i přesto že dobová móda neumožňovala zdravý fyzický vývoj dívek a volný pohyb. Dívčí tělocvik se stal novým způsobem osvobození žen od tradičních zvyklostí ve společnosti. Na obecných školách byl tělocvik zaveden v roce 1871. Později byla zavedena zdravotní cvičení pro dívky s ortopedickými vadami. Kurzy tělocviku byly bezplatné a veřejnost byla o činnosti spolku dobře informována.

- 4) **Ženský výrobní spolek** v Praze roce 1871 založila Karolina Světlá. K němu patřila spolková škola¹²³ zaměřená na výuku praktických předmětů. Poskytovala vzdělání i dívkám z nemajetných rodin z venkova. Cílem bylo připravit dívky pro rodinný, ale hlavně samostatný život praktickými dovednostmi. Školné bylo 1-3 zlaté a dívky z prokazatelně chudých rodin školné neplatily. Vyučovacím jazykem byla čeština a vyučovaly se odborné předměty¹²⁴, jazyky¹²⁵, obchodní dovednosti, mimořádná výuka úpravy vlasů apod. Pořádány byly osvětové přednášky pro veřejnost, přednášky z literatury, historie a umění, ošetřovatelský kurz s teoretickou i praktickou částí k získání osvědčení vykonávat toto povolání. Škola se snažila svým studentkám také najít práci. Trh práce nemohl práci nabídnout všem a navíc finanční odměna byla malá. Dále ženy mohly navštěvovat kurzy krátkodobé¹²⁶. Spolek měl vlastní časopis, spolkový obchod a v nich probíhala i praktická výuka dívek.
- 5) **Spolek Domácnost**¹²⁷ a jeho kuchařská škola¹²⁸ byl pokusem vrátit domácnosti vážnost, kterou mívala a práci v ní povýšit na rovnocennou s jinými ryze ženskými činnostmi. Domácí práce přes svoji náročnost časovou, ale i fyzickou, se nedočkaly patřičného ocenění. Nebyla to práce finančně

¹²⁰ Přednášky a vlastní knihovna

¹²¹ Hlavní cvičitelka a první učitelka tělocviku, vydala metodickou příručku tělocviku

¹²² Prostory Sokola pro cvičení i veřejná vystoupení, ženský cvičební úbor byl předepsaný ve stanovách

¹²³ Obchodnicko – průmyslová škola

¹²⁴ Obor kreslicí, rytecký, ruční páce

¹²⁵ Angličtina, němčina, francouzština, ruština

¹²⁶ Kloboučnictví, výroba umělých květin

¹²⁷ Rok 1885 ze spolkových snah Věnceslavy Lužické – Srbové, psala výchovné knihy pro dívky

¹²⁸ Spoluzakladatelka Josefa Náprstková, Náprstek nesdílel názor o potřebnosti školy

ohodnocená. Přijímány byly pouze ženy a dívky starší 18 - ti let. Spolek měl také penzionát pro mimopražské dívky. Vedle výuky poskytovala kuchyňská škola možnost zakoupení obědů, pořádání hostin, obědy zdarma pro potřebné a nemajetné studenty pražských fakult. Škola vyučovala na odborné úrovni postupům vaření. Vzdělávací odbor spolku pořádal odborné přednášky a vydával je knižně.

V roce 1870 vznikl první moravský ženský všeobecně vzdělávací spolek Vesna¹²⁹. Rozvoj spolků byl pomalejší než v Čechách. Postupně vznikaly vzdělávací spolky, které zřizovaly mateřské školy a dobročinné výbory dam. Další spolek Vlasta¹³⁰ ve Vyškově vynikal kulturní činností. V osmdesátých letech začaly ženy pracovat zřizovat ženské odbory, školy, ženskou útulnu v Brně, dívčí ústav „Světlá“ ve Velkém Meziříčí, dívčí škola ženského spolku Dobromila v Moravské Ostravě, hospodyňské školy a penzionáty. Po celé Moravě byly pořádány různé vzdělávací a průmyslové kurzy a kurzy pro hospodyně¹³¹. Nejvýraznější osobností na Moravě byla Zdeňka Wiedermannová – Motyčková¹³², která založila v roce 1902 Jednotu učitelek moravských.

V Luhačovicích působila tzv. vzdělávací kolonie. Roku 1903 byla založena Dívčí akademie, spolek, který propagoval založení ženského reformního gymnázia ve Valašském Meziříčí¹³³ a o rok později v Brně. V roce 1910 bylo ustanoveno volné sdružení Pokroková organizace moravských žen, které si dalo za cíl vést ženy k porozumění a možnosti ovlivňovat veřejný politický a kulturní život a výchovu mladých žen dle pokrokových zásad. Pokrokové ženy na Moravě se zajímaly a výrazně ovlivnily snahy o ženskou rovnoprávnost po celém světě.

Činnost Ženských spolků dokládá aktivitu ženského hnutí od šedesátých let 19. stol. Liberalismus a především změny spolkového zákona umožnil jejich působení a vliv na emancipaci žen. Nejdříve šlo o dobročinnost, pak o vzdělávání žen a posléze se

¹²⁹ starostka Vesny Hana Zlatušková

¹³⁰ Rok 1874

¹³¹ V roce 1886, Eliška Machová – založení první české pokračovací školy pro dívky na Moravě, ředitel F. Mareš oddělil průmyslovou výuku od výuky literární, základ pozdějšímu rozvoji specializovaných škol Vesny, do programu připojil obor pěvecký a hudební, zavedl také nepovinný tělocvik.

¹³² Tiskový orgán Ženská revue 1905

¹³³ 1903 – podpora T. G. M., F. Drtiny, J. S. Machara

ženy začaly zapojovat do veřejného života a tím se chtěli podílet na práci pro český národ. Vlastenectví bylo důležitou součástí jejich programů na cestě hledání nové identity. Pokrokové ženské hnutí se začíná více zabývat sociálními aspekty doby a snaží se zpřístupnit vzdělávání i nejnižším vrstvám společnosti k získání zaměstnání.

2 ŽENY V SOUČASNOSTI

2.1 Role ženy a role rodiny

Gender, pojem, který ukazuje na sociální rozdíly mezi muži a ženami, které jsou kulturně a sociálně podmíněné, konstruované, tj. mohou se v čase měnit a různí se jak v rámci jedné kultury, tak mezi kulturami. Závaznost těchto rozdílů, které jsou předmětem socializace, tedy není přirozeným, neměnným stavem, ale dočasným stupněm vývoje sociálních vztahů mezi muži a ženami¹³⁴.

Z pohledu sociologie jde o zkoumání na základě genderových stereotypů¹³⁵, tzn. dle ustálených vzorců nazírání a chápání muže a ženy, jejich vlastností, schopností, jednání i jejich očekávání. Mívají podobu pevně zakotvených představ a postojů, vyjadřují prosociální, zjednodušené vzorce chování, role, které jsou očekávány od každého jedince, a to bez ohledu na jeho individuální charakteristiky. Stereotypní vzorce jednání, chování i očekávání sice orientaci v životě mohou zjednodušit, ale také brání změnám a alternativním pohledům tam, kde působí. Genderové stereotypy ovlivňují myšlení mužů a žena i sociální prostředí a společenské instituce. Jednání mužů a žen je ovlivněno životními podmínkami a tak se genderové stereotypy stávají překážkou na cestě k vlastní strategii života.

Role žen v rodině: Role matky je hlavní rolí žen. S ní jsou ženám jako role nadstavbové přiděleny i role vychovatelky a pečovatelky. Určují a vytváří ženskou pozici nejen v rodině, ale i ve společnosti jako celku. Sociální politika státu určuje model mateřské dovolené, která podle stávajících předpisů trvá tři, resp. čtyři roky, podle zvolené varianty matkou dítěte. Od toho se dále odvíjí výše rodičovského příspěvku¹³⁶. Příspěvek je bohužel nízký a často nestačí ani na pokrytí základních potřeb rodiče a dítěte. Tímto je vytvořena závislost na druhém rodiči, který se stává

¹³⁴ je soubor vlastností, které jsou biologickému rodu přisuzovány sociálně a mění se během historického vývoje, což platí i v příkladě relativně jasně vymezeného společenství. Dostupné na <http://uhv.upce.cz/cs/uvod-0/>

¹³⁵ Pohlaví je biologickou charakteristikou, gender společenskou konstrukcí odrážející očekávání spjatá s chováním muže či ženy. Dostupné na <http://uhv.upce.cz/cs/uvod-do-studia-gender-history/>

¹³⁶ Sociální příjem rodiče v době péče o dítě, čerpat může matka i otec. Nárok vzniká, pokud rodič celodenně pečuje alespoň o jedno dítě do 4 let věku. Prvních 28 týdnů po narození dítěte pobírá matka mateřskou dovolenou. <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>

živitelem rodiny. Nejčastěji jde o finanční závislost ženy-matky na muži-partnerovi. V současné době je možné, aby se rodiče dohodli, který z nich bude na rodičovské dovolené, mohou se dokonce střídat. Začínají se objevovat muži, kteří na rodičovskou dovolenou jdou dobrovolně a jsou mezi nimi i ti, kteří po dohodě s partnerkou, roli převezmou pouze z důvodů finančních.

V dnešní společnosti je stále ve všech jejích společenských sférách¹³⁷ zakořeněno tradiční rozdělení rolí. Je to důsledek tradice, stereotypního očekávání od ženy jako matky. Od ženy se očekává plnění rodinné role za samozřejmost, a pokud se rozhodne jinak, je to bráno jako porušení vzorce jednání. Předpokládá se, že ženě je role vychovatelky vrozená a navíc, pokud pečuje o děti v mládí, stává se z ní univerzální pečovatelka o všechny potřebné v její rodině a tím je jí přidělena role další. Domácí práce jsou vzhledem k tomu, že žena tráví doma čas s dětmi, považovány za zcela samozřejmý doplněk rolí. Je vytvářena představa, že péče o dítě a jeho výchova tak není časově a fyzicky (energeticky) náročná, a proto žena vyplní užitečně volný čas prací v domácnosti. I zde platí, že se očekává přirozená zdatnost k plnění této role.

Muž, partner, živitel rodiny, navíc tráví většinu dne v zaměstnání, a tak se snad i logicky předpokládá, že není k péči o děti a k vykonávání jakékoli domácí práce způsobilí. Po skončení mateřské, resp. rodičovské dovolené, kdy se žena vrací ke své profesi, se pak těžce dosahuje změn rolí v rodině, případně přerozdělení odpovědnosti a povinností partnerů. Odpovědnost za děti a domácnost je přisouzena ženě, bez ohledu na její vytížení pracovní v zaměstnání a celkově horší podmínky na trhu práce.

Práce v domácnosti je prací neplacenou a možná právě proto prací nedocenenou. Jde o poskytování služeb pro všechny členy rodiny. Všechny činnosti jsou vykonávány pravidelně, téměř rutinně. Jde o nakupování, vaření, uklízení a praní a vykonává je většinou žena, protože odpovědnost za chod a organizaci práce v domácnosti je v české společnosti přisouzena ženě. Dělbá práce v domácnosti je v rozporu, kdo by měl ty které práce vykonávat a kdo je pak skutečně dělá.

Pracovní role ženy: Negativně je nastaveno vnímání postavení české ženy na trhu práce. Souvisí se stereotypním pohledem na role ženy v české domácnosti. Žena je považována za nejistou pracovní sílu. Je to založeno na názoru o mateřské roli, na postoji žen k mateřství a době, kterou chce žena věnovat péči o děti. Jestliže má žena

¹³⁷ Hlavně na trhu práce

vykonávat roli pečovatelky pro všechny členy rodiny, kolik času pak může věnovat pracovním povinnostem. Dnešní doba vyžaduje zaměstnanost obou partnerů, dva příjmy jsou pro rodinu důležité k zajištění všech jejích potřeb. Ve většině rodin je příjem ženy považován za „druhý“, zpravidla ten menší, ale důležitý pro rodinný rozpočet a životní úroveň. České ženy pracují i proto, že chtějí uplatnit své dosažené vzdělání a kvalifikaci, také z důvodu potřeby sociálních kontaktů, pro seberealizaci. Trh práce je nastaven v důsledku dlouhodobého působení genderových stereotypů, na mužské a ženské profese. Ženské profese odpovídají genderovým charakteristikám připisovaným ženám: pečovatelky, učitelky, pracovnice ve službách, zdravotní pracovnice, apod. Podíl žen na vedoucích a rozhodovacích postech ani v dnešní době nedosahuje stejného počtu jako u mužů a to i v oborech jako je zdravotnictví, školství a služby i přesto, že v těchto feminizovaných oborech naprostá většina pracujících jsou ženy, ve vyšších pozicích jsou muži¹³⁸. Diskriminace se projevuje i ve finančním ohodnocení žen ve srovnání s muži a to i v rámci stejné pozice a vzdělanostní kategorie¹³⁹. Na trhu práce je pozice pracovního místa, místo, které má být obsazené. Pravidla pro výkon určité práce jsou přesně definována bez ohledu na možnosti variability životní situace konkrétního uchazeče o práci, i bez ohledu na jeho sociální a rodinnou situaci. Pro výkon pracovních rolí, které neberou v potaz situaci pracovníka, jsou výhodnější muži, protože u nich se očekává, že jejich pracovní výkon nebude ovlivněn jejich soukromým životem, neboli, obě pohlaví jsou schopná získat a vykonávat pracovní pozici, ale přednost dostane nejspíše muž, pracovník s minimálními rodinnými závazky. Tímto dochází k redukování genderových stereotypů. Zaměstnavatelé často už při pracovním pohovoru jednájí a dávají ženám jasně najevo, že jejich rodinné role budou v jejich práci překážkou. Vedle strukturálních příčin na společenské úrovni je horší pracovní pozice žen na trhu práce způsobena i nízkým sebehodnocením žen. Rezignují, akceptují považování za méně vhodnou pracovní sílu, přijímají hůře placené místo a mnohdy i nevýhodné pracovní podmínky, např. práci na dobu určitou. Mladé bezdětné ženy se na podmínky na trhu práce připravují co možná nejvyšším dosaženým vzděláním, třeba i změnou kvalifikací.

Vzhledem k vývoji a změnám ve společnosti jako celku dochází k rozporu v pohledu na to, jak by rozdělení rolí v české domácnosti a ve veřejné sféře společnosti

¹³⁸ Př. obor školství a výchovy mládeže

¹³⁹ Př. zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci v menším počtu

mělo vypadat a tím, jak jsou skutečně povinnosti a odpovědnosti v rodině rozděleny. V důsledku změn politického a ekonomického systému v dnešní společnosti, dochází k pluralizaci životních drah a strategií a díky tomu hlavně mladší generace dostává ve společnosti možnost zvolit si vlastní cestu. Ženy si začaly uvědomovat množství možností svého uplatnění ve společnosti, ať už v pracovním či osobním životě. Generace mladých už nesdílí stereotypní představy o rozdělení rolí partnerů v rodině a chtějí si odpovědnost rovnoměrně rozdělit. Společnost jako celek, struktura institucí a jejich mechanismy, stereotypy v myšlení na tyto změny a požadavky nereagují.

Mladé ženy dosahují vysoké kvalifikace a před založením rodiny, i během výchovy dětí mají zájem uplatnit se ve veřejné oblasti. Stále se setkáváme s tím, že naráží na překážky, které vychází ze stereotypního myšlení a uspořádání společnosti. Významné změny v uspořádání rolí mužů a žen mají za následek změny v rodině po založení rodiny. Ženy mnohem více zvažují, kdy své první dítě porodí a jestli nezůstanou bezdětnými. To vše způsobuje těsná provázanost všech rodinných rolí s rolí matky, ženy po narození dětí. Podíl mužů na rodičovské dovolené se sice zvýšil, ale není významný. Role otce nenesí příliš silný obsah pečovatele a dokonce nejsou navázány ani další odpovědnosti za domácnost. Muž je označován za živitele rodiny a tak bere odpovědnost za finanční zabezpečení rodiny. V současné společnosti s důrazem na spotřebu a materiální hodnoty spojené především s ekonomickým zajištěním domácnosti, zvláště po narození dětí, i muž na mateřské dovolené přenechává partnerce odpovědnost za domácnost. Pokud v této fázi nedojde k přerozdělení rolí v rodině, je velmi malá možnost v dalších fázích rodinného života zvrátit toto rozdělení odpovědností a rolí v rodině tak, aby došlo k harmonizaci s profesním životem ženy. Strategie a harmonizace jsou ženami prováděny v závislosti na měnících se sociálních podmínkách dle dostupných možností, příležitostí a překážek. Preference si musí stanovit v rámci životního a rodinného cyklu i v závislosti podmínek ve společnosti. Po odchodu dětí z rodiny má velká část žen tendenci znovu se začít realizovat v práci. Na pracovním trhu ale naráží na diskriminaci pro svůj věk, díky ztrátě kvalifikace, která se specializuje a upravuje podle podmínek daných předpisy a zákony, ale i na překážky v důsledku nedostatečné kvalitní praxe v oboru a to vše oproti mužům, kteří svoji kariéru (působení ve vystudovaném oboru) nemuseli na delší dobu přerušit.

Ženské rodinné role¹⁴⁰ jsou velmi vzájemně provázány a jsou stále považovány za základ života každé ženy. Podle genderových stereotypů není uplatnění na pracovním trhu slučitelné se stoprocentním výkonem rodinných rolí a naopak. Ženské rodinné role jsou postaveny do konfliktu s rolemi pracovními. V době, kdy současná česká rodina je díky sociální realitě závislá na pracovním uplatnění obou rodičů a jejich finančnímu přínosu, má žena stále odpovědnost i za domácnost. Jestliže muž jako živitel rodiny dokáže svým příjmem zabezpečit bez problémů rodinu a žena své rodinné role zvládá, dochází často k disfunkci rodiny jako takové. Mužská plná angažovanost na trhu práce ho sice osvobodí od práce v domácnosti, ale vylučuje ho z prostředí rodinných vztahů a vazeb. Ženy, které se rozhodnou být bez dětí a věnovat se kariéře, čelí velkému obviňování nesplnění tradiční a očekávané role matky. Pokud si žena vybere za střed svého zájmu práci a plnění rodinných povinností svěří třetí osobě, je na ní uplatňován tlak z pozice sociální kontroly společnosti.

Sloučení pracovních a rodinných rolí ženy: Genderové stereotypy ženských rolí do značné míry v současné době selhávají. Působí na společenské postoje a tím ovlivňují názory i samotných žen. Česká ženská populace se začíná v názorech na tuto oblast rozcházet. Odpovědnost za domácnost současně s pracovními povinnostmi, je pro ženu realitou, které se většina z nich nemůže a nechce vzdát. Žena se snaží skloubit práci i rodinu tak, aby zvládla oboje¹⁴¹. Harmonizace rolí není nemožná, ale je určité sociálně složitá¹⁴². V životě českých žen je to nutnost a samostatné ženy s rodinou to považují za přirozené. Jednotlivé instituce v těchto dvou sférách byly vytvořeny a strukturovány izolovaně, genderově. Instituci rodiny a rodinné vztahy, povinnosti a odpovědnosti vyplývající z pracovního procesu neakceptují, a tím potvrzují teorii a neslučitelnost bez rizik a obětí v celé společnosti, především v rodině. Pokud nedojde k provázanosti všech jejích sociálních rolí a postavení českých žen na trhu práce se nezmění, nedojde ke změně ani role muže v rodině. Aby nastala náprava ve prospěch rodin, bude třeba nastavit úroveň pravidel a norem na společenské úrovni v institucích. Nabízí se řešení v podobě jakéhosi kompromisu, kdy bude třeba dosáhnout zaměnitelnosti sociálních rolí muže a ženy založené na rovnosti pohlaví a tím budou

¹⁴⁰ Informace: <http://www.mpsv.cz/cs/14472> - Při vytváření podmínek k realizaci lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je však nutné nejen vyvážené zohlednění zájmů rodičů, ale rovněž i dětí.

¹⁴¹ www.vúpsv.cz, projekty, výzkumy

¹⁴² <http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=283>, výzkum: Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita

zohledněny rodinné a sociální podmínky žen a mužů jak v rodině, tak i v práci jedince. V oblasti práce to znamená přijímat opatření, která by všem na trhu práce umožňovala sladit práci a rodinu tak, aby péče a odpovědnost v rodinné péči nebyla považována za překážku.

Dnešní žena je silná a samostatná. Její péče, empatie, laskavost, to jsou vnější projevy její duševní energie, které působí na lidské smysly a osobní prožitek z mezilidských vztahů.

V posledních letech je stále méně pohlíženo na rodinu jako na významnou strukturu, pro zachování lidského rodu, zajištění potřeb dítěte a péče o jeho zdravý vývoj. Stále více je rodina vnímána jako sociální struktura, kde dochází k naplnění potřeb jejích členů – dětí a dospělých rovnoprávně. Přibývá mladých žen, které dítě mít nechtějí, přibývá párů, které se neberou a žijí v nesezdaném soužití.

Socializační funkce rodiny (výchovná): Jde o celkovou péči o děti, která je podstatnou a jen velmi obtížně nahraditelnou.¹⁴³ Fungující rodina je první sociální skupinou, ve které se dítě učí přejímat sociální role, osvojuje si základní činnosti, dostává se mu zprostředkování norem a hodnot společnosti a ty přijímá za své¹⁴⁴. Specifické prostředí rodiny je pro formování postojů ke světu, blízkému okolí a sobě samému, dítěte velmi důležité. Charakterizujeme rodinu jako prostředí vzájemného sdílení času, životního prostoru pro učení a vzdělávání, učení napodobováním, identifikací, vzory, společnou činností, soužitím i několika generací¹⁴⁵. V dnešní době se vlivem tržního prostředí zvyšují nároky na rodiče při plnění pracovních povinností v zaměstnání či podnikání, často na úkor času, který by mohli věnovat rodině.

Emociální funkce rodiny: Potřeba zázemí, podpora a pomoc, potřeba klidu, uvolnění, sdílení zážitků, společné rituály a historie, potřeba důvěrnosti a společných perspektiv a plánů, potřeba patřit k něčemu trvalému a jistému, je nutná pro všechny členy rodiny¹⁴⁶ a to rodina dokáže poskytnout.

¹⁴³ Názor: nahradí kolektiv, výchovné instituce

¹⁴⁴ Socializace: celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.

¹⁴⁵ MATEJČEK, 1992, s. 5-12

¹⁴⁶ ŠULOVÁ, L.: Jak učit výchovu k manželství a rodičovství? Grada – Avicenum, Praha 1995. ISBN 80-7169-218-2.

Pokud se budeme zabývat funkcí rodiny¹⁴⁷, musíme si uvědomit, že je ovlivněna mnoha faktory. Příčiny destability většinou nacházíme ve vzájemných vztazích rodinných členů. Klasický obraz v rodině, kdy žena plní roli matky a hospodyně, věnuje se dětem a manžel každý den odchází do zaměstnání, vrací se domů pozdě nebo není často doma, je vnímám ženami různě. Když manžel přijde domů veselý a přináší dobrou pohodu, dává vlastně ženě pocit, že má víc času pro sebe díky jeho nepřítomnosti. Žena, která si v plnění rodinných povinností našla smysl života, má uplatnění, které jí vyhovuje a je spokojená. Pokud ale žena má pocit, že je stále sama a společně strávený čas věnují manželé, partneři hádkám a výčitkám, bude tato žena nejspíš své uplatnění hledat jinde, např. brzkým zapojením se do pracovního procesu. Názory v české společnosti nejsou jednotné, jsou ovlivněny celkovou situací ve společnosti. Partner orientovaný na rovnoprávnost v manželství očekává stejná práva a povinnosti pro oba manžele. Konflikty vznikají nejčastěji v neuspokojení nějaké významné potřeby jedince¹⁴⁸ nebo díky nevhodným modelům chování a prožívání situací v rodině. Díky snižování odolnosti proti zátěži vůbec, disproporcím mezi fyzickou a psychosociální zralostí a geneticky podmíněným projevům temperamentu přibývá nespokojených partnerů, přibývá rozvodů a bezdětných manželství ve společnosti. Sociální faktory ovlivňující destabilitu rodiny vyplývají z procesu socializace a individualizace¹⁴⁹ a z aktuální životní situace¹⁵⁰. Pro manželskou spokojenost a stabilitu rodiny jsou důležité dle autorů postoje a hodnotová orientace, míra závislosti¹⁵¹ i funkční rozdělení rolí v rodině a vliv prostředí původní rodiny¹⁵². Reálně působící aktuální vlivy, které mají pro rodinu bezprostřední význam, jsou také podstatnými činiteli. Dalšími faktory ovlivňujícími role rodiny jsou situační faktory, většinou jsou spojené s bydlením a finančními problémy při zajištění základních potřeb rodiny. Nesmíme zapomenout na vliv nezaměstnanosti některého z manželů, užívání drog, alkoholu, mimomanželské vztahy a zdravotní problémy obecně.

Ve zdravé a funkční rodině k rodinné harmonii, funkčnosti a stabilitě přispívá tvořivost, jasně vymezené role a schopnost se v nich vzájemně zastupovat. V rodině

¹⁴⁷ ŠULOVÁ, L.: Jak učit výchovu k manželství a rodičovství? Grada – Avicenum, Praha 1995. ISBN 80-7169-218-2.

¹⁴⁸ Pocit osobní svobody, ve smyslu fyzickém i psychickém

¹⁴⁹ Attachment, deprivace, výchovné principy

¹⁵⁰ Bydlení, finanční situace, zdraví

¹⁵¹ PLZÁK, M. *Manželské judo*. Praha: Motto, 2004. ISBN 80-7246-222-9.

¹⁵² FARKOVÁ, M., *Vybrané kapitoly z psychologie*. Praha: UJAK. ISBN 978-80-866723-64-8.

existuje možnost lehce se zastupovat a doplňovat v rolích v případě potřeby¹⁵³. Taková rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost v myšlení a hodnocení a zároveň poskytuje emoční blízkost, sounáležitost, vzájemnost a důležitá je i adaptabilita. Rodina je schopna reagovat na různé změny a poskytuje svým členům pocit jistoty. Umožňuje a podporuje osobní odpovědnost, růst sebevědomí. Současné rodiny se neustále vyvíjí. Mění se podle změn ve společnosti a podle ekonomické situace. Mezi nejaktuálnější problémy patří odsouvání rodičovství na pozdější dobu a snižování porodnosti. Závažným problémem dnešní doby je, že roste počet párů, kde je snížena schopnost přirozené reprodukční funkce jedno z nich. Sociálně ekonomické příčiny jsou dopadem transformace a omezení státní sociální podpory rodin, čímž se zvyšuje jejich ekonomická nejistota.

Mladí lidé si studiem chtějí zajistit co nejvyšší odbornou kvalifikaci, doplňují si dovednosti v praxi, na studijních pobytech v zahraničí sbírají zkušenosti. Cestují, mají čas na vlastní zájmy. Přibývá žen, které si až ve třiceti uvědomí, že by chtěly mít dítě, ale vlastně není s kým založit rodinu. Žen, kterým mateřství, tradiční role ženy, nic neříká. Mateřství není dáno všem ženám automaticky. Pokud si žena zvolí život bez dětí, je to v pořádku a svůj život naplní něčím jiným, pro ni přijatelnějším¹⁵⁴.

V současné rodině se setkáváme s tím, že kariéru v oboru působení budují oba partneři¹⁵⁵. Ve dvoukariérové rodině je péče o dítě přenechána prarodičům a institucím. Žena je na mateřské dovolené co nejkratší potřebnou dobu péče o dítě a vrací se do svého zaměstnání. Dochází k omezování bezprostředního kontaktů mezi rodiči a dětmi, mezi partnery, následkem celkové změny stylu života. Činnosti, které tradiční rodina zajišťuje sama v rámci rodinných rolí, plní společnost. Jde o placené služby péče o děti, výchova dětí, stravování, domácí práce, atd. Rodině chybí společně vykonávané činnosti, které vedou k posilování soudržnosti rodiny. Stírají se role mužů a žen v rodině¹⁵⁶.

Komplexní systém podpory rodin by měl obstarávat stát správným nastavením rodinné politiky. Musí jít o systém, který povede k posílení schopnosti rodiny plnit

¹⁵³ ŠPRITZ, J. *Duševní zdraví a zdatnost rodiny*. Kontext. 1987, č. 42.

¹⁵⁴ Stránky Jitky Douchové. [online]. [20-1-2013]. Dostupné z: <http://www.jitkadouchova.cz/index.php>

¹⁵⁵ Výzkumy dvoukariérových manželství poukazují na skutečnost, že vysoké pracovní nasazení je hlavním zdrojem manželských konfliktů. Konflikty většinou vyústily buďto rozvodem nebo rezignací ženy na profesní kariéru. Dostupné z:

<http://management.gendernora.cz/index.php?page=documents&uid=DC0010&justText&print>

¹⁵⁶ PhDr. D. Hamplová, Ph.D., významná představitelka sociologie

všechny přirozené funkce a rozvíjet se. Tvorba komplexní rodinné politiky spadá do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a jeho odbor oddělení sociálně právní ochrany dětí a oddělení rodinné politiky. Tato politika zasahuje do všech polí sociální politiky: daňová, vzdělávací, zdravotní, bytová, dopravní a také azylová a imigrační a tím je ovlivněn život rodin s dětmi. Jejich opatření y se měla přizpůsobovat potřebám všech. Bohužel Česká republika svou vlastní jasně koncipovanou rodinnou politiku nemá. Existují spíš jednotlivá prorodinná opatření a dochází ke snižování efektivity z důvodů neexistence dlouhodobých cílů rodinné politiky. Z dávek sociálního zabezpečení je zajišťována finanční podpora rodin ze strany státu a je určena rodinám, které se z nejrůznějších důvodů ocitly ve stavu hmotné nouze, tj. stav, kdy rodina nemá prostředky na pokrytí základních životních potřeb, anebo když se ocitnou v tíživé životní situaci. Výše mateřského a rodinného příspěvku neumožňuje ženám, aby se roli matky věnovaly tak dlouho, jak by považovaly za správné v rámci péče o děti. Sociální služby jsou využívány v případě nepříznivé životní situace v oblasti sociální a při zvládání této situace. Pokud by podpora byla dostačující, v první řadě by situace žen byla jednodušší při plnění všech jejich sociálních rolí. Návrat do zaměstnání je tedy spíš nutností, a proto se domníváme, že je to na úkor správného fungování rodiny jako celku. Vždyť rodina již od prvních měsíců života předává dítěti sociální normy, hodnoty, pravidla, způsoby komunikace a uvažování a řešení situací. Vliv rodiny se projevuje v sociální komunikaci verbální i neverbální. Dítě potřebuje pro svůj správná vývoj žít v každodenním společenství s oběma rodiči. Rodina ovlivňuje vývoj všech jedinců, kteří jsou jejími členy. Tedy i ženy.

2.2 Řízení lidských zdrojů v ženské otázce

Žijeme v době, kdy dochází k prudkému rozvoji informačních technologií, dochází k ovlivnění každodenního života, protože se vše mění a vyvíjí velmi rychle. Je velmi obtížné vnímat a vnášet do běžného života všechny změny. Dosavadní modely chování tak ve společnosti přestávají být funkční. Oslabují vazby jednotlivce na rodinu v důsledku ekonomické situace v celé Evropě i ve světě¹⁵⁷. Individualismus a získání společenské prestiže je upřednostňováno před tradičními hodnotami. Role žen a mužů

¹⁵⁷ Informace, výzkum: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=217001>

se díky tomu mění. Významné změny ve společnosti, velké pracovní vytížení způsobují snížení porodnosti, narůstání rozvodovosti, řešíme problémové chování dětí, přibývá alergií, civilizačních chorob, psychických problémů způsobených neúměrnou stresovou zátěží, častěji se lidé trpí syndromem chronické únavy a vyhoření atd. Nalézt rovnováhu mezi soukromým a pracovním životem je čím dál těžší.

Spojení práce s osobními zájmy¹⁵⁸, výchovou dětí v rodině, péčí o blízké osoby vše na úrovni evropské, státní i firemní politiky je předmětem různých projektů¹⁵⁹. Pro svůj spokojený a vyrovnaný život potřebujeme zachovat rovnováhu v životě soukromém a pracovním. Pokud nastane změna, projeví se ve všech sférách našeho života. Ekonomická stabilita je jednou z možností pro spokojený životní styl i pro společnost. V době ekonomické krize jsou dopady na jednotlivce i rodiny zásadní a nutnost nastavit vše potřebné ke stabilizaci společnosti je úkol pro vládu a státní instituce¹⁶⁰. Změnit zaběhlé a nevyhovující struktury a vytvořit nové modely v organizaci práce a možnostmi uplatnění vše sladit s osobním životem, je úkolem vedení každé společnosti, která chce využít správně potenciál svých zaměstnanců. V současnosti se ve všech společnostech a podnikatelských subjektech musí šetřit, snižovat náklady na provoz a udržet prosperitu a zisk. Je nutné zvažovat investice finanční i časové od plánovaných změn a jednotlivých opatření, protože návratnost je nejistá.

Personální řízení musí najít optimální způsob využívání lidského potenciálu a investic do něj vložených tak, aby byly dosaženy cíle organizace a zároveň vytvořeny předpoklady ke spokojenosti pracovníků s vykonanou prací, motivací k rozvoji a napomáhání identifikace s cíli organizace. Personální práce je dynamickou, složitou a velmi citlivou oblastí řízení lidských zdrojů. Kvalita firmy je dána kvalitou lidí, kteří pro ni pracují. Důležitým je vytvoření sociálního klimatu na pracovišti tak, aby jednání všech pracovníků, průběh a výsledky pracovních činností, byly v souladu s nároky, požadavky a očekáváními reálně naplněných. Je třeba vytvářet účinný systém motivace, vytvářet pocit jistoty a důvěry v nadřazené, účinný systém komunikace a příjemné a

¹⁵⁸ Work-life balance, Work-life integration – pojmy převzaté z angličtiny

¹⁵⁹ www.esfcr.cz – sekce „Realizované projekty“, oblast 3.4

¹⁶⁰ Dokument MPSV ČR, Proč a jak vypracovat plán rovnosti žen a mužů-studie. Dokument Rady evropských samospráv a regionů a její partneri, Evropská charta za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích.

Zpráva o možnostech opatření k odstranění diskriminace, Zpráva o rovnosti žen a mužů - Úřad vlády ČR, www.vlada.cz., Zákon o zaměstnanosti č.435/2004 Sb., Zákoník práce č.262/2006 Sb., atd.

přirozené pracovní prostředí. Přilákat kvalitní zaměstnance, tzv. talenty a udržet je ve společnosti lze nejen možností profesního růstu, ale i vytvořením možností jak lépe sladit jejich soukromí s pracovními povinnostmi. Dát zaměstnancům možnost mít kontrolu nebo i se spolupodílet na podmínkách za jakých budou pracovat, a zvýšit tak jejich angažovanost, ztotožnění se s prací se může vyplatit. Sounáležitosti všech pracovníků napomáhá zájmu organizace o své lidi a jejich potřeby. Pokud budou osobní preference jednotlivce v souladu s firemní politikou a s organizačním prostředím, budou pak spokojenými a oddanějšími zaměstnanci a přínosem pro společnost.

Významnou pomocí pro vedení společnosti je možnost personálního auditu¹⁶¹, poradenství specialisty k nastavení personální politiky a podpora sladování rolí k reálnému zajištění spokojenosti zaměstnanců i vedení a organizace jako celku.

Další možností je využití genderového auditu¹⁶², který má pomoci vytipovat nevyužité personální a znalostní lidské zdroje ve firmě a tím docílit uplatňování rovných příležitostí pro ženy, rodiče, ale také absolventy škol a zaměstnance vyšších věkových skupin.

„Potenciálem personálního auditu je identifikovat nové výzvy a možnosti nejen v oblasti work-life-balance¹⁶³ a posílit dobré jméno zaměstnavatele na trhu. Sledovat trendy v oblasti lidských zdrojů a vytvářet aktivní strategie, umět včas zavést všechna opatření k uskutečnění změn, znamená vytvořit podmínky pro využití výsledků ve prospěch jednotlivců i organizace. Obecně je prospěšné zavádění jakéhokoliv opatření pro sladování soukromého a pracovního života pojímat jako proces řízení

¹⁶¹ Národní centrum pro rodinu je metodickým garantem projektu Ministerstva práce a sociálních věcí „Audit rodina & zaměstnání“, informace na www.auditrodina.eu nebo www.rodiny.cz. Přijatá a realizovaná opatření, musí být přijatelná pro všechny zaměstnance a jejich současné potřeby při sladování rodinného a profesního života a podporovat strategii firmy zvýšenou motivovaností při naplňování pracovních úkolů.

¹⁶² je významným nástrojem novodobé personalistiky. Jedná se o souhrn přístupů a metod, jejichž společným cílem je analyzovat aktuální stav genderové rovnosti ve firmě a poskytnout managementu důvěryhodné podklady pro její další fungování v souladu s principy rovných příležitostí žen a mužů.

¹⁶³ work-life-balance-snaha o dosažení rovnováhy ve všech oblastech života každého jedince. Work-life integration – název, který propojuje život a práci, nestaví tyto dvě sféry proti sobě ani na miskách vah. Zdroj: www.aperio.cz

změny¹⁶⁴. „Pro úspěch¹⁶⁵ je klíčová práce s managementem a plné přijetí opatření se vším, co s tím souvisí, aby se sladování a diverzita¹⁶⁶ staly součástí firemní kultury.¹⁶⁷

V pracovním prostředí to znamená zahrnout do hodnocení pracovníka fyzické¹⁶⁸, socioekonomické¹⁶⁹ a individuální¹⁷⁰ aspekty. Tradiční chápání rovných příležitostí diverzita překračuje tím, že každý zaměstnanec by měl mít možnost díky přístupům plně rozvinout svůj osobní potenciál a tím přispět k úspěšnosti celé organizace a dle uskutečněných studií zvyšovat šance na úspěch¹⁷¹.

Pro mladou generaci je diverzita¹⁷² vzhledem k možnosti cestování a informačním technologiím běžnou součástí života, o kterou nechce přijít nástupem do zaměstnání. Diverzní prostředí a možnosti sladění práce se soukromím patří s možností kariérního růstu k hlavním kritériím při výběru povolání. Týmy, které mají věkovou, genderovou, rasovou a jinou diverzitu, a dívají se na každého člověka jako na jedinečného, jsou úspěšnějšími, a to i proto, že jednotlivci jsou zaměřeni na svůj osobní a pracovní život ve stejné míře¹⁷³.

Klíčové strategie pro zaměstnavatele¹⁷⁴ jak ovlivnit postavení žen a jejich přijímání do zaměstnání jsou: dobré praktiky (good practices)¹⁷⁵, gender mainstreaming¹⁷⁶ a neutralita¹⁷⁷.

Rodičovství je v dnešní době časově i výkonnostně náročným úkolem v podmínkách, které nejsou vždy příznivé. Zařízení péče o děti nejsou vždy dostupná v

¹⁶⁴ „Jak zavést moderní formy práce?“, Grafia, Plzeň, (www.grafia.cz), v rámci projektu Cristal, (www.cristal.grafia.cz)

¹⁶⁵ www.pracenadalku.cz, Průvodce sladováním soukromého a pracovního života

¹⁶⁶ Diverzita, označuje koncept, jehož cílem je vytvořit ve společnosti a zejména v podnikatelské sféře takové podmínky, které umožní všem lidem, bez ohledu na jejich individuální odlišnosti, plně rozvinout jejich osobní potenciál. Zdroj: http://www.diversity-management.cz/diversity_management.php?id=8. Diversity management (Andragogický slovník, 2012, s. 76)

¹⁶⁷ Zdroj: www.pracenadalku.cz

¹⁶⁸ věk, pohlaví, příslušnost k rase či národnosti, zdravotní způsobilost, apod.

¹⁶⁹ společenské postavení, sociální role, sociální a ekonomické prostředí a další

¹⁷⁰ víra, politická příslušnost, názory, postoje, preference, sexuální orientace, zkušenosti, schopnosti, záliby, atd.

¹⁷¹ Dle studií budoucnosti pracovního trhu, které vyplývají z průzkumů společnosti PriceWaterhouseCooper, je to právě diverzita, která bude značně zvyšovat šanci na úspěch a bude rovněž celosvětovým trendem.

¹⁷² Zdroj: www.aperio.cz

¹⁷³ Názory firem, kde tato pravidla uplatňují, většinou jde o velké zahraniční společnosti

¹⁷⁴ Rovné příležitosti žen a mužů při sladování práce a rodiny, SoÚ 2003

¹⁷⁵ Zaujmout ženy, rekrutovat je, udržet je v zaměstnání a zajistit jim kariérní postup. Mezi dobré praktiky patří programy na podporu sladování rodinného a pracovního života, mentorovací a kariérní programy.

¹⁷⁶ Jako nová koncepce, integrální součást rozhodovacích procesů ve všech jeho fázích v rámci rovných přístupů

¹⁷⁷ Znamená nahlížet na ženy a muže stejně, ignorovat specifika zaměstnávání žen a mužů

místě bydliště, sociální prostředí rodiny přináší nástrahy ve formě nižší bezpečnosti dítěte, šikany, drog, gangů, náboženských sekt a podobně.

Ženy matky jsou v současné době skupinou, se kterou se pojem sladování spojuje především¹⁷⁸. Mateřská a rodičovská dovolená pro ženy znamená přerušení kariéry. Toto období se dá využít k osobnímu i pracovnímu rozvoji. K tomu má napomáhat management mateřské a rodičovské dovolené.

Doporučený postup¹⁷⁹ zahrnuje například přípravu a provedení motivačního rozhovoru¹⁸⁰ s ženou zaměstnankyní před odchodem na mateřskou dovolenou. Cílem je zjistit případný zájem o spolupráci během doby na mateřské, resp. rodičovské dovolené, zájem o další vzdělávání. Je možné sestavit předpokládaný plán rozvoje kvalifikací vzhledem k předpokládané době plnění rodičovských rolí a také sestavení plánu postupného návratu na pracovní místo. Dále mohou probíhat dobře zorganizované workshopy, kurzy, on-line vzdělávání, speciální firemní vzdělávání a akce pro rodiče a děti, v době, kdy se mohou matky, ženy pečující o jiného člena rodiny, také účastnit, aniž by ohrozily plnění jiných časově vymezených povinností. Rodiče by přivítaly různé možnosti podpory sladování rolí žen v tomto období. Jednoznačně rodiny přivítaly možnost využívat tzv. firemní školky¹⁸¹, nestátní zařízení pro děti a příspěvky na hlídání dětí, protože se jedná o významnou pomoc. Jde ale o složitý proces, který potřebuje čas na realizaci.

Aby ženy opravdu byly spokojené v osobním životě a mohly se realizovat v pracovním životě, musí být dobře nastavené dlouhodobé strategie a postupy ve společnosti s přihlédnutím k potřebám zaměstnankyň. Nabídka flexibilních¹⁸² a zkrácených úvazků¹⁸³, sdílených úvazků¹⁸⁴, práce z domova¹⁸⁵ provedené v rámci

¹⁷⁸ Možnosti pro ženy: <http://www.topvision.cz/nabidka/firemni-rozvojove-programy/rozvoj-klicovych-lidi/la-femme/>

¹⁷⁹ Zdroj: www.pracenadalku.cz

¹⁸⁰ tzv. exit interview

¹⁸¹ Zdroj: www.feminismus.cz, www.genderstudies.cz

¹⁸² Flexibilní úvazky patří k základním nástrojům sladování soukromého a pracovního života. Organizace práce při využívání flexibilních úvazků totiž vede zaměstnance i jejich nadřízené k zaměření na výsledky a efektivitu. Zaměstnanec si může volit začátek a konec pracovní doby dle svých osobních potřeb pod podmínkou, že bude přítomen v jasně vymezený čas a odpracuje daný počet hodin týdně. Využití posunu pracovní doby – podle potřeby zaměstnance, klouzavá pracovní doba.

¹⁸³ V rámci zkráceného neboli částečného pracovního úvazku pracuje zaměstnanec na určitou část klasické týdenní 40hodinové pracovní doby.

¹⁸⁴ Jedná se o plný pracovní úvazek a jednu pracovní pozici, kterou sdílí dva či více zaměstnanců. Velmi dobré využití může mít tato forma práce ve směnném provozu, službách, kancelářských pozicích, při manuální práci, v sociálních službách apod.

dohod¹⁸⁶ o pracovní činnosti a dohod o provedení práce s možností individuálních konzultací v oblasti pracovního a soukromého života pomáhají zvládnout nové role ženy.

Možnost placené dovolené pro otce při narození dítěte či adopci je příležitostí pro muže zvládnout se zapojit do vytvářených rodinných vztahů již na začátku¹⁸⁷. Doporučeno je vymezit určitého období k propagaci sladování soukromého a pracovního života v rámci organizace; psychologické, právní a finanční poradenství pro zaměstnance v obtížných situacích; opatření usnadňující firemní komunikaci. Kritéria plánů musí být organizací zvolena tak, aby vyhovovala specifické situaci ve společnosti.

Na osobní úrovni je sladování soukromého a pracovního života spojeno s přáním žít spokojený život, ve kterém je možné naplňovat své potřeby v úrovni fyzické, psychické i smyslu života. Musíme čelit mnoha tlakům moderní doby, díky tomu můžeme pociťovat určitou míru skepse, zda je vůbec možné vše sladit tak, abychom spokojení byli. Základním krokem je pochopení, že rodičovství je příležitostí k rozvíjení schopností a dovedností, které jsou ve značné míře potřeba i v práci.

Sladování přitom nutně neznamená nutnost pracovat, tj. uplatnit se na trhu práce v případě, že daná osoba tuto potřebu vnitřně nepociťuje. Žena, která se rozhodne zůstat doma se svými dětmi a věnovat tomu veškerý čas může i v průběhu mateřské role může dále rozvíjet své znalosti či dovednosti.

Soubor schopností a dovedností potřebných pro kvalitní výkon dané pozice se nazývá kompetence. Měly bychom je znát a umět využít.

Kompetence můžeme rozdělit podle oblasti využití:

- 1) Odborné znalosti a dovednosti - znalost oboru a prostředí, schopnost aplikovat naučené do praxe a vytvářet nové kombinace, další vzdělávání v profesní oblasti atd.
- 2) Obecné znalosti a dovednosti nesouvisející s oborem a specializací jsou přenositelné
- 3) Pracovními jsou např. řízení auta, práce s počítačem, prezentování atd.

¹⁸⁵ Jedná se o formu práce, při které zaměstnanec plní své pracovní úkoly na dálku, z odloučeného pracoviště (z domova)

¹⁸⁶ Zařazují se mezi flexibilní formy práce

¹⁸⁷ Například GE Money Bank či Česká spořitelna.

- 4) Osobnostní jako je stabilita osobnosti a odolnost vůči stresu, zvládání emocí, flexibilita, schopnost sebereflexe atd.
- 5) Sociální - komunikace, zvládání konfliktů, týmová spolupráce, vedení lidí, atd.

V důsledku oddělení sféry soukromé od pracovní došlo i k oddělení a vyčlenění schopností. Je potřeba si osvojit mnoho nových znalostí a dovedností pro to, abychom byli schopni se o dítě dobře postarat na fyzické i psychické úrovni. Mezi kompetence rodičovské patří takové, které je možné využít též v zaměstnání¹⁸⁸.

Při vyjednávání a vedení lidí třeba ovládat neverbální komunikaci. Rodičovskou rolí se zdokonalíme tzv. intuitivní komunikaci, navázání kontaktu a naslouchání. Verbální naslouchání a asertivní dovednosti získáváme jako matky tréninkem srozumitelného vyjadřování a vyjednávací dovednosti procvičíme asi nejvíc u adolescentních potomků. Tím si zároveň ověřujeme schopnost mediace a intuitivního rozhodování, na pracovišti neocenitelná schopnost. Uvědoměním si našich postojů ke konfliktu, vnitřních bariér a stereotypů rozšiřujeme vlastní sebeuvědomění a pro vlastní sebereflexi si přiznáváme chyby a bereme si z nich poučení. Schopnost rozeznat, co lze delegovat, jak a komu, v jaké míře a v jakém časovém rámci, patří mezi jednotlivé dovednosti delegování, využitelné především v manažerské praxi. Naučíme se je důslednou výchovou dětí, stejně jako trpělivosti a laskavosti. Flexibilně se přizpůsobit v závislosti na schopnostech dítěte či změnách podmínek je stejné jako v pracovních vztazích¹⁸⁹. Používáním a ovládnutím všech těchto technik (je jich víc, jen si to neuvědomujeme) máme dobrý základ pro upevňování vztahů doma i na pracovišti.

Zaměstnané ženy: Většina zaměstnavatelů usiluje o co největší oddělení pracovního a soukromého života. Mladé ženy i muži, jsou bez závazků a mohou se plně věnovat práci. Práce se stává hlavním smyslem života do doby než se rozhodnou založit rodinu a mít děti. Starší ženy začínají kariéru budovat, až když jsou děti samostatné, když odejdou z domova, to jim pomáhá překonat psychické problémy s tím obecně spojené. Potom je jejich kariérní rozvoj urychlen, protože soukromý život na ně neklade výrazné požadavky a pracovním povinnostem se mohou věnovat naplno. Některé ale

¹⁸⁸ www.pracenaalku.cz

¹⁸⁹ www.pracenaalku.cz

připouštějí, že s přibývajícím věkem ubývá energie, že jejich výkon není takový jako u mladších kolegyň¹⁹⁰.

Ženy orientované na rodinu¹⁹¹: Podle nich nelze v žádném případě sladit pracovní a domácí povinnosti. Problém by podle nich nevyřešila dostupnost předškolních zařízení, kvalitních služeb v péči o dítě, ani zapojení partnera, protože dětem se matka musí věnovat plně, trávit s nimi svůj čas. Alternativní životní volbou je buď rodina, anebo práce. Pokud chce žena budovat vrcholnou kariéru, měla by být bezdětná. Péče o děti je v tom případě jako zdroj životního uspokojení. Tradiční rozdělení rolí muže a ženy je přirozené. Většinou volí méně náročná povolání.

Ženy adaptabilní: Jde o určité časové omezení, kdy je potřeba dát prioritu rodině, v době kdy jsou děti malé. Svou pracovní kariéru by soustředily na kratší úseky před narozením dětí a po dosažení jejich relativní samostatnosti. Mezi tím by pracovaly na kratší pracovní úvazky v méně náročných pozicích, tak aby si mohly zachovat stupeň kvalifikace a pak mohly intenzivně věnovat kariéře, seberealizovat se. Dochází zde k tzv. „age“ diskriminaci, protože když začnou naplno kariéru budovat, jsou považovány za neperspektivní.

Ženy orientované na práci: Práce si cení, rodinu si také chtějí pořídit. Domnívají se, že sladění je možné. Hledají „quality time“, věnují omezený čas dětem, ale skutečně intenzivně. Všechny ostatní činnosti delegují na třetí osoby. Do roku věku dítěte se vracejí do zaměstnání a po celou dobu je v kontaktu se svým zaměstnavatelem a oborem. Budují manažerskou kariéru. Připouští, že mají výčitky, že se dětem nevěnovaly víc. Získané dovednosti z mateřství umí využít, dvě životní oblasti, které se vzájemně doplňují, a jedna rozvíjí druhou.

Zůstává otázkou, do jaké míry je volba mezi rodinou a kariérou skutečně svobodná.

¹⁹⁰ Zdroj www.vupsv.cz

¹⁹¹ Höhne et al, 2010, s. 74

2.3 Sociologický pohled

V evropském kulturním prostoru se sociální dospělost definuje v souvislosti s dokončením školy. Manželství v evropském kontextu vyžaduje nezávislost ekonomickou a schopnost založit vlastní domácnost¹⁹².

Kromě překážek ekonomických studium snižuje množství času a energie, které má člověk k dispozici a které může využít k vykonávání alternativních rolí. Pokud se jedná o tak časově náročné role manželské a rodičovské, je rozložení času ještě složitější.

V moderní ekonomické společnosti existuje mnoho podnětů pro to, aby mladí lidé ve škole zůstávali déle a odložili roli manželskou a rodičovskou. Vzdělávání nám zvyšuje budoucí výdělečný potenciál, životní úroveň a to v dnešní společnosti každé věkové skupině.

Obdržení patřičného vysvědčení, osvědčení, je oficiálním dokladem o získaných specifických znalostech a schopnostech ukončením příslušného vzdělávacího procesu. Jde o získání osvědčení potřebného pro dané povolání a poukazuje tak na výdělečný potenciál každého z nás a jeho možnost uplatnění na trhu práce. Dá se říci, že každý s takovým osvědčením má šanci dostat určitou pozici, práci, a naznačuje to relativní šance na úspěch a možnosti na trhu práce.

Různé vzdělanostní skupiny procházejí socializací v různých prostředích a liší se tak často v základních hodnotách a životních cílech. Racionální volba vyjadřuje skutečnost, kdy lidé zvažují, jaké dopady bude mít jednání na jejich život, a k čemu povedou činy a aktivity, pro které se rozhodnou. Tato teorie racionální volby předpokládá, že si lidé jednání vybírají z různých reálných variant, zvažují očekávané přínosy a ztráty, a snaží se volit své chování tak, aby dosáhli žádoucího stavu a minimalizovali ztráty.

Pokud jsou lidé zaměřeni k nějakému cíli a jednají způsobem, o kterém si myslí, že je v rámci všech daných možností dovede k danému cíli, soustředí se na způsoby, jak cílů dosáhnout, snaží se maximalizovat užitek.

Životní dráha je vždy ovlivněna konkrétními společenskými, historickými a jinými událostmi a zkušenostmi, také právním řádem, společenskými institucemi,

¹⁹² Bahenská, 2005, s. 47; Burešová, 2001, s. 48

hodnotami a představami, které v dané společnosti převažují. Ovlivňují také představy každého o tom, jak by měla životní dráha vypadat, jaká by měla být poslušnost a správné načasování každé události.

Vzdělanější ženy budou odkládat sňatek a založení rodiny, protože předčasné ukončení vzdělávání je bude stát víc než v minulosti, ale jakmile dostudují, budou do manželství vstupovat s vyšší intenzitou než jejich méně vzdělané vrstevnice. Zároveň význam rodiny hodnotí vysokoškolsky vzdělané ženy ze všech vzdělanostních skupin nejvýše. Zvyšování průměrného věku rodiček významným způsobem snižuje počet narozených dětí.

Významným faktorem, který ovlivňuje počet dětí v rodině je vedle věku i výše dosaženého vzdělání. Více dětí představuje větší ztrátu na výdělku a významnou překážku rozvoje profesní kariery. Odkládáním narození prvního dítěte se snaží lidé vytvořit podmínky pro dosažení nejdříve určitého profesního postavení a teprve pak se chtějí věnovat výchově.

Konflikt mezi pracovní povinnostmi ženy a jejich tradičním postavením v rodině vede k velkému poklesu porodnosti. V dnešní rodině nejspíš počet dětí záleží do značné míry na možnostech rodičů sladit profesní kariéru s výchovou dítěte.

Ženy své děti rodily v různých politických, ekonomických a sociálních systémech, období první republiky, světové války, velké hospodářské krize, komunistickém systému, přechod k tržnímu hospodářství, a vždy platilo, čím nižší je vzdělání ženy, tím větší je počet jí narozených dětí.

Pro ženy v období po 2. světové válce do roku 1969 a dále pak do roku 1989 neexistovala nezaměstnanost. Mateřská dovolená se prodlužovala a pracovní místo pro ni bylo vždy volné a navíc byla dostupná kvalitní a levná předškolní a mimoškolní zařízení, která jí usnadňovala zapojení do pracovního procesu. Ekonomická aktivita žen byla vysoká, ale možnost osobního profesního růstu a dalšího vzdělávání byl velmi omezená.

Krize středního věku: „Připustit si, že procházíme obdobím, kdy nás dosažení toho, po čem jsme toužili, neuspokojuje, či dokonce fakt, že místo období očekávané stability čelíme krizi, je pro řadu lidí destruktivní. Podvědomé obranné mechanismy zpravidla nedovolují podívat se pravdě do očí. Často se tak zdánlivě potýkáme

s nejrůznějšími typy potíží, úzkostmi, depresí či vztahovými problémy, za kterými však stojí společný „nepřítel“ – záludně se schovávající krize středních let¹⁹³.“

Psychologové nazývají stav ducha a mysli, který postihuje až 80% populace s rozdílnou intenzitou, krizí středního věku. Nedá se přesně ohraničit věk, dá se říci, že se projevuje krátce po překročení čtyřicítky. A končí zpravidla několik let po padesátce¹⁹⁴. Důvodů je několik. Svou roli může sehrát rozvod, odchod dětí z domova, ztráta či nucená změna zaměstnání, nemoc i odchod do důchodu anebo přehodnocení životních priorit souvisejících s věkem a společenským uplatněním. Krize středního věku je období, kdy začínáme bilancovat. Mnoho lidí v tomto období přehodnocuje svůj život ve všech ohledech, v práci i v životě hledá smysl pro další životní období. Člověk má pocit, že pokud chce něco ve svém životě změnit, je to právě teď. Příčinou bývá pocit určité prázdnoty. Stav, kdy si myslíme, že jsme nic nedokázaly, začínají ubývat síly, přicházejí obavy, že nás nic nového v životě už nečeká. Chybí pocit naplnění a životní spokojenosti, jakoby se nám hroutil svět.

Významným důvodem nespokojenosti je zaměstnání. Přináší pocity averze, vyloženého odporu ze zaměstnání. K tomu se přidává pocit nespokojenost z dosavadního stylu života. Musíme si připustit, že čelíme počínající ztrátě životních sil, že časem budeme muset uvolnit své místo mladším a schopnějším. Ženy stále ještě dokážou v tomto období se realizovat i jinde než v práci. Dokážou pomáhat mladším kolegyním a zároveň mají strach, že je právě ony brzy nahradí. Pomáhají svým dospělým dětem s péčí o děti, o domácnost. Hledají nové uplatnění ve společnosti. Matky se musí smířit s tím, že jejich dospělé děti opouští rodinu a budou žít svůj vlastní život jinde. Pocit, že je přeci mladá, proč by měla sedět doma v prázdném domě, když po dvacetiletém manželství zjistila, že si s partnerem nerozumí, že nemají společné zájmy, se kterým se musí vyrovnat i přesto, že předchozí léta věnovala péči o rodinu a o jejich potřeby s láskou. Zmobilizovat se a začít hledat nový smysl života je pro ženu, která dokázala plnit tolik sociálních rolí, někdy velmi těžké. Jsou ženy, které využijí toto období, po odchodu od manžela, pro založení nového vztahu s jiným mužem. Další

¹⁹³ Hrdlička, 2005, s. 20

¹⁹⁴ Zdroj: <http://www.maminka.cz/clanek/chovani-a-vztahy/krize-stredniho-veku-potka-i-vas>, <http://www.novinky.cz/zena/240205-krize-stredniho-veku-muzi-cini-bezvyznamna-gesta-zeny-prehodnocuji-vztahy>, <http://www.jakbyfit.cz/psychologie/krize-stredniho-veku-opravdu-nas-v-zivote-uz-nic-neceka/>

vyhledávají splnění si svých cestovatelských snů, návštěvě kulturních zařízení (divadla, kina, výstavy), znovu objeví zapomenuté záliby jako je třeba pletení či háčkování. Začnou si vážit víc sebe sama a aktivním pohybem a péčí o sebe si chtějí co nejdéle udržet zdraví a atraktivní vzhled. Jsou ale i situace, kdy ženy právě o tomto období musí přemýšlet o změně kvalifikace, o získání dalších dovedností, o doplnění si studiem vyššího vzdělání. Je to i proto, že vyrůstá nová, mladší konkurence a životní a praktické zkušenosti získané letitou praxí v oboru by nemusely stačit na udržení si dosavadní pracovní pozice. Vzhledem k možnostem celoživotního vzdělávání není problém najít si odpovídající vzdělávací zařízení a obor studia. Rozhodnout se je ale těžší. Od poslední návštěvy školy uplynulo už mnoho let a uvědomění si úbytku sil, psychických i fyzických, stálé dodržování pracovního týdne a plnění pracovních povinností, role matky, hospodyně a třeba i babičky, některé odradí¹⁹⁵. U většiny jsou důvodem k pokračování ve studiu konkrétní požadavky ve vykonávané činnosti. Splněním je umožněno setrvání nebo i získání výhodnějšího pracovního uplatnění díky dokončenému vyššímu stupni vzdělání a pracovním zkušenostem, dovednosti a kvalifikace v oboru působnosti. Jde o velké životní rozhodnutí.

Také jde o možnost vyrovnat nedostatky, které nás odlišují od ostatních v okolí, o možnost zpestření si běžného života zajímavými prožitky, vlastní ctižádostí dokázat si, že se vyrovnáme ostatním, třeba i mladším. Vzhledem k emancipačním pochodům si ženy chtějí doplnit vzdělání, aby nemusely čelit kritice společnosti. Se získáním vysokoškolského titulu bývá spojena představa většího finančního ohodnocení a splnění společenského uznání. Třeba v období tzv. krize středního věku může vzdělávání pomoci překonat nepříjemné pocity a naplnit potřebu najít nový smysl života. Když ženy studovat začnou, zvýší si sebevědomí, seberealizují se do jiné role a výsledkem je úspěšná žena a vzhledem k možnostem uplatnění ve společnosti se stává i ceněnou pracovní silou. Navíc má před sebou má úspěšnou kariéru a rodinu, která si ji proto, co dokázala, bude víc vážit. Pro ženy je v tom věku důležité kultivovat mezilidské vztahy, otevřeně komunikovat a sdílet životní zkušenosti. Dnešní ženy žijí aktivně, a mají

¹⁹⁵ Zdroj: <http://www.maminka.cz/clanek/chovani-a-vztahy/krize-stredniho-veku-potka-i-vas>, <http://www.novinky.cz/zena/240205-krize-stredniho-veku-muzi-cini-bezvyznamna-gesta-zeny-prehodnocuji-vztahy>, <http://www.jakbytfit.cz/psychologie/krize-stredniho-veku-opravdu-nas-v-zivote-uz-nic-neceka/>

možnost si splnit celou řadu plánů a cílů. Hledání vlastní identity, sebepoznání, sebezdokonalování je celoživotní záležitostí.

2.4 Celoživotní vzdělávání¹⁹⁶

Celoživotní vzdělávání v agendě evropské politiky spolupráce ve vzdělávání zaujímá hlavní místo. Ministři školství zemí EU¹⁹⁷ jsou přesvědčeni¹⁹⁸ o důležitosti vzdělávání dospělých a o jeho podstatném přispívání ke konkurenceschopnosti, zaměstnatelnosti a sociálnímu začleňování¹⁹⁹. Vzdělávání dospělých je v tomto programu považováno za důležitou součást celoživotního vzdělávání a je důležité pro uplatnění na trhu práce, z důvodu zajištění rozvoje ekonomiky i celé společnosti. Investice do vzdělávání dospělých se vrací ve zvýšené angažovanosti občanů v životě společnosti, v jejich lepším zdravotním stavu a pocitu životní pohody. Mezi osobní a společenské přínosy vzdělávání dospělých pak patří lepší zaměstnatelnost a možnost získat kvalitnější zaměstnání.

Vzdělávání, je proces řízeného učení a vyučování v typicky edukačním prostředí školy nebo jiném vzdělávacím prostředí. Vzdělávací aktivity realizované dospělými jedinci v rámci formálního a neformálního vzdělávání se nazývají vzdělávání dospělých. Je součástí vzdělávacího systému a spolu se vzděláváním dětí a mládeže tvoří součást celoživotního vzdělávání²⁰⁰.

Formy vzdělávání dospělých²⁰¹ dle platné legislativy jsou dány vnějším uspořádáním vzdělávacích akcí, konkrétní používané nástroje jsou metodou vzdělávání dospělých²⁰². Vzdělávání v průběhu celého života je pro každého nejlepší cestou, jak se vypořádat se změnami ve společnosti. Týká se to nových informačních a komunikačních technologií a porozumění změn v oblasti ekonomiky, politiky, kultury. Prostředkem k dobré adaptaci na neustále nové podmínky je právě celoživotní

¹⁹⁶ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-o-dalsim-vzdelavani-a-celozivotnim-uceni-1> – dokumenty o dalším vzdělávání a celoživotním učení

¹⁹⁷ Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128CS.pdf

¹⁹⁸ Shodli se na tom, že by se do roku 2020 mělo nějaké formy vzdělávání účastnit alespoň 15 % dospělých.

¹⁹⁹ Dostupné: <http://www.nuov.cz/vzdelavani-dospelych-v-evrope>

²⁰⁰ Andragogický slovník, 2012, s. 274 - 275

²⁰¹ Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, Zákon č.111/1998 Sb., o vysokých školách

²⁰² Androdidaktika je andragogická disciplína - teorie výuky (vyučování) dospělých. Předmětem jsou cíle, obsah, metody a organizační formy, používané v vzdělávání dospělých

vzdělávání a učení. Celoživotním vzděláváním²⁰³ se rozumí takové druhy vzdělání, které doplňují, prohlubují, obnovují nebo rozšiřují znalosti, dovednosti a profesní kvalifikaci účastníků tohoto vzdělávání. Vzdělání²⁰⁴ je souhrn vědění, znalostí, dovedností, postojů a hodnotových orientací, které subjekt získává jako produkt vzdělávání a to formálního, neformálního a informálního.

„V době ekonomické krize je opodstatněným důvodem vstoupit do celoživotního vzdělávání a zvýšit tím svou cenu na trhu práce. V rámci dalšího vzdělávání a zvyšování kvalifikace si prohloubíme znalosti, získáme nové ve zvoleném oboru. Velmi cenný je rozvoj komunikativních dovedností, zvýšení sebejistoty, zlepšení schopností pro týmovou spolupráci, atd. a motivace k osobnímu rozvoji, zvýšení sociálního statusu, změna postoje k celoživotnímu učení a vlastnímu rozvoji.

V rámci celoživotního vzdělávání nesmíme zapomínat i na další velmi významnou cílovou skupinu, jsou to senioři. I pro ně je systém celoživotního vzdělávání velmi důležitým zdrojem informací, začlenění do společnosti, zvýšení pocitu sebejistoty a dalšího společenského uplatnění. Zcela jednoznačně podporuje zlepšení kvality života seniorů po všech stránkách, tedy i po zdravotní.“²⁰⁵

Celoživotní vzdělávání má velký význam pro zaměstnavatele. Získávají díky němu lépe kvalifikované a motivované zaměstnance, tím se zvyšuje konkurenceschopnost dané firmy, roste produktivita práce zaměstnanců. K lepší image firmy přispívají zaměstnanci lépe vzdělaní a schopní adaptovat se na nové technologie a technologické postupy, metody práce atd.

Z hlediska zajištění trvalého rozvoje ekonomiky i celé společnosti je potřebné, aby vzdělávací sféra v dostatečné míře reagovala na měnící se ekonomické i sociální podmínky. Je důležité, aby pracovní síla, která vstupuje na trh práce²⁰⁶, byla již v rámci vzdělávacího procesu připravována tak, aby byla dobře uplatnitelná, schopná pružně se adaptovat na nové podmínky, reagovat na nové tendence a trendy a připravená dále se rozvíjet a vzdělávat. K tomu je ovšem nezbytné dobře fungující propojení mezi sférou vzdělávání a světem práce, umožňující školskému systému reagovat na měnící se požadavky a potřeby trhu práce. Přitom je důležité, aby vazba byla oboustranná a

²⁰³ Zdroj: <http://old.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>, memorandum o celoživotním vzdělávání

²⁰⁴ Andragogický slovník, 2012, s. 270 - 278

²⁰⁵ Zdroj: <http://www.tretivek.cz/201204/univerzity-tretiho-veku/>

²⁰⁶ Zdroj: <http://www.nuov.cz/o-nas>

komunikace mezi sférou práce a sférou celoživotního vzdělávání byla funkční a efektivní.

Jednotný systém přijatý na národní a mezinárodní úrovni, podle něhož se mohou měřit a vzájemně porovnávat všechny výsledky učení dosažené různými cestami, a který definuje vztah mezi všemi osvědčeními a kvalifikacemi získanými v oblasti vzdělávání a odborné přípravy²⁰⁷, spočívá v tom, zda daná vzdělávací činnost vede k takovému výsledku, který může být zařazen do Národní soustavy kvalifikací (NFQ)²⁰⁸.

Neformální vzdělávání²⁰⁹: Neformální vzdělávání se uskutečňuje mimo formální vzdělávací systém a nevede k ucelenému školskému vzdělání. Jedná se o organizované výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému, které zájemcům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot. Tyto aktivity bývají zpravidla dobrovolné. Organizátory jsou sdružení dětí a mládeže a další nestátní neziskové organizace (NNO), školská zařízení pro zájmové vzdělávání – především střediska volného času, vzdělávací agentury, kluby, kulturní zařízení a další.

Zájmové a občanské vzdělávání je nejnámější formou vzdělávání jako součást celoživotního vzdělávání. Tzv. Socio-kulturní vzdělávání²¹⁰ vytváří širší možnosti pro rozvoj osobnosti v každém věku. Vzhledem k rozmanitosti lidských zájmů je i obsahová orientace zájmového vzdělávání velmi široká a je ve světě preferováno stejně jako další vzdělávání profesní, protože zkvalitňuje lidské zdroje kultivací osobnosti.²¹¹ Základními charakteristikami zájmového vzdělávání je zájem o konkrétní oblast zájmového vzdělávání, možnost volného času, který můžeme k takové činnosti využít. Nejčastěji zájmové vzdělání probíhá formou sebevzdělávání²¹², neformálního vzdělávání v zájmových kurzech a v pozdějším věku se otevírá možnost formálního vzdělávání na Univerzitě třetího věku²¹³.

²⁰⁷ <http://www.msmt.cz/>

²⁰⁸ Zdroj: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128CS.pdf

²⁰⁹ Zdroj: <http://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>

²¹⁰ Zahrnuje problematiku etickou, estetickou, právní, ekologickou, všeobecně vzdělávací, zdravotnickou, tělovýchovnou, filozofickou, náboženskou, politickou, občanskou a sociální.

²¹¹ Šerák, 2005, s. 37

²¹² Jako přirozený produkt vlastní zájmové činnosti, např. četba, koníčky, relaxace (individuální rovina), sebevzděláváním za podpory dostupných informačních zdrojů (odborná literatura, internet, masmédiá apod.), prostředí uspokojující zájem o nové informace (muzea, galerie, planetária...).

²¹³ Univerzita třetího věku (dále U3V) připravuje nejrůznější edukační aktivity pro seniory – od klasických forem informálního vzdělávání jako jsou ucelené vzdělávací programy (1–3leté), až přes kurzy inovační povahy v oblasti nových technologií, konverzační jazykové kurzy, aktivity na podporu

Zájmové vzdělávání je systém krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují výukové, rekreační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, prováděné převážně neformálním i informálním způsobem. Umožňuje uspokojení osobních zájmů, k rozvoji osobnosti, napomáhá k celkovému zlepšení kvality života jedince a prohloubení jeho nezávislosti. Přeneseně se projevuje i v kvalitě života celé společnosti.

Podstatným cílem zájmového vzdělávání²¹⁴ je rozšíření vědomostního obzoru a překonání jednostrannosti. Zájmové a profesní vzdělávání se v některých oblastech ovlivňuje či dokonce překrývá²¹⁵.

Výstupem zájmového vzdělávání tak může být i získaná formální kvalifikace²¹⁶. Zároveň dovednosti, vědomosti a hodnoty získané ve sféře zájmového vzdělávání je možné využít i v pracovním procesu.

Mezi tradičně zařazované oblasti do nabídky patří:

- 1) Kulturní a estetická výchova přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu i výchovně vzdělávací funkci²¹⁷.
- 2) Pohybová a sportovní výchova je specifickou oblastí k upevnění zdraví a k rozvoji osobnosti. V současnosti je na jedné straně módní záležitostí a na druhé straně nutností k udržení dobrého zdravotního stavu.
- 3) Zdravotní výchova by měla sloužit k upevnění základních principů fyzické a duševní hygieny, základů zdravé výživy a životního stylu.
- 4) Environmentální výchova jako formální i neformální působení na populaci s cílem vytvořit hierarchii hodnot a pozitivních postojů ve vzájemných vztazích systému člověk-společnost-příroda.

fyzické a psychické kondice, animační a aktivizační aktivity a programy rozvíjející individuálně řízené učení ve vyšším věku. Např. v Praze, Olomouci.

²¹⁴ Zdroj: <http://www.respektinstitut.cz/clanek-futura-zajmive-vzdelavani-dospelych/>, <http://www.nidm.cz/neformalni-vzdelavani/vzdelavani/vzdelavaci-modul-zajmiveho-a-neformalniho-vzdelavani>, <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=28123>.

²¹⁵ např. uvedeno v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knize: „Zájmové vzdělávání (...) sice slouží zpravidla především rozvoji zálib nebo osobně motivovaných znalostí, zároveň však jsou jeho výsledky využitelné i v profesní kariéře jednotlivce a přispívají ke zvyšování úrovně vzdělanosti ve státě.“, zdroj: <http://www.msmt.cz/vzdelavani>

²¹⁶ Typickým příkladem jazykové vzdělávání, počítačová gramotnost, řídičské kurzy.

²¹⁷ Např. muzea a galerie.

- 5) Vědeckotechnické vzdělávání vychází z aktuálních trendů a z poznatků moderní vědy. Cílem je rozvoj poznávání skutečnosti prostřednictvím vědy, prohlubování vědomostí a dovedností, popularizace a uvádění nových poznatků do každodenního života.²¹⁸
- 6) Jazykové vzdělávání v české společnosti je velmi důležité, protože přervává deficit jazykové vzdělanosti hlavně mezi jednotlivými generacemi. Výstupem může být získání formální kvalifikace²¹⁹.
- 7) Náboženská a duchovní výchova byla v minulosti výrazně potlačována a v ČR žije vedle sebe hned několik generací, které jsou náboženskou tradicí nedotčeny. Výchovné a vzdělávací aktivity církve a dalších institucí náboženského a duchovního charakteru jsou orientovány primárně do sféry náboženství, dále na praktické stránky života a do určité míry potlačily své náboženské založení²²⁰.

Podle typu organizace edukační aktivity v této oblasti zajišťují:

- školy a školské instituce;
- neziskové organizace (rozpočtové a příspěvkové organizace, nadace)
- církve, občanská sdružení, odbory, politické strany
- komerční vzdělávací instituce
- jednotlivé podniky převážně pro své zaměstnance

Oblast zájmového vzdělávání umožňuje vyrovnávat jednostrannost převažujícího profesního rozvoje a působí jako harmonizační prvek. Jednotlivé kurzy pomáhají dotvářet hodnotovou orientaci jedince, a proto jsou považovány za nezbytný doplněk vzdělávání kvalifikačního. Vedou rovněž k posílení vzájemných vazeb mezi

²¹⁸ Aktuální je otázka počítačové gramotnosti obyvatelstva. Specifickými institucemi vědeckotechnického vzdělávání jsou hvězdárny a planetária.

²¹⁹ Dostupná je nabídka jazykových kurzů na jazykových školách, v soukromých komerčních institucích nebo zahraničních institutech, jazykové kurzy v zahraničí, studium pomocí elektronické podpory (e-learningové kurzy, audioknihy, jazykové kurzy v televizi či rozhlase), samostudium.

²²⁰ Klienty jsou většinou nábožensky založené osoby, vysokoškolští studenti a intelektuálové, osamělí lidé, důchodci nebo matky. Př. YMCA, YWCA, České křesťanská akademie.

lidmi na pracovištích i v každodenním životě. Šíří a pestrostí nabídky patří tyto kurzy mezi oblíbené a preferované oblasti vzdělávání²²¹.

Tematické vzdělávání přináší nové přístupy ke vzdělávání prostřednictvím odborných seminářů, přednáškových cyklů, přednášek apod. Propojuje globální témata s inovativními metodami. Obsahem a zaměřením pokrývá především aktuální a zajímavá témata. Cílem je poskytnout informace a novinky v jednotlivých oborech přispívající k hlubšímu vzdělání široké veřejnosti²²².

Občanské vzdělávání²²³ je součástí vzdělávání dospělých a dalšího vzdělávání dospělých, které je zaměřené na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích občanských, politických, společenských a rodinných²²⁴. Zabývá se i způsoby, jak tyto role zodpovědně a účinně naplňovat. Slouží k urychlení a dotváření socializace a občanské hodnotové orientace²²⁵. Tento typ vzdělávání by měl být jednoznačně v zájmu státu a státem také podporován. Znalostní společnost klade na všechny vyšší požadavky zejména v této oblasti.

Posláním **profesního vzdělávání** je rozvíjení postojů, znalostí a schopností požadovaných pro výkon určitého povolání s přímou vazbou na profesní zařazení a uplatnění dospělého a jeho ekonomickou aktivitu²²⁶.

Rozlišujeme:

- 1) Kvalifikační vzdělávání slouží k prohlubování a zvyšování kvalifikace, k získání nových pracovních dovedností zaškolením a zaučením
- 2) Rekvalifikační vzdělávání²²⁷ umožňuje změnu původní kvalifikace nejčastěji z důvodu neuplatnitelnosti na trhu práce nebo ze zdravotních důvodů²²⁸.

²²¹Zdroj: http://czv.upol.cz/czv_programs/folders-705/

²²² Informace o vzdělávání na portálech vysokých škol, Praha, Olomouc, atd.

²²³ Zdroj: <http://www.msmt.cz/file/15059> – občanské vzdělávání

²²⁴ vytváří širší předpoklady pro kultivaci člověka jako občana, pro jeho adaptaci na měnící se sociální a politické podmínky, slouží k urychlení a dotváření socializace a občanské hodnotové orientace.

²²⁵ Andragogický slovník, 2012, s. 185

²²⁶ Národní soustava kvalifikací, <http://www.narodni-kvalifikace.cz/>. Národní soustava povolání, <http://www.nsp.cz/>

²²⁷ Např. <http://www.bravona.cz/78-hlavni-stranky/71-uvod>

²²⁸ Programy rekvalifikačního vzdělávání neboli rekvalifikace umožňují fyzickým osobám získat novou kvalifikaci, a to zájemcům, kteří hledají či mění zaměstnání nebo si chtějí rozšířit stávající kvalifikaci k udržení zaměstnání současného. Rekvalifikace vycházejí z potřeby dalšího profesního vzdělávání podle § 108 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. V současnosti je součástí aktivní politiky zaměstnanosti státu. Uchazeč, který žádá o zařazení do rekvalifikace, musí mít odpovídající vstupní kvalifikační předpoklady a musí být zdravotně způsobilý pro daný rekvalifikační kurz a pro výkon profese, na niž se rekvalifikuje. Rekvalifikační programy může realizovat pouze akreditované vzdělávací zařízení, jež má akreditované vzdělávací programy. UP nabízí programy

Probíhá formou specifické a nespecifické rekvalifikace, kurzy tzv. motivačními programy. Poradenské programy jsou určeny pro specifické kategorie uchazečů, např. osoby se zdravotním postižením, ženy po mateřské, resp. rodičovské dovolené.

- 3) Normativní školení a kurzy jsou zvláštním druhem vzdělávání kvalifikačního a rekvalifikačního. Jsou to kurzy předepsané určitým právním aktem. Patří sem především kurzy bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, kurzy požární ochrany, kurzy směřující ke složení zkoušek odborné způsobilosti (např. pro pracovníky okresních úřadů a pro další různé profese)²²⁹.

Podnikové, firemní vzdělávání²³⁰: Podnikové vzdělávání je jednou ze základních personálních činností. Souvisí s plánováním lidských zdrojů, s náborem, s výběrem pracovníků a je součástí protifluktuačních opatření. Podnikové vzdělávání je jednoznačně investicí do lidských zdrojů. Systém podnikového vzdělávání odráží strategické a rozvojové cíle organizace. Cílem podnikového vzdělávání není jen předávání poznatků, ale i vytváření podmínek pro seberealizaci jako nejúčinnějšího motivačního nástroje. Dále jde o doplnění nebo změnu kvalifikace pracovníků a tím o odstranění rozdílu mezi aktuální (subjektivní) kvalifikací a požadavky, které vyplývají z plnění pracovních povinností.

Teorie podnikového vzdělávání rozlišuje²³¹:

- 1) Trénink: výcvikové a vzdělávací akce zaměřené na získání a rozvoj odborných a specifických kompetencí nezbytných pro odpovídající očekávaný výkon²³².
- 2) Rozvojové aktivity zaměřené na budoucí požadavky trhu práce a možnosti uplatnění v podniku²³³.

V reálném firemním prostředí se obě strategie kombinují.

rekvalifikačního vzdělávání, které organizačně zajišťuje Oddělení dalšího vzdělávání – Referát celoživotního a dalšího vzdělávání.

²²⁹ Dostupné: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník>

²³⁰ Dostupné: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/podnikove-firemni-vzdelavani>

²³¹ Andragogický slovník, 2012, s. 204

²³² Znalosti, dovednosti, postoje a chování

²³³ Rozvoj pracovníků a řízení jejich profesní kariéry

Vzdělávací proces je organizovaný podnikem. Zahrnuje jak vzdělávání v podniku, i mimo podnik a také přímo na pracovišti. Zajišťují ho interní a externí lektori²³⁴. Jedná se o systematický proces, který zahrnuje vzdělávání a rozvoj pracovníků, normativní vzdělávání, které je povinné dle právních předpisů, doplňování kvalifikace a také její změnu rekvalifikací. Důležitou složkou je individuální rozvoj pracovníků²³⁵. V podnikovém vzdělávání dochází ke sjednocování osobních a podnikových cílů.

Formální vzdělávání: Formální vzdělávání²³⁶ vede k dosažení určitého stupně vzdělání doloženého certifikátem, např. vysvědčením, diplomem. Je to vzdělávání, které se uskutečňuje v systému škol a jiných formálních institucích. Jde o programy výchovy a vzdělávání v rámci oficiálního, organizovaného, systematického a strukturovaného vzdělávacího systému, který zahrnuje všechny typy škol²³⁷, včetně speciálních programů odborného a profesního výcviku a postgraduálních studií všech typů.

Terciární vzdělávání²³⁸ se člení na vzdělávání vysokoškolské a vyšší odborné. Vysokoškolské vzdělávání poskytují tradičně vysoké školy, vyšší odborné vzdělávání organizují prakticky zaměřené vyšší odborné školy a také konzervatoře.

Roku 2001 byla zavedena třístupňová struktura vysokoškolského vzdělávání:

- 1) **První stupeň** se dělí na nižší terciární vzdělávání, tj. zejména studium na vyšších odborných školách a bakalářské vysokoškolské studium, a vyšší terciární vzdělávání, tj. magisterské vysokoškolské studium. Magisterský studijní program nemusí navazovat na bakalářský, vyžaduje - li to charakter studijního programu, pak se jedná o nestrukturované studium.
- 2) **Druhý stupeň** terciárního vzdělávání (tj. vzdělávání, které směřuje přímo k vědecké kvalifikaci, např. k získání titulu PhD., DrSc.).

²³⁴ Např. <http://www.zbynekhradil.cz/sluzby/>

²³⁵ Jde o doplňování a rozšiřování kvalifikace, manažerské vzdělávání v rámci individuálního rozvoje pracovníků, vzdělávací programy pro vysoce výkonné pracovníky a pro pracovníky s mimořádným rozvojovým potenciálem, tzv. talent management.

²³⁶ Zdroj: <http://www.nuov.cz/terciarni-vzdelavani>, <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/formalni-vzdelavani>

²³⁷ Školy mateřské, základní, střední a vysoké

²³⁸ Šetření HAPHE - role a postavení profesního terciárního vzdělávání, <http://www.ssvs.cz/nabidka.html?co=4>.

V dubnu 2013 proběhlo v koordinaci EURASHE, evropské asociace profesně zaměřených vysokoškolských a dalších institucí, celoevropské šetření mapujícího situaci a možnosti dalšího rozvoje profesně zaměřeného vysokoškolského/terciárního vzdělávání (ProfTV) v Evropě.

Vysokoškolské a vyšší odborné vzdělávání upravují odlišné zákony a vyhlášky.

Vyšší odborné školy z pohledu zřizovatele jsou veřejné (původně zřizované státem, po reformě veřejné správy od r. 2001 kraji), státní, soukromé nebo církevní organizace, které musí mít ke svému působení státní souhlas a vznikají většinou při středních odborných školách

Vysoké školy z hlediska zřizovatele jsou veřejné²³⁹, soukromé²⁴⁰ a státní školy zřizované zákonem a řízené příslušnými ministerstvy²⁴¹. Typ vysoké školy je uveden v jejím statutu v souladu se stanoviskem Akreditační komise. V ČR máme neuniverzitní vysoké školy²⁴², kde se uskutečňují převážně bakalářské studijní programy a v souvislosti s tím výzkumná, vývojová, umělecká nebo další tvůrčí činnost. Může uskutečňovat programy magisterské, nemůže uskutečňovat doktorské studijní programy. Nečlení se na fakulty. Podmínky pro přijetí, studijní obory, cíle a obsah vzdělávání, jeho metody, hodnocení a certifikace jsou upraveny shodně jako pro vysoké školy univerzitní, které se mohou členit na fakulty, vysokoškolské ústavy, na jiná pracoviště pro vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost nebo pro poskytování informačních služeb, a její součástí mohou být i účelová zařízení pro kulturní a sportovní činnost, pro ubytování a stravování zejména členů akademické obce nebo k zajišťování provozu školy. Vysoká škola univerzitní může uskutečňovat všechny typy studijních programů a v souvislosti s tím vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost.

Velmi často je celoživotní vzdělávání uskutečňováno formou distančního a kombinovaného studia, které na rozdíl od prezenčních (denních) způsobů studia přináší zejména časovou úsporu a tak dá se lépe skloubit se zaměstnáním a péčí o rodinu. V oblibě začínají být dlouhodobější programy realizované v rámci celoživotního

²³⁹ Dostupné: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/verejne-vysoke-skoly-4> – univerzitní vysoké školy

²⁴⁰ Dostupné: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/prehled-verejnych-soukromych-skol>

²⁴¹ Dostupné: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/statni-vysoke-skoly-webove-stranky>, Státní vojenské vysoké školy a policejní akademie se obsahově i organizačně transformovaly v souvislosti s přijetím České republiky do NATO a s nadnárodními závazky vůči Interpolu.

²⁴² K vysokým školám neuniverzitním náleží dvě veřejné vysoké školy. V roce 2004 vznikla transformací z vyšší odborné školy první veřejná neuniverzitní vysoká škola – Vysoká škola polytechnická v Jihlavě, od roku 2006 pak působí druhá škola tohoto typu – Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích. Soukromé vysoké školy vznikly všechny jako neuniverzitní. Od roku 2007 se univerzitou staly 2 soukromé vysoké školy: Vysoká škola Jana Ámose Komenského a Vysoká škola veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze, o. p. s., dnes Metropolitní univerzita Praha o.p.s., Zdroj: <http://www.nuov.cz/terciarni-vzdelavani>.

vzdělávání na vysokých školách²⁴³, které účastníkům umožní jednak získat osvědčení o ukončení programu v celoživotním vzdělávání, navíc získají či prohloubí si znalosti a dovednosti v příslušném oboru a na základě vyhlášky o vysokých školách mohou využít kreditů v příslušném programu při pokračování ve studiu na vysoké škole. Délka studia na vysokých školách se nemění, je přizpůsobena studijním programům a možnosti přechodu z bakalářského programu na navazující magisterský program. V případě soukromých škol hraje velkou roli finanční částka, která musí být za studium zaplácena studentem a tak výhodou při výběru v rámci celoživotního vzdělávání je nižší finanční zatížení. V rámci vzdělávání dospělých je výuka realizována formou soustředění zahrnující víkendy, což je další plus zejména pro pracující a studující s rodinami. Určitou nevýhodou může být poněkud vyšší míra samostatnosti a samostudium v těchto programech, na což řada institucí reaguje vytvářením vhodných studijních pomůcek, například e-learningových studijních opor.

Individuální projekty národní (IPN) realizované v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost představují mimořádný impuls pro rozvoj terciárního vzdělávání v České republice, jeho restrukturalizaci, hodnocení, podporu a zapojení do mezinárodního kontextu. Uskutečňují se jako jedna z priorit Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v období 2008 - 2013 a jsou financovány z prostředků evropských strukturálních fondů²⁴⁴

Informální učení: Tímto pojmem se označuje vzdělávání²⁴⁵, ke kterému dochází při výkonu každodenních činností jedince, souvisejících s jeho prací, rodinou a trávením volného času. Je to proces získávání vědomostí, osvojování dovedností a postojů z prostředí a kontaktů. Informální vzdělávání není úmyslné ve smyslu záměrného vynaložení úsilí jedincem naučit se něčemu novému. Člověk si ani neuvědomuje, že se vzdělává. Informální učení nemá stanoven předmět ani čas výuky. Významnou součástí informálního učení je sebevzdělávání, charakterizované mimo jiné skutečností, že učící nemá možnost objektivního ověření získaných znalostí či

²⁴³ Např. <http://palestrawellness.webnode.cz/o-nas/-> dlouhodobé programy

²⁴⁴ Zdroj: <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/ipn-pro-oblast-terciarniho-vzdelavani-vyzkumu-a-vyvoje>

²⁴⁵ Zdroj: <http://www.nuov.cz/zpravodaj-5-2003>,
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128CS.pdf
<http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2011/Zp1105pIIa.pdf>

dovedností.²⁴⁶ Informální vzdělávací aktivity vykonávané ze soukromých důvodů směřují naopak k osvojování znalostí a dovedností využitelných především při mimopracovních (zájmových či volnočasových) aktivitách. Informální učení je efektivnější, jestliže jeho funkcí je afektivní učení vztažené k hodnotám a přesvědčením. Je reprezentováno sociokulturním učením v rodině, mezi vrstevníky a v komunitě. Příkladem tohoto způsobu učení může být také čtení denního tisku, knih, sledování televize, práce s internetem, poslouchání rádia, při hře, luštění křížovek a třeba studium manuálů ke spotřební elektronice. Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, nesystematické a institucionálně nekoordinované. S výsledky z informálního vzdělávání výsledky se nepočítá při získávání kvalifikace vůbec. Přestože představuje velký potenciál učení a mohl by být důležitým zdrojem inovací metod vyučování nebo učení.

²⁴⁶ Dostupné: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/05002EAF7/\\$File/331312%20-%20D.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/05002EAF7/$File/331312%20-%20D.pdf)

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Metody v empirickém výzkumu

Každý výzkum²⁴⁷ má několik etap, které na sebe navazují a jsou poměrně fixní. Začínáme převážně teoretickou činností a stanovením cíle empirického zaměření praktické části kvalifikační práce. Empirický výzkum spočívá v získání terénních dat. Variantou je kvantitativní výzkum, který umožňuje získání objektivních důkazů, ověřuje, potvrzuje a vyvrací teorie, hypotézy, zjišťuje kauzální vztahy. Zaměřuje se na rozsáhlejší otázky a zkoumá tedy větší okruh informací, je interdisciplinární. Cílem kvantitativního výzkumu je pořídit exaktní objektivní ověřitelné údaje o zkoumané problematice. Základem kvantitativního výzkumu je měření. Je to postup získání přesných údajů vyjádřených numericky. V kvantitativním výzkumu musíme vystupovat nestranně, zaujmout odstup od zkoumaného jevu a zbavit se subjektivních postojů, které by údaje mohly znehodnotit. Je nutná snaha mít takové údaje, které se dají dobře zobecnit, tj. údaje, které platí pro co nejširší skupinu subjektů. Pro zjištění nakolik tento cíl byl dosažen, se používá inferenční statistika²⁴⁸. Jde o matematické postupy, které umožňují určit, jaká je pravděpodobnost, že získané výsledky na výběrovém souboru subjektů budou platné pro základní soubor. Jelikož jde o práci s lidmi, je třeba respektovat etické zásady výzkumu. Kvalitativní výzkum se zaměřuje na chování lidí, subjektů, v přirozeném prostředí v sociálním kontextu, každodenních situacích, teorii vytváří a generuje hypotézy. Jsou upřednostňovány otevřené a nestrukturované výzkumné plány. Analýza vychází z velkého množství informací a malého počtu subjektů, respondentů, zachycení toho, jak účastníci procesů situace interpretují.

V přípravné fázi jsme shromáždily dostupnou literaturu, která byla použita jako základní informační zdroj k získání přehledu o problematice. Komplexní pojetí je interdisciplinární, poznatky a přístupy z více disciplín, oborů. Největším zdrojem literatury v papírové formě jsou knihovny²⁴⁹. Pomocí elektronické informační databáze lze vyhledat řadu materiálů. Poskytují pohodlné vyhledávání a čtení přímo z monitoru

²⁴⁷ Palán, 2002, s. 75-79. Dostupné: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978-80-223-2951-4.

²⁴⁸ Bartošová, 2006, s. 17

²⁴⁹ Seznam příložen

počítače, e-knihy i po vtištění na papír. Jde o plné texty článků, knih, e-knih, bibliografie, výzkumů a citací.

Dalším zdrojem byly tematické webové stránky, které poskytují řadu klíčových materiálů k dané problematice²⁵⁰. Mnozí přední odborníci mají osobní webové stránky, které obsahují mnoho cenných informací. Zpravidla obsahují životopis s fotografií, odborné zaměření pracovníka, přehled dosavadní činnosti, bibliografii vlastních publikací, texty (často i fulltexty), sylaby kurzů, které učí, odkazy na jiné důležité webové stránky a podobně. S pomocí vyhledávače, jako je Google, Altavista nebo Yahoo, lze po zadání 1 až 2 klíčových slov, lze najít velké množství záznamů, které musí uživatel rozumným způsobem vytrždit. Použitelnými zdroji jsou konferenční příspěvky, výzkumné zprávy, diskusní fóra, oznámení o připravovaných konferencích, volně dostupný software například pro zpracování dat, tutoriály, encyklopedie a slovníky. Informační příprava výzkumu je pracná a dlouhodobá, ale je základem v rámci přípravné fáze.

Dalším krokem je vymezení výzkumného cíle, hypotéz a pracovních otázek. Hypotéza neboli vědecký předpoklad, centrální otázka, na kterou jsme hledali odpověď. Jde o zformulování výzkumného problému, jeho zdůvodnění, tedy vysvětlení. Proces potvrzení a zamítání hypotéz se v jazyce metodologie výzkumu nazývá testování hypotéz. Konfirmace předpokládá existenci teoretické hypotézy, která je výzkumem potvrzena (verifikace) nebo vyvrácena (falzifikace). Hypotézy jsou jednoznačným vyjádřením, jsou výstižné stručné:

- 1) Hypotéza je oznamovací věta.
- 2) Obsahuje dvě proměnné.
- 3) Jedna proměnná má dvě roviny, mezi kterými je vztah vyjádřen 2. stupněm přídavného jména nebo příslovce a druhá proměnná nemá dvě roviny.
- 4) Proměnné se dají přesně zjišťovat, měřit, kategorizovat.

Hypotézy se dají formulovat i pomocí výrazů vyjadřujících příčinu a následek. Ve výzkumu se zjišťují vztahy mezi proměnnými a vypočítávají pomocí korelačního koeficientu. Hypotéza musí být explicitně potvrzena nebo odmítnuta a rozdílů, které hypotézy odrážejí, musí být jasně vyjádřeno, jestli jsou tyto rozdíly statisticky významné.

²⁵⁰ Seznam příložen

Následně jde o volbu metody a tvorbu výzkumného nástroje. V našem případě byla zvolena dotazníková metoda a rozhovor.

Metoda dotazníková: Při této metodě se shromažďování dat zakládá na dotazování osob. Je určena pro hromadné získávání údajů a patří mezi nejfrekventovanější metody pedagogických výzkumů. Používá se ve společenských vědách na rychlé zjišťování faktů, postojů, preferencí, hodnot, motivů, potřeb, zájmů apod. Je důležité, aby respondent pochopil, že tazatel hledá informace pro společensky hodnotné cíle a byl přesvědčen o užitečnosti informací, které podává. Proto se k dotazníku obvykle připojuje stručné vysvětlení, které respondentu informuje o smyslu a způsobu využití výsledků setření.

Musíme určit velikost vzorku, kterému má být dotazník rozeslán nebo předán, a to buď metodou náhodného výběru, nebo na základě odborné úvahy. Délka dotazníku závisí na složitosti problému, který chceme zkoumat, ale také na věku a schopnostech respondentů, na jejich časových možnostech a na schopnostech tazatele. Předvýzkum by měl prověřit jasnost, jednoznačnost a smysluplnost otázek. Každý tazatel by měl dotazník vyplnit především sám, a potom ho ještě vyzkoušet na malém vzorku respondentů. Podle získaných poznatků můžeme některé otázky upřesnit a doplnit.

Metoda rozhovoru (interview) je založena na přímém dotazování, tedy na verbální komunikaci s respondenty. Způsoby užití této metody rozlišujeme podle několika kritérií. Podle počtu osob, které se rozhovoru účastní, rozlišujeme rozhovory individuální a rozhovory skupinové, kdy se účastníci vzájemně inspirují, doplňují, vyjadřují analogické zkušenosti nebo rozdílné názory, z nichž se často dozvíme více, než při rozhovorech individuálních.

Podle struktury otázek se rozlišuje rozhovor:

Standardizovaný rozhovor (strukturovaný) - probíhá podle otázek, jejichž znění a pořadí jsou přesně určeny a alternativy odpovědí jsou předem připraveny.

Polostandardizovaný rozhovor rovněž nabízí respondentovi alternativní odpovědi, a

dále jsou pokládány doplňující a upřesňující otázky. Nestandardizovaný rozhovor

(nestrukturovaný) probíhá pružněji. Nejdříve se připraví základní okruhy otázek, jejich obsah, a pořadí a formulace závisí na tazateli. Požadavky vztahující se k efektivitě této metody jsou shodné s metodou dotazníku. Osoba, která vyplňuje dotazník, se označuje jako respondent, úkolové jednotky se nazývají položky nebo otázky.

Druhy dotazníkových položek:

- 1) zavřené položky:
 - a) Dichotomická nabídka: odpověď na otázku je ano nebo ne.
 - b) Jednoduchý výběr: možnost označit z nabídnutých odpovědí jednu odpověď.
 - c) Vícenásobný výběr: označení nejméně 3 možností (více možností, výběr z nabídky).
 - d) Pořadová hierarchie: uspořádání podle důležitosti od jedné a dále.
- 2) otevřené položky: Při tomto typu položek respondenti nevolí z nabízených alternativ, ale mohou volně odpovědět. Výhodou je, že se mohou objevit nové pohledy na zkoumanou problematiku.
- 3) Polouzavřené položky: Jsou kombinací uzavřené a otevřené položky. Nabízejí možnost volby odpovědi, zároveň se jim nabízí i výběr s otevřeným zakončením. Respondent si zvolí z nabídky odpovědi nebo může dopsat vlastní odpověď. Odpovědi bývají často jen několik slov.

Proměnné patří mezi nejdůležitější prvek práce. Kategoriální proměnné jsou pohlaví, kde jsou jen dvě možnosti. Dále jsou proměnné s více než dvěma úrovněmi jako bydliště, dosažené vzdělání, rodinný stav, apod. Proměnné jsou měřitelné a kategoriální. Jevy řadíme do tříd, kategorií, úrovní, typů a stavů. Nejjednodušší proměnná má dvě úrovně a nazýváme ji dichotomie. Každý výzkum má obvykle několik proměnných, které závisí na počtu výzkumných otázek a jejich náplni.

Položky dotazníku musí být jednoznačně formulované a krátké, aby respondentovi vyhovovali a pochopil je. V současnosti se stále častěji realizuje výzkum prostřednictvím elektronických dotazníků. Známe dva základní typy elektronických dotazníků.

E-mailové dotazníky se respondentům posílají e-mailem, přičemž dotazník má podobu vhodně formátovaného textového dokumentu. Na mailové adresy se rozesílá dotazník, respondent vepíše odpovědi a odešle je zpět.

Webové dotazníky fungují jako webová stránka. Dotazník vyplní každý, kdo se na stránku může dostat, proto stránka musí být dostatečně propagována. Výhodou těchto dotazníků je časová a místní nezávislost vyplnění. Pro nízké finanční náklady je

to ekonomická metoda nezávisle na počtu respondentů. Po zapracování se data přenesou do softwarového programu. Tím se usnadní získání a zpracování výsledků.

Splňovat musíme ještě validitu a reliabilitu při aplikaci výzkumného nástroje.

Validita odpovědí dotazníku je schopnost výzkumného nástroje zjišťovat to, co bylo zamýšleno zjišťovat. Je třeba si validitu svého nástroje ověřit výzkumem.

Konstruktem je určitá lidská vlastnost, rys nebo vědomosti. Vytváříme si výzkumný nástroj sami podle teorie, která naplňuje daný konstrukt. Musíme uvažovat o jeho blízkosti k jiným konstruktům, resp. protikladnosti.

Konstruktová validita se zjišťuje několika způsoby:

- 1) Hodnocení výzkumného nástroje experty - experti posoudí položky nástroje a vyjádří svůj nástroj (na stupnici nebo procentuálně).
- 2) Srovnání daného nástroje s podobným nástrojem - podobný nástroj je ověřený. Těsnost vztahu mezi oběma výsledky se zjistí pomocí korelačního koeficientu.

Korelační koeficient je index vyjadřující stupeň vztahů mezi dvěma proměnnými. Může nabýt hodnoty od -1 (vůbec žádná shoda) po plus 1 (úplná shoda). Nula znamená žádný vztah.

- 3) Statistická metoda zvaná faktorová analýza - jde o metodu pro stanovení struktury výzkumného nástroje. Analýza redukuje velké množství dat do jednodušší a srozumitelnější struktury. Základem jsou vzájemné korelace mezi všemi položkami výzkumného nástroje. Soubor těchto korelací se uspořádá do tvaru matice. Pak se v této matici hledá určité rozložení dat. Položky, které se vzájemně dobře korelují, pravděpodobně patří do jednoho faktoru, zatímco ty, které korelují slabě, pravděpodobně patří do jiného faktoru. Jelikož korelační matice bývá značně veliká, faktory, které v sobě skrývá nelze snadno postřehnout. Proto máme faktorovou analýzu. Faktorová analýza se realizuje prostřednictvím počítačových programů SPSS nebo Statistica. Ta ukáže, do jaké míry se výzkumný nástroj skládá z daných faktorů.

Celkově je validita velmi důležitá vlastnost výzkumného nástroje.

Reliabilita výzkumného nástroje určuje přesnost a spolehlivost výzkumného nástroje. Je potřeba vytvořit nebo získat nástroj s co nejvyšší reliabilitou a tím záruku, že jeho výsledky budou hodnotné a dobře interpretovatelné.

Faktor určuje rozsah výzkumného nástroje, tzn. počet položek. Delší výzkumný nástroj má zpravidla vyšší reliabilitu. Podmínkou je homogenita výzkumného nástroje. Dobrý výzkumný nástroj musí mít dostatečnou validitu a dostatečnou reliabilitu. Pokud je validita nízká, je zřejmé, že výzkumný nástroj zjišťuje něco jiného, než co bylo záměrem. V tom případě ani vysoká reliabilita není zárukou získání dobrých dat. Pokud je reliabilita velmi nízká, vysoká validita nezachrání hodnotu daného nástroje.

Statistická významnost je stanovení, zda výsledky zjištěné na výzkumném souboru mohou zobecnit na základní soubor. Vyjadřuje se na úrovni 5% nebo na přísnější úrovni 1%. Výsledek by se na základě náhody mohl vyskytnout maximálně v jednom ze sta. Statistická významnost se vyjadřuje pomocí p-úrovně. Náhodnost pracuje jako statistický jev, který pracuje tak, že každý subjekt má stejnou šanci dostat se do výběrového souboru, protože nikdo nemá být z výběru vylučován a tak se do výběru dostanou statisticky spravedlivě. Pokud se nepodaří uskutečnit náhodný výběr, udělá se záměrný výběr tak, že se vybírá podle znaků, které si můžeme sami určit. Vytvoří se kvalifikovaný výběr. Zobecnění výsledků se pak váže na záměrný výběr.

3.2 Zpracování dat

Získaná data musíme řádně zaznamenat, uspořádat a pak vyhodnotit adekvátními matematicko-statistickými metodami.

Zpracování dat je finální fází výzkumu spolu s interpretací. Údaje se musí zpracovat a vyhodnotit. Prvním krokem je uložení dat do elektronické databáze. Obyčejně je to list v počítačovém programu MS Excel v rámci balíčku MS Office. Tento software je velmi pružným nástrojem a umožňuje uložení a uspořádání téměř každého druhu kvalitativních dat. Navíc se data dají konvertovat do většiny jiných počítačových programů, pokud se nespokojíte s výpočty v MS Excelu.

Databáze má řádky a sloupce. Každý sloupec je pojmenovaný, pro každý subjekt je vyhrazen jeden řádek a přiděleným číslem. Tím skončí přípravná fáze pro výpočty. Dalším krokem je tyto výpočty realizovat. MS Excel umožňuje udělat výpočty

průměrných hodnot, směrodatných odchylek, korelací, výpočet statistické významnosti rozdílů mezi dvěma řadami dat, apod. (nabídka Analýza dat, v rámci nabídky Nástroje). Větší možnosti při výpočtech poskytují specializované počítačové programy, SPSS, Statistica, Statgraphics, které jsou k dispozici na www.statsoft.cz.

Po zkompletování dat do databáze, po potřebných výpočtech, je nutné data zpracovat do formy tabulek a grafů. Jsou nejlepším způsobem pro jasnou a přehlednou prezentaci dat. Zpracovat data může i specialista za použití software, který vše vytvoří a vyhodnotí. Automatická administrace a vyhodnocení dotazníků elektronicky má velkou výhodu, protože vše je po vyhodnocení ihned k dispozici. Přesnost vyhodnocení elektronické realizace odstraňuje riziko nesprávného vyhodnocení, na rozdíl od manuálního.

Hlavní výstupem z výzkumu je jeho interpretace, tj. vyhodnocení a vysvětlení. Nejprve se vysvětlují hlavní a souhrnné informace, postupuje se od obecných nebo závažnějších k podrobnějším, dílčím. Procházíme od jednoho dílčího tématu k dalšímu. K dílčímu tématu se obvykle vážou výzkumné otázky nebo hypotézy a k nim je potřeba se vyjádřit. V rámci interpretace musíme údaje konfrontovat se stanovenými výzkumnými otázkami nebo hypotézami a zjištění komentovat. Opíráme se o existující teorie, zkušenosti a pomocí výzkumu nově zjištěného, výzkumné otázky a hypotézy, vše přehodnotíme a dále rozvíjíme. Vyjadřujeme se k podmínkám a rozsahu platnosti závěrů, k tomu, jak se dají zobecňovat, pro jakou populaci platí, jaká jsou omezení zjištění atd. Návratností dotazníků se rozumí poměr počtu vyplněných dotazníků k počtu odeslaných dotazníků. Vyjadřuje se v procentech (vyplněno děleno odeslané krát 100). Při návratnosti nejde jen o počet vyplněných dotazníků, ale také o strukturu respondentů.

Výsledky výzkumu je třeba nejprve kategorizovat a teprve potom se mohou kvantifikovat. Z hlediska objektivace dat získaných dotazníkem je důležité spojit jeho užití s dalšími metodami, které doplní, prohloubí a zpřesní výsledky, např. rozhovor. Získané výsledky lze prezentovat formou tabulek, grafů a dále zpracovávat statistickými i dalšími metodami.

V dotazníku se vyhodnocuje každá položka samostatně. Vyhodnocuje se četnost odpovědí na každou z nabízených voleb pro celý výzkumný soubor. Frekvence se vyjádří v relativním počtu, tedy v procentech.

V empirickém výzkumu se chápe jako výpověď o některých vlastnostech jevů zkoumané oblasti ověření hypotéz. Vyjádřením k hypotézám, výsledkům projektu, interpretujeme plnění cílů práce a lze vyjádřit doporučení k dalšímu výzkumu nebo porovnání výstupů, s již známými fakty.

3.3 Vyhodnocení praktické části

Cílem bylo zjistit, jaké jsou možnosti uplatnění žen ve společnosti kvantitativním výzkumem dle názorů respondentů, žen a mužů, různých věkových skupin, dle místa bydliště, dosaženého vzdělání, rodinného stavu a uplatnění ve společnosti. Pro výzkum byla vybrána dotazníková metoda. Celkem se šetření účastnilo 334 respondentů. Návratnost dotazníků byla 73,4%. Byla zvolena varianta elektronického dotazníku umístěného na webových stránkách s dobrou propagací. Respondenti byli osloveni průvodním dopisem s vysvětlením, o jaký výzkum se jedná. Jako doplňující metoda byl použit individuální rozhovor, kterého se účastnilo 50 žen ze dvou věkových kategorií (31 – 40let, 41 – 50let), které žijí s partnerem, manželem a mají alespoň jedno dítě. Výběr byl záměrný a dostupný. Ženy odpovídaly na pracovní otázky, které byly dle potřeby rozšířeny o doplňující dotazy. Odpovědi respondentů byly zaznamenávány při rozhovoru.

Dotazník měl 33 otázek. Všechny položky byly povinné a zobrazovaly se postupně po zadání odpovědi. Průměrná doba vyplňování byla 6,40 min. Doba sběru dat 30 dní. Využily jsme možnost získat průběžné výsledky, předběžné analýzy a jednotlivé otázky a položky změnit a upravit, eventuálně vymazat, v rámci předvýzkumu. Unikátnost respondentů je u elektronických dotazníků zajištěna dle IP adresy a prostřednictvím e-mailu, čímž se předpokládá, že se zvýší vypovídací hodnota. Splněna byla validita i reliabilita. Dotazník měl výbornou vypovídací hodnotu vzhledem k počtu respondentů.

V dotazníku byly použity tyto typy otázek a položek:

- 1) Seznam – právě jedna, kdy si respondent zvolil jednu odpověď z nabízeného seznamu
- 2) Seznam – právě jedna rozdělující, s možností směřovat respondenta na základě zvolené odpovědi na různou následující otázku

- 3) Seznam – právě jedna polozavřená, kdy si respondent zvolil jednu variantu odpovědi nebo mohl vypsát svoji odpověď krátkým textem
- 4) Seznam – alespoň jedna, znamenalo možnost zaškrtnout libovolný počet odpovědí z nabízeného seznamu, s možností ovlivnit maximální počet zaškrtnutí
- 5) Seznam – alespoň jedna polozavřená dávala možnost výběru ze seznamu nebo doplnit vlastní odpověď textem
- 6) Varianta odpovědí ano – ne, ano, spíše ano, spíše ne: jako možnost výběru
- 7) Maticová volná určená pro sadu podotázek, na které respondent odpovídal v rozmezí, které bylo nastaveno.

Data jsou ve formátu CSV – MS Excel. Dotazník byl vyhodnocen za použití software s měsíční licenci, statistickými metodami, a s použitím nástroje pro pokročilou analýzu závislostí odpovědí. Vygenerované grafy a tabulky ke každé položce výzkumné metody graficky vyjadřují vyhodnocená data (viz příloha).

Hypotéza: Před zahájením výzkumu jsme stanovili následující hypotézu a pracovní otázky. Ženy v dnešní době dávají přednost vzdělávání, uplatnění na pracovním trhu před rodinnými rolemi, protože chtějí být nezávislé a úspěšné.

Pracovní otázky:

- 1) Souvisí uplatnění žen ve společnosti s životním stylem?
- 2) Pokud si žena v dnešní době vybere roli manželky, matky, pečující o rodinné zázemí a děti, vyhovuje jí to nebo se potřebuje uplatnit i jinak, aby byla spokojená?
- 3) Celoživotní vzdělávání je dnes nutností. Proč se ženy chtějí vzdělávat, a co jim to přináší?

Výsledky dotazníkové metody: Pro uplatnění žen ve společnosti je podle respondentů nejdůležitější získat kvalitní praxi. Ženy od vzdělávání očekávají možnost lepšího uplatnění na trhu práce a udržení pracovní pozice. Role pracující ženy jim vyhovuje, protože může být nezávislá a úspěšná. Vzdělává se pro seberealizaci a zdokonalování se. Respondenti tvrdí, že kvalitní praxe a zkušenosti jsou důležitější než dosažení co možná nejvyššího stupně vzdělání. Díky tomu je žena schopna finančně

zabezpečit rodinu stejně jako muž (88% respondentů). S tím souvisí úsudek, že proto podle respondentů je rolí ženy manželka, matka, pracující a budující si kariéru (87%). Navíc si 62% respondentů myslí, že jí tato role vyhovuje, a 38% že jí nevyhovuje, že je k tomu donucena situací ve společnosti. Ženy nemají stejné možnosti jako muži a přitom je žena schopna zabezpečit rodinu stejně jako muž, tvrdí 73%.

S tvrzením, ženy chtějí skloubit roli manželky a matky a kariéru nevybudují, nesouhlasí obě pohlaví z 45%. Žena je úspěšná, pracující s 2,5% větší pravděpodobností, že jí role nevyhovuje. S tvrzením, že žena matka a manželka může budovat kariéru, souhlasí respondenti ve věku 51-60 s 1,7% větší pravděpodobností, že jí role vyhovuje.

V dnešní době je normální a správné, že oba partneři pracují, budují kariéru a vychovávají děti, s tím, že žena může být manželkou a matkou a budovat kariéru. Ale pokud se žena v dnešní době nevěnuje tolik dětem, jak tomu bylo dříve, jim tak spíše škodí, 70% respondentů. Navíc ženě role pracující, úspěšné a nezávislé vyhovuje. Žena dokáže zabezpečit finančně rodinu stejně jako muž. Ženy s tvrzením, že se žena více podílí na vydělávání a muž víc pomáhá, souhlasí z 50, 2%, nesouhlasí 49,8%. Rozdíl je nevýrazný.

Žena je hospodyňka, pečuje o děti, vaří, buduje zázemí a tato role jí vyhovuje, říká 55% respondentů, že nevyhovuje jí tvrdí 45% respondentů. Ukazuje se, že odpověď na tuto není jednoznačná, obě varianty mají 4,5% větší pravděpodobnost u obou skupin. Ženám tato role vyhovuje, tvrdí respondenti se středním vzděláním s maturitou, skupina 21-30let, 51-60let, pokud si ji samy vyberou. Role jim nevyhovuje, říká skupina 31-40let, 41-50let, 82% žen s vyšším vzděláním vysokoškolským.

S tvrzením, že se v dnešní době žena více podílí na vydělávání a muž více pomáhá s domácností a s péčí o děti souhlasí 51% a nesouhlasí 49% respondentů. Rozdíl v názorech je minimální. Pokud je žena úspěšnější než muž, 45% tvrdí, že se s tím muž není schopen vyrovnat, ale zároveň 40% tvrdí, že je pyšný a podporuje jí. Muž bude ochotný jít na rodičovskou dovolenou, pokud se na tom partneři dohodnou, 56%, 37% tvrdí, že to bude z finančních důvodů, partnerka bude vydělávat víc než muž.

V rámci celoživotního vzdělávání by si ženy vybraly jazykové kurzy, méně kvalifikační a profesní vzdělávání a vyšší stupeň vzdělávání na vysokých školách. Další

vzdělávání si platí samy, uvítaly by možnost příspěvku od státu a zaměstnavatele. Pro uplatnění ve společnosti je pro ženy nejdůležitější hodnotou zdraví, pohoda a spokojenost, dobré uplatnění na trhu práce, zajištění bydlení a ekonomických jistot. Ženy odpovídaly, že mají větší zájem o zájmové vzdělávání a vzdělávání on-line než tvrdí dotazovaní muži. Od vzdělání ženy respondentky očekávají seberealizaci a lepší uplatnění na trhu práce, proto pro uplatnění ve společnosti jsou podle nich důležitější zkušenosti a praxe než výše dosaženého vzdělání.

Muži respondenti tvrdí, že žena je nezávislá, pracující, úspěšná v práci a role jí vyhovuje, je schopna se starat o rodinu a vybudovat si kariéru. Nezajímá ho a není schopný vyrovnat se s tím, že je žena úspěšnější a vydělává víc peněz. Na mateřskou dovolenou by šel, pokud by se na tom dohodli partneři. Ženy říkají, že nejspíš z finančních důvodů, protože žena bude mít vyšší příjem. Rozdíly v názorech na uplatnění žen nejsou významné, stejné procento mužů se vyjadřuje pro roli ženy v domácnosti a stejné pro roli ženy nezávislé, úspěšné, budující kariéru. Podobné je to i u tvrzení, že ženy se více podílí na vydělávání a muži více pomáhají v rodině. Muži pokládají za důležitý smysl pro rodinu.

Jako typicky ženské profese respondenti uvádějí povolání zdravotní sestra a učitelka. Mužská povolání jsou horník a zedník. Obě ženské profese dnes zastávají i muži a společnost si na to zvykla. Odpověď na otázku, zda existují typicky ženské profese v tomto případě, měla být ne.

Vyhodnocení pracovních otázek:

Skupina: 30 -50let

Stav: vdaná, žije s partnerem

Děti: alespoň 1 dítě

Ve skupině: 2 ženy na rodičovské dovolené, 3 ženy, které se dál nevzdělávají

1. Souvisí uplatnění žen ve společnosti s životním stylem?

Ženy z vybrané skupiny odpověděly v dotazníku, že pro uplatnění ve společnosti je pro ně nejdůležitější: zdraví, pohoda, spokojenost, mít dobré pracovní uplatnění, zajistit si bydlení a mít dostatek finančních prostředků. Životní úroveň je odvozena od míry uspokojení lidských potřeb, od celkových životních podmínek. To hraje velkou roli na rozhodování žen v životě. Mladší generace má jiné nároky, než starší. Ženy se

domnívají, že je to způsobeno tím, v jakém prostředí vyrůstaly a na volbě životního stylu. Důsledkem celospolečenských změn je i posun v žebříčku hodnot, založených na životních podmínkách. Některé životní podmínky vůbec nezáleží na subjektivním přání, nelze je změnit subjektivním rozhodnutím. Jiný životní styl je ve městech a jiný na venkově. Nejvíce podle žen, záleží na jednotlivci, na jeho potřebách, hodnotách, zájmech, aspiracích, dovednostech a schopnostech. Nejhuře hodnotí svoje materiální podmínky rodiny s dětmi, kde jsou ženy na mateřské, resp. rodičovské dovolené. Ženy se pak musí rozhodovat, jak dlouho budou s dětmi doma, i když jim role ženy v domácnosti vyhovuje. Další příjem je pro rodinu důležitý. Přibývá žen, které odkládají mateřství na dobu, kdy si vybudují dobrou pracovní pozici a zajistí si dobré finanční zázemí. Jestliže chce žena budovat kariéru, má většinou jen jedno dítě a do zaměstnání se vrací brzy. Přibývá bezdětných žen. Starší generace žen vychovávala své děti v jiných podmínkách, dnes chápe ženy, které chtějí být nezávislé a soběstačné a snaží se skloubit roli matky a pracující ženy. Podmínky pro uplatnění žen ve společnosti podle nich ovlivňuje ekonomická situace. Být zaměstnanou ženou je samozřejmostí. Ženy by uvítaly změny v pracovních úvazcích a větší ochotu mužů být s dítětem na rodičovské dovolené a víc pomáhat v domácnosti a s péčí o děti. Potom by se ženy víc mohly věnovat seberealizaci. Lépe sladit a ulehčit výchovu dětí a rodinný život se zaměstnáním, by pomohla fungující opatření v oblasti rodinné politiky. Ženy si myslí, že by měly více šancí na lepší uplatnění a jejich životní styl by byl přijatelný. Tvrdí, že žena je dnes schopna finančně zabezpečit rodinu stejně jako muž, tím se žena stává úspěšnou a nezávislou.

2. Pokud si žena v dnešní době vybere roli manželky, matky, pečující o rodinné zázemí a děti, vyhovuje jí to nebo se potřebuje uplatnit i jinak, aby byla spokojená?

Respondentky si myslí, že většina žen touží být matkou a vychovávat děti. Je to přirozené. Představy o rodičovství se ale liší od reality. Situace není pro ženy matky jednoduchá. Převažuje názor, že roli ženy v domácnosti se vybírají pouze ženy s velmi dobrým finančním zázemím. Nemají žádné příjmy a jsou zcela závislé na partnerech, na muži živiteli rodiny. Respondentky se domnívají, že v dnešní době se zvyšují nároky na délku pracovní doby a na plnění pracovních povinností. Díky tomu dochází častěji k rozpadu rodin, protože partneři nemají dost času na společné aktivity, nemají tolik

společných zážitků a tím se partneři odcizují. Připouští, že se pokouší oddělovat soukromý a pracovní život.

Ženy věnují více času činnostem v domácnosti než jejich partneři, kteří se naopak věnují zaměstnání a stávají se živiteli. Práce v domácnosti není doceněna, většina žen by si přála, aby se muži zapojovali do prací pro rodinu víc. Muži si myslí, že ženám role matky a hospodyňky vyhovuje a oni sami jsou spokojeni.

Žena má být manželkou a matkou a pracovat, ale pokud nemá čas na děti, jak by bylo třeba, jak bylo zvykem, tak to dětem škodí, myslí si respondenti. Ženy uvádí, že se sice společnost na jedné straně snaží nastavit opatřeními podmínky pro ženy s dětmi tak, aby mohly pracovat, ale na druhé straně vliv ekonomické krize způsobil velké škrtky v sociální oblasti a tím se k rodinám dostává méně finančních prostředků a také není dostatek předškolních zařízení pro péči o děti. Zkušenosti žen z různých věkových skupin potvrzují, že ženy mají velké problémy s uplatněním na trhu práce z důvodu vysoké nezaměstnanosti v ČR.

Většina žen potřebuje ke spokojenosti uplatnění i mimo rodinu. Udržovat styky s kolektivem ze zaměstnání, potřebuje mít kolem sebe přátele a mít volný čas pro sebe. Pokud si žena roli matky a hospodyně vybere dobrovolně, je v ní spokojená i za cenu dočasného snížení životní úrovně. Do zaměstnání se většinou vrací, jakmile dítě dosáhne věku tří let. Snaží se skloubit pracovní povinnosti tak, aby se mohla dětem dostatečně věnovat.

3. Celoživotní vzdělávání je dnes nutností. Proč se ženy chtějí vzdělávat a co jim to přináší? Je vzdělávání pro ženy dostupné?

Od vzdělávání ženy očekávají seberealizaci a zdokonalování sama sebe a také udržení si pracovní pozice, zvláště v pozdějším věku. Důležitější než co možná nejvyšší stupeň ukončeného vzdělání je podle žen praxe a zkušenosti, které umí využít hlavně k udržení pracovní pozice na trhu práce. Dále jde o změnu a zvýšení kvalifikace. Jsou ochotny změnit i obor, pokud jim to přinese finanční výhody, a rekvalifikovat se. Ženy se chtějí dále vzdělávat a vybraly by si jazykové kurzy, kvalifikační a profesní vzdělávání. Projevil se i větší zájem o zájmové vzdělávání. Čím vyšší má žena vzdělání, stoupá její spokojenost v profesním životě. Důvodem pracovat je možnost uplatnit dosažené vědomosti a dovednosti, získanou kvalifikaci a věnovat se činnosti, která je

baví. Čím nižší mají ženy vzdělání, tím více se obávají, aby o zaměstnání nepřišly, protože je to základní zdroj příjmů.

Respondentky uvádějí, že informovanost o možnostech vzdělávání je dobrá a že by v případě zájmu o další vzdělávání věděly, kde získat potřebné informace. Mladé ženy upřednostňují co nejvyšší dosažený stupeň vzdělání, protože si pak lépe uplatní na trhu práce a vybudují si dobré pracovní pozice. S přibývajícím věkem je těžké rozhodnout se pro studium na vysokých školách. Ženy si uvědomují náročnost studia a nevěří, že by dokázaly skloubit studijní povinnosti s povinnostmi pracovními a rodinnými. Rozhodnutí by jim ulehčilo financování od státu nebo zaměstnavatele. Ženy ve středním věku volí vzdělávání jako dodatečnou šanci doplnit si vzdělání a splnit si dosud neuskutečněné sny. Je to čas, kdy žena může budovat kariéru i využít kvalifikaci získanou dlouholetou praxí v oboru působnosti.

V našem vzorku byly 3 ženy, které uvedly, že se dále nevzdělávají. Pracovní podmínky jim vyhovují. Děti už odrostly a tak chtějí volný čas využít pouze pro své záliby jako je cestování, návštěva kulturních zařízení a čtení. Pokud by se přeci rozhodly pro vzdělávání, pak by šlo o nějakou zájmovou činnost. Zkušenosti, které jim přinesou jejich záliby, považují za důležité.

Ženy, z našeho vzorku respondentů, na rodičovské dovolené by se vzdělávaly, protože si myslí, že až budou po skončení zaměstnání hledat uplatnění, nebo pokud se vrátí na původní pracovní místo, nebudou dostatečně připravené. Uvědomují si, že se mění postupy, předpisy a legislativa. Vzhledem k finanční situaci si nemohou dovolit platit školné. Zatím, pokud mají volný čas, si doplňují znalosti samostudiem. Uvažují o rekvalifikaci, protože druhý příjem rodina potřebuje. Vyjadřují názor, že je hodně žen, které právě při mateřské a rodičovské dovolené studují a zvyšují si kvalifikaci, protože chtějí být nezávislé.

3.4 Závěr praktické části

Současná legislativa²⁵¹ podle respondentek jejich situaci neřeší. Společnost potřebuje, aby se změnil rodinné vzorce chování. Porodnost klesá, rozvodovost a soužití partnerů bez manželského svazku stoupá. Roste počet nezaopatřených dětí

²⁵¹ Např. <http://www.vize2020.cz/docs/p/vize8-belling.pdf>,
http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf

z rozvedených manželství. Od žen se dnes očekává, že budou pracujícími matkami. Zaměstnavatelé zkrácené úvazky ženám nabízí v omezené míře a zaměstnávání žen po mateřské a rodičovské dovolené je problematické. V době nezaměstnanosti, se ženy nemají kam vrátet. Nejen, že jsou registrovány na úřadech práce již v průběhu mateřské dovolené, jejich počet stoupá po ukončení rodičovské dovolené. Ženy musí zvažovat, jestli si při péči o děti mohou dovolit nastoupit na plný úvazek. Často přijímají práci mimo svoji kvalifikaci, jen proto, aby se rodině se zvýšil celkový příjem. Pokud se žena pokusí skloubit roli manželky a matky s pracovní pozicí a budováním kariery, je to pro ni velmi náročné. Jestliže si ženy svoji roli ve společnosti mohou samy vybrat a nejsou k ní donuceny okolnostmi, jsou spokojenější, a to se odráží pozitivně v jejich životě. Ženy, které chtějí být nezávislé a úspěšné, se musí neustále vzdělávat a to na úkor rodinných rolí. Muži od žen očekávají, že budou manželkami, matkami, hospodynkami, které pečují o děti a budují rodinné zázemí, takže ženy v jejich rozhodnutí ovlivňují. Respondenti se domnívají, že žena je pracující, nezávislá a úspěšná a její role jí vyhovuje. Tvrdí, že má být manželkou, matkou, ženou, která buduje svoji kariéru. Z rozhovorů vyplynulo, že se ženy chtějí vzdělávat, většina by chtěla založit rodinu a mít alespoň jedno dítě i za cenu dočasného snížení životní úrovně. Očekávání od žen jsou v současné době nesplnitelná a neakceptují, že žena se chce sama svobodně rozhodnout, jak bude žít, aby byla nezávislá a úspěšná. Situaci ve společnosti se ženy musí přizpůsobit. Hypotéza byla potvrzena oběma výzkumnými metodami.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se pokusili zmapovat vývoj ve společnosti na cestě ke vzdělávání žen v českých zemích a jejich uplatnění ve společnosti.

Cílem práce bylo zjistit názory a souvislosti situaci vzdělanosti, vzdělávání žen a jejich další uplatnění ve společnosti. Najít odpověď na otázku, co očekávala a očekává od žen společnost, co její nejbližší okolí, a co žena sama. Zvolili jsme metodu empirického výzkumu. Práce byla rozdělena na část teoretickou, ve které jsme sledovali vývoj od 19. stol. až do dnešní doby. Popsali jsme oblasti, které se touto tematikou zabývají. V praktické části jsme postupovali pomocí kvantitativního výzkumu dotazníkovou metodou, které se účastnilo 334 respondentů, a metodou rozhovoru, kdy 50 žen cílové skupiny 30 až 50 let odpovídalo na pracovní otázky.

Informace jsme získali cílenými otázkami, tak abychom mohli hypotézu, že ženy v dnešní době dávají přednost vzdělávání, uplatnění na pracovním trhu před rodinnými rolemi, protože chtějí být nezávislé, potvrdit (verifikace) nebo vyvrátit (falzifikace). Hypotéza byla potvrzena, verifikována.

S popisem historických souvislostí jsme začali v 19. stol. Podřadné postavení žen totiž bylo již v nejstarších společnostech a to i přesto, že se ženy stejně jako muži podílely na všech činnostech. Důvodem byly fyziologické a psychické odlišnosti pohlaví. Vznik ženských emancipačních snah souvisí se změnou sociální a ekonomické situace, demografického vývoje ve vyspělejších částech světa, rodiny při přechodu od typické feudální zemědělské společnosti ke kapitalistické městské společnosti. Forma patriarchální rodiny, kdy žilo pohromadě několik generací pod nadvládou muže, postupně vymizela. Za jediný přijatelný cíl ženy a smysl života žen byl považován rodinný život a role manželky, matky, hospodyně. Prvořadým úkolem emancipačního hnutí bylo zajistit ženám přístup ke vzdělávání, k náročnějším typům povolání a zaměstnání mimo domov, získání kvalifikace a ekonomické nezávislosti, později i o možnost aktivního společenského a politického života a o volební právo. O změny v těchto oblastech se nejvíce zasloužily M. D. Rettigová, MUDr. Karel Slavoj Amerling, Bohuslava Rajská, Vojtěch Náprstek, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská, Františka Ferdinanda Plamínková a Tomáš Garrigue Masaryk.

Když bylo ženám umožněno studium na všech středních a vysokých školách, musela společnost začít akceptovat změny realizované zákony a ústavou. Muži začali postupně ženy chápat ženu jako spolupracovnici při společné práci. Právo žen na volbu způsobu svého života se stalo nezpochybnitelným ve 20. stol., kdy šlo o demokratizaci společnosti a zavedení rovnoprávnějších a spravedlivějších přístupů k ženám.

Náš výzkum ukázal, že pro uplatnění žen ve společnosti je podle respondentů nejdůležitější získat kvalitní praxi. Ženy od vzdělávání očekávají možnost lepšího uplatnění na trhu práce a udržení pracovní pozice. Role pracující ženy jim vyhovuje, protože může být nezávislá a úspěšná. Vzdělávají se pro seberealizaci a zdokonalování se. Žena je schopna finančně zabezpečit rodinu stejně jako muž a s tím souvisí úsudek, že proto podle respondentů je rolí ženy manželka, matka, pracující a budující si kariéru. Navíc si myslí, že jí tato role vyhovuje. Oba partneři pracují, budují kariéru a vychovávají děti. Jestliže chce žena budovat kariéru, má většinou jen jedno dítě a do zaměstnání se vrací brzy. Je to způsobeno také obavou, že se už nedokážou uplatnit na trhu práce. Ženy si myslí, že by měly více šancí na lepší uplatnění a jejich životní styl by byl přijatelný, pokud by nastala změna rodinné politiky státu.

Pro ženy je nejdůležitější hodnotou zdraví, pohoda a spokojenost, dobré uplatnění na trhu práce, zajištění bydlení a ekonomických jistot. Potvrzuje se, že základní hodnoty se v průběhu téměř dvou století nezměnily.

V rámci celoživotního vzdělávání by si ženy vybraly jazykové kurzy, méně kvalifikační a profesní vzdělávání a vyšší stupeň vzdělávání na vysokých školách. Další vzdělávání si platí samy. Od vzdělání ženy respondentky očekávají seberealizaci a lepší uplatnění na trhu práce. Pro uplatnění ve společnosti jsou podle nich důležitější zkušenosti a praxe, než výše dosaženého vzdělání. Čím vyšší má žena vzdělání, stoupá její spokojenost v profesním životě a touha po spokojené rodině. Informovanost o možnostech vzdělávání je dobrá. Celoživotní vzdělání je přístupné pro všechny bez ohledu na věk a je důležité pro osobnostní rozvoj, pro rodinu i společnost.

Muži respondenti na jednu stranu tvrdí, že žena je nezávislá, pracující, úspěšná v práci a role jí vyhovuje, je schopna se starat o rodinu a vybudovat si kariéru. Stejně procento mužů se vyjadřuje pro roli ženy v domácnosti a pokládají za důležitý smysl pro rodinu.

U tvrzení, že ženy se více podílí na vydělávání a muži více pomáhají v rodině, se také muži neshodli. Muž prý bude ochotný jít na rodičovskou dovolenou, pokud se na tom partneri dohodnou, bude to spíš proto, že partnerka bude vydělávat víc než on, a tím si mohou udržet životní úroveň a životní styl. Muži si myslí, že ženám role matky a hospodyňky vyhovuje a oni sami jsou spokojeni. Nezajímá je a nejsou schopni se vyrovnat se s tím, že je žena úspěšnější a vydělává víc peněz, pravděpodobně proto, že mají stále tradiční pohled na role ženy.

Zajímavým zjištěním byla odpověď na otázku, zda existují typicky ženské profese. Respondenti uváděli jako typická povolání zdravotní sestra a učitelka. Obě ženské profese přitom dnes zastávají i muži.

Životní úroveň je odvozena od míry uspokojení lidských potřeb, od celkových životních podmínek. Respondenti potvrdili, že právě to hraje velkou roli na rozhodování žen v životě. Je to nejspíš způsobeno tím, v jakém prostředí vyrůstáme a na volbě životního stylu.

Domníváme se, že dle výsledků výzkumu, byl cíl práce splněn a odpovědi respondentů odpovídají diskusi o uplatnění žen ve společnosti. Reprezentativní vzorek byl vybrán cíleně a správně. V rámci dotazníků byla struktura dotazovaných dostatečná. Nejzastoupenější skupinou byli mladí lidé do 30 let, svobodní, studující. Konstatovali jsme, že nebylo nutné tak rozsáhlé rozlišení respondentů do skupin dle uplatnění. Bylo zajímavé sledovat, jak se jednotlivé věkové skupiny spojují v názorech a naopak jsme nečekali, tak velké rozdíly v názorech nejmladší generaci, která se průzkumu účastnila. V současné době názory ve skupině mužů nejsou tak jednoznačné, jak bychom očekávali.

Doporučili bychom, aby výzkumem v populaci byl sledován vývoj rolí muže, protože mužské role jsou velmi ovlivněny změnou rolí ženy a mění se také. Výzkum na podobné téma jsme nezaznamenali. Dále se domníváme, že je málo odborné literatury, výzkumů, studií k problematice žen starších věkových skupin v oblasti psychologie, kde by se řešila např. krize středního věku (i proto, že se týká i mužů). Bylo by potřeba doplnit názory k situaci ve vzdělávání dospělých těchto skupin.

Téma práce bylo vybráno cíleně. Autorka sama patří mezi ženy, které se ve středním věku rozhodly studovat vysokou školu. Díky nově získaným informacím byl

celý proces přínosný i pro autorku. Práce takového rozsahu byla prováděna poprvé. Vybrané téma má velký interdisciplinární přesah a dává možnost dále je rozpracovat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách : dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. Století*. 1. vyd. Praha: Slon, 2005. ISBN 978-80-86495-70-5.
- BAHENSKÁ, M., L. HECZKOVÁ a D. MUSILOVÁ. *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. A 20. Století*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010. ISBN 978-80-86495-70-5.
- BARTÁK, J. *Personální řízení, současnost a trendy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-020-4.
- BARTOŠOVÁ, J. *Základy statistiky pro manažery*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2006. ISBN 80-245-1019-7.
- BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách od středověku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2007. 978-80-7106-494-7.
- BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. Století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.
- ČERMÁKOVÁ, M. *Zaměstnanost, pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy*. In. MAŘÍKOVÁ, H. (ed.). *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 83-99. ISBN 8085850931
- ETTLEROVÁ, S. et al. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-059-2.
- FARKOVÁ, M. *Vybrané kapitoly z psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-866723-64-8.
- HAMPLOVÁ, D., J. RYCHTAŘÍKOVÁ a S. PIKÁLKOVÁ. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie ČR, 2003. ISBN 80-7330-040-0.
- HAŠKOVÁ, H. et al. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-7330-048-6.
- HAUBERT, J. *České osvícenství*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. 2. vyd. opr. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-123-9.
- HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*. Praha NLN, Nakladatelství lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-380-0.
- HORSKÁ, P. *Z historie role ženy-matky a ženy-partnerky*. In. VODÁKOVÁ, A. A VODÁKOVÁ, O. (ed.). *Rod ženský. Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 90-103. ISSN 0049-0962.
- HRDLÍČKA, M., J. KURIC a M. BLATNÝ. *Krize středního věku: úskalí a šance*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-168-9.
- KAFKA, J. *350 ženských povolání: příručka nezbytná pro rodiče, jejich zástupce, vychovatele, rádce mládeže dívčí, dívky i ženy všech tříd, jež připravují se k manželství a hledají povolání a výdělek*. V Praze: F. Šimáček, 1916.
- KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938): díl první, Vznik, budování*

- a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.
- KOCIÁNOVÁ, R. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-2472-497-3.
- KOLDINSKÁ, K. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-343-1.
- KOVAŘÍK, J., a P. ŠMOLKA. *Současná rodina: problémy - konstanty - proměny - naděje*. Praha: Asociace manželských poradců ČR, 1996.
- LENDEROVÁ, M. ed. et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-988-1.
- LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě : žena v minulém století*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5.
- MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-295-3.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-7178-624-5.
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- MUSILOVÁ, D. *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. 1. vyd. České Budějovice: Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Veduta, 2007. ISBN 978-80-86829-31-9.
- NEUDORFLOVÁ-LACHMANOVÁ, M. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: JANUA, 1999. ISBN 80-902622-2-8.
- NOVOTNÝ, M. a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-883-9.
- PALÁN, Z. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2003. ISBN 80-86723-03-8.
- PÁNKOVÁ, M. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A.Komenského, 2008. ISBN 978-80-86935-06-5.
- PLZÁK, M. *Manželské judo*. Praha: Motto, 2004. 158 s. ISBN 80-7246-222-9.
- PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 4. vyd. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-546-6.
- PRŮCHA, J. a J. Veteška. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
- RYDVALOVÁ, R. a B. JUNOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu: --a nezapomenout na sebe*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3578-8.
- SECKÁ, M. *Americký klub dam: k příležitosti 140. výročí založení*. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, 2005. ISBN 80-7036-176-X.
- SECKÁ, M. *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-173-9.
- ŠPRITZ, J. *Duševní zdraví a zdatnost rodiny*. Kontext. 1987, č. 42.
- ŠULOVÁ, L.: *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?* Praha: Grada – Avicenum, 1995. ISBN 80-7169-218-2.
- TOMEŠ, J. *Ženy ve spektru civilizací: (k proměnám postavení žen ve vývoji lidské*

- společnosti). 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-009-4.
- TUČEK, M. a Z. MANSFELDOVÁ. *Současná česká společnost: sociologické studie*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-7330-009-5.
- TUMLÍŘOVÁ, M. *Česká žena v dějinách národa: [sborník statí, uspořádaný péčí Ústředí žen při Národní radě české]*. Praha: Novina, 1940.
- UHROVÁ, E. *České ženy známé a neznámé*. 1. vyd. Praha: E. Uhrová, 2008. ISBN 978-80-254-3002-6.
- UHROVÁ, E. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*. Praha: Krásná paní, 2009. ISBN 978-80-86713-55-7.
- VETEŠKA, J. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.
- VETEŠKA, J. a T. VACÍNOVÁ. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9.

Seznam použitých internetových zdrojů

- Audit rodina a zaměstnání*. [online] 2013 [cit. 2013-3-13]. Dostupné z: <http://www.auditrodina.eu>
- AVID ČR. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Donath Burson-Marsteller, 2009. Dostupné z: http://www.aivd.cz/sites/default/files/dbm_zav_zprava.pdf
- Bezplatná právní poradna Gender studies*. [online] 2013 [cit. 2013-2-25]. Dostupné z: <http://www.rovneprilezitosti.cz>
- Co je diversity management?* [online] 2013 [cit. 2013-3-2]. Dostupné z: <http://www.brdu.org/content/view/137/30/1/3/>
- Český statistický úřad. *Jen nějaký doc?* [online]. [10-5-2013]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/05002EAF7/\\$File/331312%20-%20D.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/05002EAF7/$File/331312%20-%20D.pdf)
- Evropská komise. *Formální vzdělávání dospělých: Koncepce a praxe v Evropě. Jak psát autora, když je to Ek?* Brussels: Eurydice, 2011. ISBN 978-92-9201-170-3. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/128CS.pdf
- Evropský sociální fond v ČR*. [online] 2013 [cit. 2013-3-13]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz>
- Feminismus*. [online] 2013 [cit. 2013-2-1]. Dostupné z: www.feminismus.cz
- Firemní školky*. [online] 2013 [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.firemni-skolky.cz>
- Gender studies*. [online] 2013 [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.genderstudies.cz>
- Gendrové informační centrum*. [online] 2013 [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: <http://www.management.gendernora.cz/index.php?page=documents&uid=DC0010&justText&print>
- GILAROVÁ, R. *Metodika využití flexibilních forem práce: částečné pracovní úvazky, sdílení práce a přerušování práce*. Praha, 2004. Dostupné z: www.equalcr.cz/files/clanky/910/metodika_flexibilni_formy_prace.pdf
- KARPIŠEK, M. *Jen seminář? Koncepce rozvoje profesního terciálního vzdělávání v kontextu doporučení expertů OECD*. [online]. [20-5-2013]. Dostupné z: http://www.csvs.cz/projekty/2006_OECD/K061213Karpisek%5B1%5D.pdf
- KRČMÁŘOVÁ, B. *Sen nebo realita: psychologické aspekty flexibilních forem práce*. Praha: Gender Studies, o.p.s, 2011. Dostupné z:

www.aa.ecn.cz/img_upload/f26ec32f53a15794cd9388a660de0a25/psychomanual.pdf
Krise středního věku – opravdu nás v životě už nic nečeká? [online] 2013 [cit. 2013-3-8].
 Dostupné z: <http://www.jakbytfyt.cz/psychologie/krize-stredniho-veku-opravdu-nas-v-zivote-uz-nic-neceka/>

Krise středního věku? Muži činí bezvýznamná gesta, ženy přehodnocují vztahy. [online] 2013 [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/240205-krize-stredniho-veku-muzi-cini-bezvyznamna-gesta-zeny-prehodnocuji-vztahy>

Krise středního věku? Potká i vás! [online] 2013 [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/chovani-a-vztahy/krize-stredniho-veku-potka-i-vas>

Liga otevřených mužů. [online] 2013 [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.ilom.cz>

Nadační fond pro podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. [online] 2013 [cit. 2013-4-13]. Dostupné z: <http://www.nfozp.cz>

Náprstkovo muzeum v Praze. [online] 2013 [cit. 2013-3-16]. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Naprstkovo-muzeum/>

Národní centrum pro rodinu. [online] 2013 [cit. 2013-2-25]. Dostupné z: <http://www.rodiny.cz>

Obchodní akademie Kroměříž: Historie školy. [online] 2013 [cit. 2013-2-25]. Dostupné z: www.oakm.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=50:historie-skoly&catid=36:historie&Itemid=58

Otevření První české pokračovací školy dívčí Ženské vzdělávací jednoty VESNA v Brně. [online] 2013 [cit. 2013-3-13]. Dostupné z: http://www.encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=3393

Průvodce sladováním soukromého a pracovního života. [online] 2013 [cit. 2013-2-25]. Dostupné z: <http://www.pracenadalku.cz/blog/sladovani-trable-s-nazvy>

Rodičovský příspěvek. [online] 2013 [cit. 2013-3-1]. Dostupné z: <http://www.socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>

Rodina a práce - jak to dohromady zvládnout? [online] 2013 [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: <http://www.materskarodicovska.cz>

Role rovných příležitostí v prosperitě podniků. [online] 2013 [cit. 2013-4-1]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=217001>

Sestry Vorsilky v Čechách: Historie [online] 2013 [cit. 2013-3-1]. Dostupné z: <http://www.vorsilky.ic.cz/sestry-vorsilky-v-cechach---historie/>

Slučitelnost profesních a rodinných rolí. [online] 2013 [cit. 2013-3-8]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14472>

Společnost pro zdravé rodičovství. [online] 2013 [cit. 2013-3-13]. Dostupné z: <http://www.aperio.cz>

STRÁNSKÁ, O. *Ženská otázka s hlediska pokrokového.* Brno: Ženská Revue, 2011. Dostupné z: www.databook.cz/zenska-otazka-s-hlediska-pokrokového-371 - to je e-kniha

Strašidlo feminismu není žádnou novinkou, aneb aktivismus vysokoškolaček na počátku 20. století. [online] 2013 [cit. 2013-3-16]. Dostupné z: www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=386&lst=106

Vláda české republiky. [online] 2013 [cit. 2013-3-2]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz>

VYCHOVÁ, H. *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU.* Praha: VÚPSV, 2008. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_281.pdf

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. [online] 2013 [cit. 2013-3-2]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz>

Zaječovské školy. [online] 2013 [cit. 2013-3-2]. Dostupné z:

<http://www.brdy.org/content/view/137/30/1/3/>
Stránky Jitky Douchové. [online]. [20-1-2013]. Dostupné z:
<http://www.jitkadouchova.cz/index.php>

Seznam ostatních zdrojů

Evropská charta za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích. [online]. [citováno 14-5-2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12191/charta.pdf>
MPSV ČR. *Co je to gender mainstreaming?* [online]. 22.5.2002. [20-5-2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?Ig=1&id=709>
MPSV ČR. *Rovné příležitosti pro muže a ženy na cestě do EU.* [online]. 22.5.2002. [20-5-2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?Ig=1&id=710>, 22.5.2002.
MPSV ČR. *Souhrnná zpráva o plnění Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti mužů a žen v roce 2001. Předkládací zpráva.* [online]. 30.5.2002. [20-5-2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?Ig=1&id=2708>
Zákon č.262/2006 Sb. In *Zákoník práce.* 2006. Dostupné z:
<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/cast2h4.aspx>
Zákon č.435/2004 Sb o zaměstnanosti. In *Sbírka zákonů České republiky.* 2004.
Dostupné z:
<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonInfo.jsp?idBiblio=58235&nr=435~2F2004&rpp=15#local-content>
Zpráva o rovnosti žen a mužů v roce 2010 v České republice. Úřad vlády. 2010.
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12200/5_zprava-o-rovnosti_priority_15-9-2011.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
Příloha B – Odpovědi respondentů v grafech a tabulkách.....	IX
Příloha C – Odpovědi respondentů dle segmentů.....	XXXII

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Dotazník

Dobrý den, jsem studentkou vysoké školy a tímto Vás prosím, o vyplnění dotazníku, který bude součástí mé diplomové práce na téma vzdělávání v českých zemích a možnosti uplatnění ve společnosti. Cílem výzkumu je zjistit názory na vzdělávání a uplatnění žen ve společnosti. Zajímá mne názor žen všech věkových skupin. Odpovědi mužů budou použity k získání pohledu na tuto situaci mužskou populací. Chci Vás ujistit, že veškeré údaje, které vyplníte, budou anonymní a využiji je pouze ke zpracování DP.

Děkuji Vám.

1) Věk:

- a) Do 20 let
- b) 21 – 30 let
- c) 31 – 40 let
- d) 41 – 50 let
- e) 51 – 60 let
- f) Více jak 60 let

2) Pohlaví:

- a) Žena
- b) Muž

3) Uveďte místo bydliště:

- a) Hl. m. Praha
- b) Středočeský kraj
- c) Jihočeský kraj
- d) Ústecký kraj

- e) Karlovarský kraj
- f) Plzeňský kraj
- g) Liberecký kraj
- h) Královéhradecký kraj
- i) Pardubický kraj
- j) Kraj Vysočina
- k) Jihomoravský kraj
- l) Olomoucký kraj
- m) Moravskoslezský kraj
- n) Zlínský kraj

4) Bydliště:

- a) město
- b) obec
- c) vesnice

5) Dosažené vzdělání:

- a) základní
- b) vyučen/a (bez maturity)
- c) střední odborné s maturitou či gymnázium
- d) vysokoškolské Bc
- e) vysokoškolské Mgr., Ing.
- f) doktorské (Ph.D.)

6) Jsem: i více možností

- a) zaměstnanec
- b) podnikatel
- c) student
- d) žena na mateřské dovolené
- e) důchodce

7) Rodinný stav:

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) rozvedený/
- d) vdova/vdovec

8) Bydlím:

- a) Sám/sama
- b) S partnerem/partnerkou
- c) V manželství
- d) S rodiči

9) Děti:

- a) bezdětný/á
- b) mám 1 dítě
- c) mám 2 děti
- d) mám více než 2 děti

10) Pro uplatnění žen ve společnosti je důležité: 1-2 možnosti

- a) Stupeň dosaženého vyššího vzdělání
- b) Získání kvalitní praxe
- c) Maturitní zkouška
- d) Smysl pro rodinný život.
- e)

11) Celoživotní vzdělávání je dnes nezbytné. Vybral/a bych si: 1 i více možností

- a) Vyšší stupeň vzdělávání – VOŠ, VŠ
- b) Kvalifikační, profesní, normativní vzdělávání
- c) Rekvalifikační vzdělávání
- d) Jazykové kurzy
- e) Zájmové kurzy, občanské vzdělávání
- f) Vzdělávání online z PC (dálkové studium), e-learning, m-learning
- g) Nechci se vzdělávat, nevzdělávám se
- h)

12) **Další vzdělávání:** alespoň jedna možnost

- a) Platím si sám/sama
- b) Platí nebo přispívá zaměstnavatel
- c) Platí stát (úřad práce, apod.)
- d) Nemám finanční prostředky, nevzdělávám se
- e) Nechci a nepotřebuji se dál vzdělávat
- f) Nemohu se vzdělávat, pečuji o rodinu
- g) Věk mi neumožňuje další vzdělávání
- h)

13) **Označte tři nejdůležitější hodnoty pro uplatnění se ve společnosti podle**

Vás:

- a) Vystudovat, ukončit studium
- b) Zajistit bydlení a ekonomické jistoty
- c) Nalezení dobrého uplatnění, práce
- d) Budování kariéry – pracovní pozice
- e) Rodina a děti, zázemí
- f) Volný čas pro sebe a své zájmy
- g) Dům, auto, dovolená, atd. – životní styl
- h) Zdraví, pohoda, spokojenost
- i)

14) **Role ženy v dnešní společnosti:** vyberte

- a) Žena je hospodyňka, pečuje o domácnost, děti, je vždy milá, výborná kuchařka, buduje zázemí, vyhovuje jí to
- b) Ženy chtějí být nezávislé, úspěšné, nechtějí se realizovat jen doma.
- c) Jiné.....

15) **Její role jí:**

- a) Vyhovuje

- b) Nevyhovuje, je k ní donucena společností / situací
- c)

16) Role ženy v dnešní společnosti:

- a) Žena by ráda zůstala doma, pokud by muž vydělával dostatečné množství peněz, kariéru budovat nemusí, neočekává se to od ní
- b) Žena se chce uplatnit ve své profesi, nemůže si dovolit zůstat dlouho doma s dětmi, nestačila by vývoji ve společnosti, musí budovat kariéru
- c) Jiné.....

17) Její role jí:

- a) Vyhovuje
- b) Nevyhovuje, je k ní donucena společností / situací
- c)

18) Ženy chtějí skloubit roli manželky a matky, aby mohly pracovat, dle možností využívají předškolní a školní zařízení, prarodiče k péči o děti, i jiné placené služby:

- a) souhlasím
- b) nesouhlasím
- c) jen ty, které se neustále vzdělávají
- d)

19) Pokud manželka/partnerka je úspěšnější v profesi a vydělává více peněz, myslím si že muž/manžel/partner:

- a) Je pyšný a podporuje ji
- b) Nebude schopen se s tím vyrovnat
- c) Není to důležité, je mu to jedno
- d)

20) **Muž na mateřské dovolené:** vyber 1-2 možnosti

- a) Ano, ale důvody jsou finanční, žena vydělává víc
- b) Ne, s dítětem má být matka
- c) Ideální je vzájemné střídání muže a ženy po celou dobu
- d) Kvůli kariéře jsem/budu bezdětný/bezdětná
- e)

21) **Uplatnění žen:** 1 – 2 možnosti

- a) Mají stejný přístup ke vzdělávání, ke kariéře a odměně za práci jako muži
- b) Nemají stejné možnosti jako muži
- c)

22) **Jsou typicky mužské a ženské profese?**

- a) Ano
- b) Ne
- c) V dnešní době je více profesí, kdy na pohlaví nezáleží

23) **Pokud ano, tak příklady:** ženské -
mužské -

24) **Domácí práce jsou mužské a ženské:**

- a) Ano
- b) Ne
- c) V dnešní době obě pohlaví zvládají obojí
- d)

25) **V dnešní době se žena podílí na vydělávání peněz a muž více pomáhá s domácností a péčí o děti**

- a) Ano
- b) Ne
- c)

26) **Vyberte:**

- a) Žena pracuje, stará se o rodinu, muž je živitelem rodiny
- b) Zabezpečit rodinu je dnes schopna i žena
- c)

27) **Společnost od ženy očekává:**

- a) že, bude matkou
- b) že, se dobře uplatní na trhu práce
- c)

28) **To, že oba partneři budují kariéru a vychovávají děti, podle mne:**

- a) Je v dnešní době normální
- b) Je správné
- c) Nemělo by to tak být
- d)

29) **Žena je buď manželka a matka nebo buduje kariéru**

- a) Ano
- b) Ne
- c)

30) **Myslíte si, že v dnešní době, kdy se matka z pracovních důvodů nevěnuje dětem tak, jak bylo zvykem dříve, dětem škodí?**

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Ne
- d) Spíše ne

31) **Od vzdělávání ženy očekávají:** vyberte i více možností

- a) Seberealizace a sebeuplatnění
- b) Dosažení vyššího stupně vzdělání=lepší uplatnění na trhu práce
- c) Vzdělanější budu lepší matkou

- d) Jako možnost řešení krize středního věku
- e) Učení, vzdělávání mě baví, rozšiřuji si vědomosti
- f) Nutnost k udržení pracovní pozice
- g) Zdokonalení dovedností

32) Je důležité se vzdělávat?

- a) Ano, jen v mládí
- b) Ano a to v kterémkoli věku
- c) Ne
- d)

33) Vyberte:

- a) důležitější než vzdělávání jsou znalosti a dovednosti, umět uplatnit v praxi
- b) důležitější pro uplatnění na trhu práce je co nejvyšší stupeň ukončeného vzdělání
- c)

Příloha B – Odpovědi respondentů v grafech a tabulkách

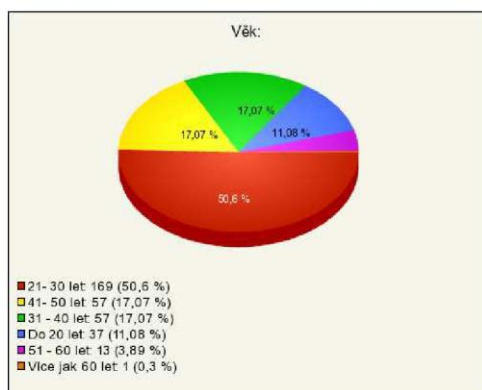
Vzdělávání v českých zemích a možnosti uplatnění ve společnosti

Odpovědi respondentů

1. Věk:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

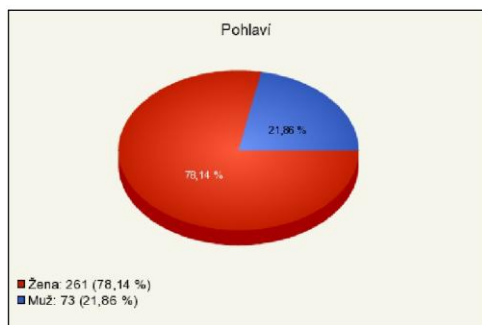
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
21- 30 let	169	50,6 %	50,6 %
41- 50 let	57	17,07 %	17,07 %
31 - 40 let	57	17,07 %	17,07 %
Do 20 let	37	11,08 %	11,08 %
51 - 60 let	13	3,89 %	3,89 %
Více jak 60 let	1	0,3 %	0,3 %

2. Pohlaví

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

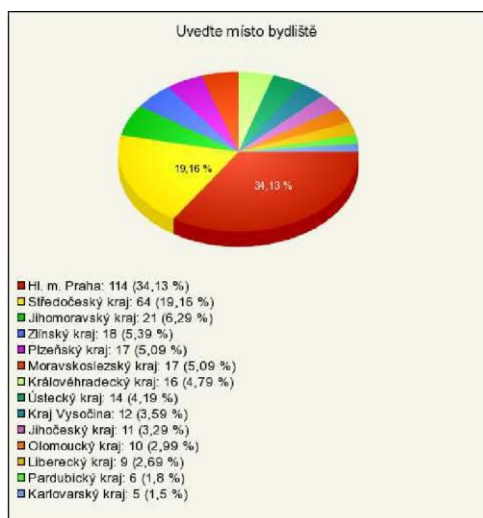
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
Žena	261	78,14 %	78,14 %
Muž	73	21,86 %	21,86 %

3. Uveďte místo bydliště

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

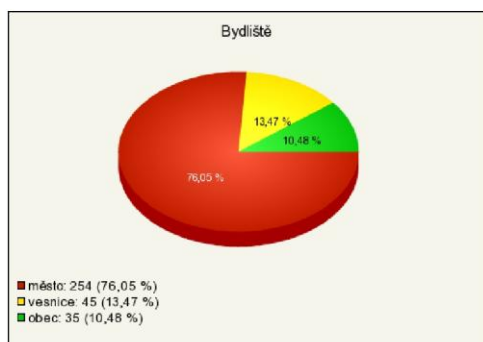
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
Hl. m. Praha	114	34,13 %	34,13 %
Středočeský kraj	64	19,16 %	19,16 %
Jihomoravský kraj	21	6,29 %	6,29 %
Zlínský kraj	18	5,39 %	5,39 %
Plzeňský kraj	17	5,09 %	5,09 %
Moravskoslezský kraj	17	5,09 %	5,09 %
Královéhradecký kraj	16	4,79 %	4,79 %
Ústecký kraj	14	4,19 %	4,19 %
Kraj Vysočina	12	3,59 %	3,59 %
Jihočeský kraj	11	3,29 %	3,29 %
Olomoucký kraj	10	2,99 %	2,99 %
Liberecký kraj	9	2,69 %	2,69 %
Pardubický kraj	6	1,8 %	1,8 %
Karlovarský kraj	5	1,5 %	1,5 %

4. Bydliště

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

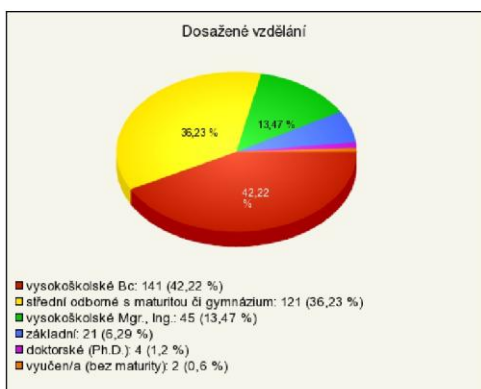
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
město	254	76,05 %	76,05 %
vesnice	45	13,47 %	13,47 %
obec	35	10,48 %	10,48 %

5. Dosažené vzdělání

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

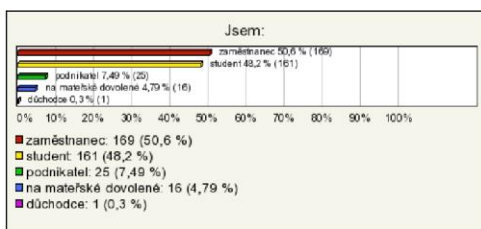
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
vysokoškolské Bc	141	42,22 %	42,22 %
střední odborné s maturitou či gymnázium	121	36,23 %	36,23 %
vysokoškolské Mgr., Ing.	45	13,47 %	13,47 %
základní	21	6,29 %	6,29 %
doktorské (Ph.D.)	4	1,2 %	1,2 %
vyučen/a (bez maturity)	2	0,6 %	0,6 %

6. Jsem:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

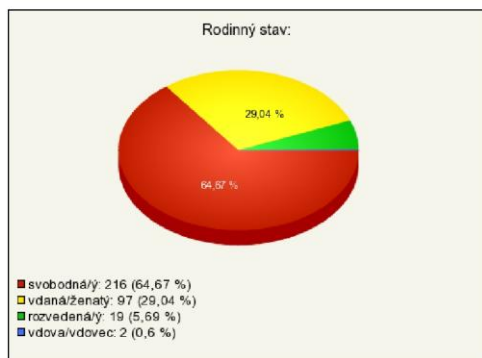
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
zaměstnanec	169	50,6 %	50,6 %
student	161	48,2 %	48,2 %
podnikatel	25	7,49 %	7,49 %
na mateřské dovolené	16	4,79 %	4,79 %
důchodce	1	0,3 %	0,3 %

7. Rodinný stav:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

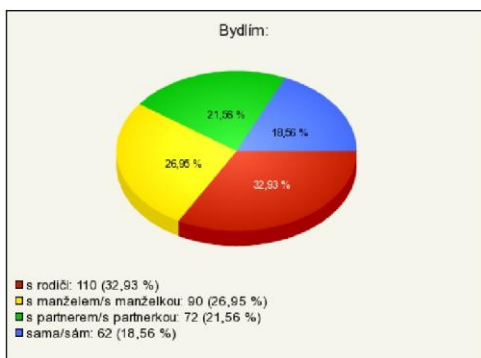
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
svobodná/ý	216	64,67 %	64,67 %
vdaná/ženatý	97	29,04 %	29,04 %
rozvedená/ý	19	5,69 %	5,69 %
vdova/vdovec	2	0,6 %	0,6 %

8. Bydlím:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

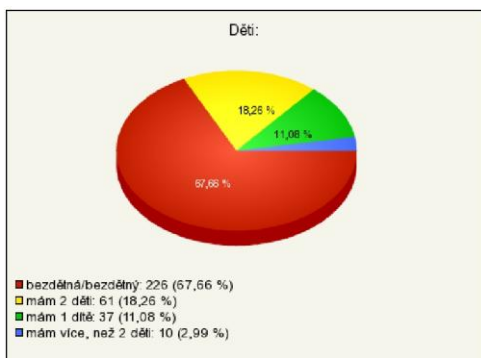
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
s rodiči	110	32,93 %	32,93 %
s manželem/s manželkou	90	26,95 %	26,95 %
s partnerem/s partnerkou	72	21,56 %	21,56 %
sama/sám	62	18,56 %	18,56 %

9. Děti:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

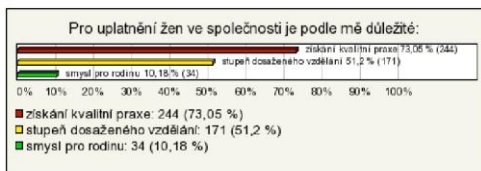
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
bezdětná/bezdětný	226	67,66 %	67,66 %
mám 2 děti	61	18,26 %	18,26 %
mám 1 dítě	37	11,08 %	11,08 %
mám více, než 2 děti	10	2,99 %	2,99 %

10. Pro uplatnění žen ve společnosti je podle mě důležité:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

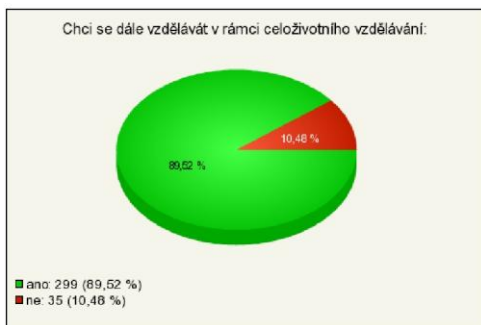
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
získání kvalitní praxe	244	73,05 %	73,05 %
stupeň dosaženého vzdělání	171	51,2 %	51,2 %
smysl pro rodinu	34	10,18 %	10,18 %

11. Chci se dále vzdělávat v rámci celoživotního vzdělávání:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [ano → otázka č. 12, ne → otázka č. 13].

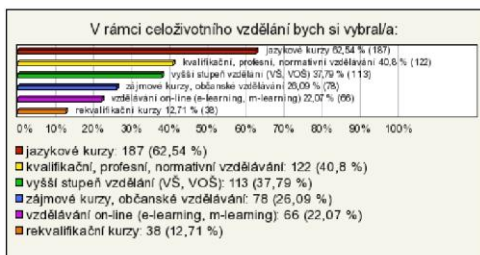
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
ano	299	89,52 %	89,52 %
ne	35	10,48 %	10,48 %

12. V rámci celoživotního vzdělání bych si vybral/a:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

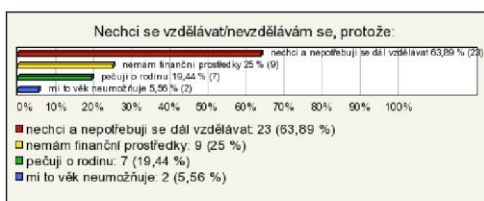
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
jazykové kurzy	187	62,54 %	55,99 %
kvalifikační, profesní, normativní vzdělávání	122	40,8 %	36,53 %
vyšší stupeň vzdělání (VŠ, VOŠ)	113	37,79 %	33,83 %
zájmové kurzy, občanské vzdělávání	78	26,09 %	23,35 %
vzdělávání on-line (e-learning, m-learning)	66	22,07 %	19,76 %
rekvalifikační kurzy	38	12,71 %	11,38 %

13. Nechci se vzdělávat/nevzdělávám se, protože:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
nechci a nepotřebuji se dál vzdělávat	23	63,89 %	6,89 %
nemám finanční prostředky	9	25 %	2,69 %
pečuji o rodinu	7	19,44 %	2,1 %
mi to věk neumožňuje	2	5,56 %	0,6 %

14. Další vzdělání platí:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

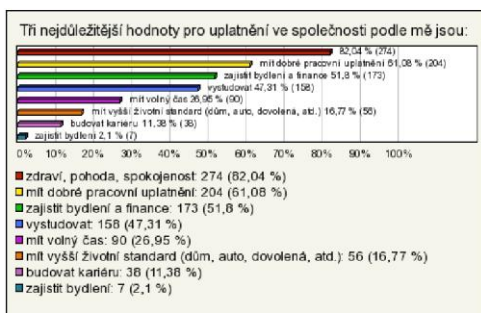
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
platím si sám/sama	207	61,98 %	61,98 %
platí/přispívá na něj zaměstnavatel	53	15,87 %	15,87 %
platí stát (úřad práce a pod.)	44	13,17 %	13,17 %
nevzdělávám se	42	12,57 %	12,57 %
platit/přispívat na něj zaměstnavatel	11	3,29 %	3,29 %
platit si každý sám	10	2,99 %	2,99 %
platit stát (úřad práce a pod.)	8	2,4 %	2,4 %

15. Tři nejdůležitější hodnoty pro uplatnění ve společnosti podle mě jsou:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 3).

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
zdraví, pohoda, spokojenost	274	82,04 %	82,04 %
mít dobré pracovní uplatnění	204	61,08 %	61,08 %
zajistit bydlení a finance	173	51,8 %	51,8 %
vystudovat	158	47,31 %	47,31 %
mít volný čas	90	26,95 %	26,95 %
mít vyšší životní standard (dům, auto, dovolená, atd.)	56	16,77 %	16,77 %
budovat kariéru	38	11,38 %	11,38 %
zajistit bydlení	7	2,1 %	2,1 %

16. Úloha ženy v dnešní době podle mě je:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [Žena je hospodyňka, pečuje o děti, vaří, buduje rodinné zázemí → otázka č. 17, Žena je pracující, nezávislá, úspěšná v práci → otázka č. 18].

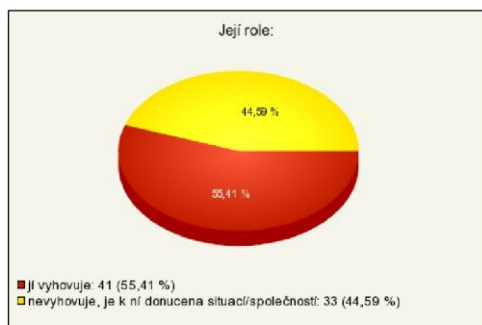
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
Žena je pracující, nezávislá, úspěšná v práci	260	77,84 %	77,84 %
Žena je hospodyňka, pečuje o děti, vaří, buduje rodinné zázemí	74	22,16 %	22,16 %

17. Její role:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

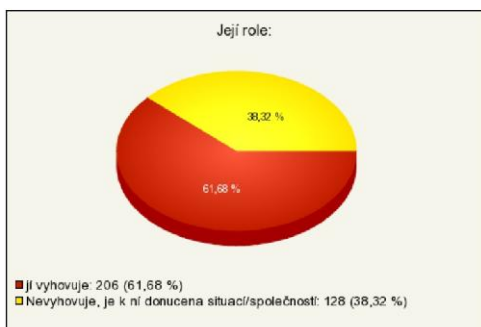
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
jí vyhovuje	41	55,41 %	12,28 %
nevyhovuje, je k ní donucena situací/společností	33	44,59 %	9,88 %

18. Její role:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

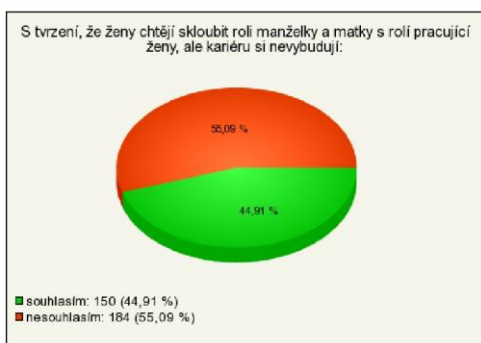
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
jí vyhovuje	206	61,68 %	61,68 %
Nevyhovuje, je k ní donucena situací/společností	128	38,32 %	38,32 %

19. S tvrzení, že ženy chtějí skloubit roli manželky a matky s rolí pracující ženy, ale kariéru si nevybudují:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
nesouhlasím	184	55,09 %	55,09 %
souhlasím	150	44,91 %	44,91 %

20. Pokud je manželka/partnerka úspěšnější v profesi a vydělává více peněz než její manžel/partner, muž podle mě:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

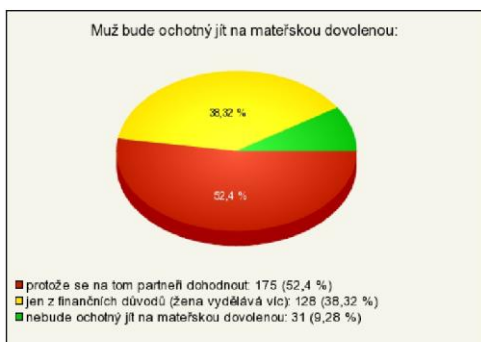
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
není schopen se s tím vyrovat	157	47,01 %	47,01 %
je pyšný a podporuje jí	123	36,83 %	36,83 %
nezajímá ho to/není to pro něj důležité	54	16,17 %	16,17 %

21. Muž bude ochotný jít na mateřskou dovolenou:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

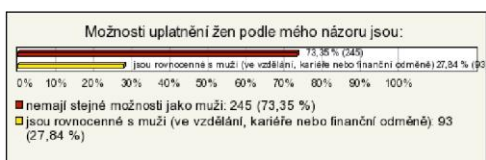
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
protože se na tom partneři dohodnout	175	52,4 %	52,4 %
jen z finančních důvodů (žena vydělává víc)	128	38,32 %	38,32 %
nebude ochotný jít na mateřskou dovolenou	31	9,28 %	9,28 %

22. Možnosti uplatnění žen podle mého názoru jsou:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

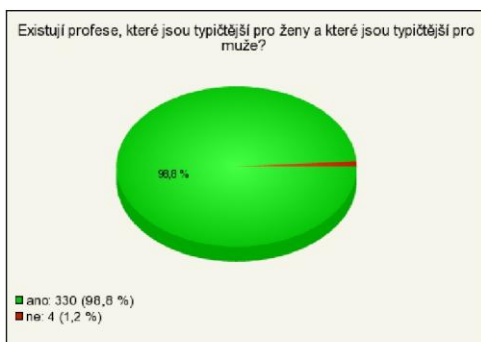
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
nemají stejné možnosti jako muži	245	73,35 %	73,35 %
jsou rovnocenné s muži (ve vzdělání, kariéře nebo finanční odměně)	93	27,84 %	27,84 %

23. Existují profese, které jsou typičtější pro ženy a které jsou typičtější pro muže?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [ano → otázka č. 24, ne → otázka č. 25].

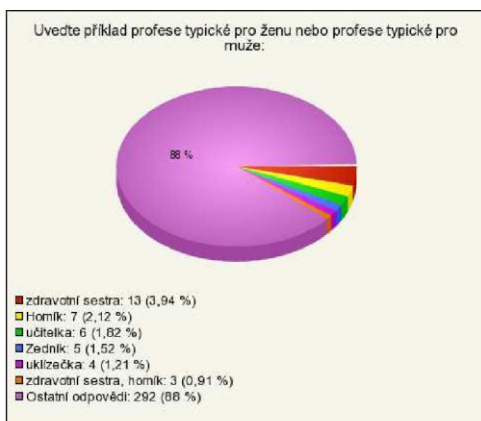
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
ano	330	98,8 %	98,8 %
ne	4	1,2 %	1,2 %

24. Uveďte příklad profese typické pro ženu nebo profese typické pro muže:

Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
zdravotní sestra	13	3,94 %	3,89 %
Horník	7	2,12 %	2,1 %
učitelka	6	1,82 %	1,8 %
Zedník	5	1,52 %	1,5 %
uklízečka	4	1,21 %	1,2 %
zdravotní sestra, horník	3	0,91 %	0,9 %
učitelka v mateřské školce	2	0,61 %	0,6 %
muž - horník	2	0,61 %	0,6 %
kosmetička	2	0,61 %	0,6 %
žena - zdravotní sestra, muž - zedník	2	0,61 %	0,6 %
<i>ostatní odpovědi</i>	284	86,06 %	85,03 %

25. Existují domácí práce, které vykonává spíše žena a domácí práce, které vykonává spíše muž?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
ano	286	85,63 %	85,63 %
ne	48	14,37 %	14,37 %

26. S tvrzením, že v dnešní době se žena více podílí na vydělávání a muž více pomáhá v domácnosti a s péčí o děti:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
souhlasím	170	50,9 %	50,9 %
nesouhlasím	164	49,1 %	49,1 %

27. Žena v dnešní době podle mě:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
je schopna zabezpečit rodinu stejně jako muž	258	77,25 %	77,25 %
stará se o domácnost, rodinu, živitelem rodiny je muž	76	22,75 %	22,75 %

28. To, že oba partneři budují kariéru a vychovávají děti, je podle mě:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
v dnešní době normální	198	59,28 %	59,28 %
správné	108	32,34 %	32,34 %
nemělo by to tak být	28	8,38 %	8,38 %

29. Myslím, že žena by měla být buď jen manželkou a matkou, nebo jen budovat kariéru:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

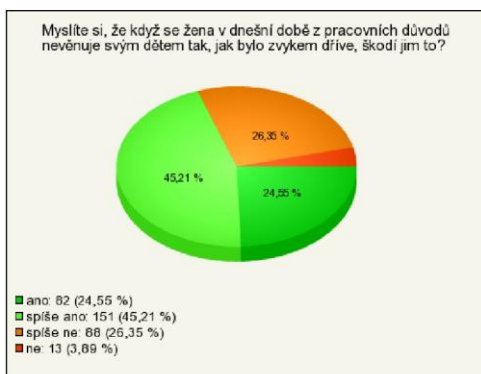
Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
ne	286	85,63 %	85,63 %
ano	48	14,37 %	14,37 %

30. Myslíte si, že když se žena v dnešní době z pracovních důvodů nevěnuje svým dětem tak, jak bylo zvykem dříve, škodí jim to?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
spíše ano	151	45,21 %	45,21 %
spíše ne	88	26,35 %	26,35 %
ano	82	24,55 %	24,55 %
ne	13	3,89 %	3,89 %

31. Ženy podle mě od vzdělávání očekávají:

Povinná otázka, respondent musel alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1).

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
lepší uplatnění na trhu práce	272	81,44 %	81,44 %
seberealizaci	218	65,27 %	65,27 %
zdokonalování sebe sama	177	52,99 %	52,99 %
udržení si pracovní pozice	140	41,92 %	41,92 %
zábavu	30	8,98 %	8,98 %
možnost řešení krize středního věku	28	8,38 %	8,38 %
rady pro osobní a rodinný život	22	6,59 %	6,59 %

32. Je důležité se vzdělávat?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
ano, v kterémkoliv věku	324	97,01 %	97,01 %
ano, jen v mládí	6	1,8 %	1,8 %
ne	4	1,2 %	1,2 %

33. Myslím si, že je lepší:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

Odpověď	Počet	Lokálně	Globálně
zkušenosti, praxe	296	88,62 %	88,62 %
co možná nejvyšší stupeň vzdělání	38	11,38 %	11,38 %

Příloha C – Odpovědi respondentů v grafech a tabulkách

Vzdělávání v českých zemích a možnosti uplatnění ve společnosti

SEGMENTACE RESPONDENTŮ A OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ BETA

Pro uplatnění žen ve společnosti je podle mě důležité:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
stupeň dosaženého vzdělání	171 51.2%	140 53.6%	31 42.5%
získání kvalitní praxe	244 73.1%	197 75.5%	47 64.4%
smysl pro rodinu	34 10.2%	16 6.1%	18 24.7%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	4.718	16.87

$\chi^2_{0.9}$	6.251	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	7.815	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	11.345	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Chci se dále vzdělávat v rámci celoživotního vzdělávání:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
ano	299 89.5%	235 90%	64 87.7%
ne	35 10.5%	26 10%	9 12.3%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.074	0.266

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

V rámci celoživotního vzdělání bych si vybral/a:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
	35 10.5%	26 10%	9 12.3%
vyšší stupeň vzdělání (VŠ, VOŠ)	113 33.8%	83 31.8%	30 41.1%
kvalifikační, profesní, normativní vzdělávání	122 36.5%	99 37.9%	23 31.5%
rekvalifikační kurzy	38 11.4%	31 11.9%	7 9.6%
jazykové kurzy	187 56%	154 59%	33 45.2%
zájmové kurzy, občanské vzdělávání	78 23.4%	63 24.1%	15 20.5%
vzdělávání on-line (e-learning, m-learning)	66 19.8%	51 19.5%	15 20.5%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	1.083	3.87

$\chi^2_{0.9}$	12.017	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	14.067	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	18.475	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Nechci se vzdělávat/nevzdělávám se, protože:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
	289 86.5%	230 88.1%	59 80.8%
nemám finanční prostředky	9 2.7%	8 3.1%	1 1.4%
nechci a nepotřebuji se dál vzdělávat	23 6.9%	15 5.7%	8 11%
pečuji o rodinu	7 2.1%	5 1.9%	2 2.7%
mi to věk neumožňuje	2 0.6%	1 0.4%	1 1.4%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.945	3.378

$\chi^2_{0.9}$	9.236	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	11.070	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	15.086	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Další vzdělání platí:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
platit si každý sám	10 3%	8 3.1%	2 2.7%
platit stát (úřad práce a pod.)	8 2.4%	7 2.7%	1 1.4%
platit/přispívat na něj zaměstnavatel	11 3.3%	10 3.8%	1 1.4%
platím si sám/sama	207 62%	163 62.5%	44 60.3%
platí/přispívá na něj zaměstnavatel	53 15.9%	37 14.2%	16 21.9%
platí stát (úřad práce a pod.)	44 13.2%	36 13.8%	8 11%
nevzdělávám se	42 12.6%	29 11.1%	13 17.8%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	1.325	4.736

$\chi^2_{0.9}$	12.017	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	14.067	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	18.475	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Tři nejdůležitější hodnoty pro uplatnění ve společnosti podle mě jsou:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
zajistit bydlení	7 2.1%	5 1.9%	2 2.7%
vystudovat	158 47.3%	125 47.9%	33 45.2%
zajistit bydlení a finance	173 51.8%	132 50.6%	41 56.2%
mít dobré pracovní uplatnění	204 61.1%	171 65.5%	33 45.2%
budovat kariéru	38 11.4%	29 11.1%	9 12.3%
mít volný čas	90 26.9%	63 24.1%	27 37%
mít vyšší životní standard (dům, auto, dovolená, atd.)	56 16.8%	42 16.1%	14 19.2%
zdraví, pohoda, spokojenost	274 82%	215 82.4%	59 80.8%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	1.831	6.548

$\chi^2_{0.9}$	13.362	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	15.507	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	20.090	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Úloha ženy v dnešní době podle mě je:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
Žena je hospodyňka, pečuje o děti, vaří, buduje rodinné zázemí	74 22.2%	44 16.9%	30 41.1%
Žena je pracující, nezávislá, úspěšná v práci	260 77.8%	217 83.1%	43 58.9%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	4.247	15.184

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Její role:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
	256 76.6%	216 82.8%	40 54.8%
jí vyhovuje	41 12.3%	20 7.7%	21 28.8%
nevyhovuje, je k ní donucena situací/společností	33 9.9%	24 9.2%	9 12.3%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	5.92	21.165

$\chi^2_{0.9}$	6.251	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	7.815	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	11.345	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Její role:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
jí vyhovuje	206 61.7%	155 59.4%	51 69.9%
Nevyhovuje, je k ní donucena situací/společností	128 38.3%	106 40.6%	22 30.1%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.579	2.07

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

S tvrzením, že ženy chtějí skloubit roli manželky a matky s rolí pracující ženy, ale kariéru si nevybudují:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
souhlasím	150 44.9%	119 45.6%	31 42.5%
nesouhlasím	184 55.1%	142 54.4%	42 57.5%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.049	0.176

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Pokud je manželka/partnerka úspěšnější v profesi a vydělává více peněz než její manžel/partner, muž podle mě:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
je pyšný a podporuje jí	123 36.8%	90 34.5%	33 45.2%
nezajímá ho to/není to pro něj důležité	54 16.2%	33 12.6%	21 28.8%
není schopen se s tím vyrovat	157 47%	138 52.9%	19 26%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	4.306	15.394

$\chi^2_{0.9}$	6.251	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	7.815	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	11.345	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Muž bude ochotný jít na mateřskou dovolenou:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
jen z finančních důvodů (žena vydělává více)	128 38.3%	107 41%	21 28.8%
protože se na tom partneři dohodnout	175 52.4%	128 49%	47 64.4%
nebude ochotný jít na mateřskou dovolenou	31 9.3%	26 10%	5 6.8%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	1.177	4.207

$\chi^2_{0.9}$	6.251	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	7.815	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	11.345	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Možnosti uplatnění žen podle mého názoru jsou:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
jsou rovnocenné s muži (ve vzdělání, kariéře nebo finanční odměně)	93 27.8%	55 21.1%	38 52.1%
nemají stejné možnosti jako muži	245 73.4%	207 79.3%	38 52.1%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	5.561	19.882

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Existují profese, které jsou typičtější pro ženy a které jsou typičtější pro muže?

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
ano	330 98.8%	260 99.6%	70 95.9%
ne	4 1.2%	1 0.4%	3 4.1%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	1.463	5.231

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Existují domácí práce, které vykonává spíše žena a domácí práce, které vykonává spíše muž?

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
ano	286 85.6%	228 87.4%	58 79.5%
ne	48 14.4%	33 12.6%	15 20.5%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.633	2.263

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

S tvrzením, že v dnešní době se žena více podílí na vydělávání a muž více pomáhá v domácnosti a s péčí o děti:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
souhlasím	170 50.9%	131 50.2%	39 53.4%
nesouhlasím	164 49.1%	130 49.8%	34 46.6%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.052	0.186

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Žena v dnešní době podle mě:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
stará se o domácnost, rodinu, živitelem rodiny je muž	76 22.8%	53 20.3%	23 31.5%
je schopna zabezpečit rodinu stejně jako muž	258 77.2%	208 79.7%	50 68.5%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.89	3.182

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

To, že oba partneři budují kariéru a vychovávají děti, je podle mě:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
správné	108 32.3%	83 31.8%	25 34.2%
v dnešní době normální	198 59.3%	158 60.5%	40 54.8%
nemělo by to tak být	28 8.4%	20 7.7%	8 11%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.254	0.908

$\chi^2_{0.9}$	6.251	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	7.815	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	11.345	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Myslím, že žena by měla být buď jen manželkou a matkou, nebo jen budovat kariéru:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
ano	48 14.4%	32 12.3%	16 21.9%
ne	286 85.6%	229 87.7%	57 78.1%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.945	3.378

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Myslíte si, že když se žena v dnešní době z pracovních důvodů nevěnuje svým dětem tak, jak bylo zvykem dříve, škodí jim to?

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
ano	82 24.6%	63 24.1%	19 26%
spíše ano	151 45.2%	117 44.8%	34 46.6%
spíše ne	88 26.3%	73 28%	15 20.5%
ne	13 3.9%	8 3.1%	5 6.8%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.746	2.667

$\chi^2_{0.9}$	7.779	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	9.488	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	13.277	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Ženy podle mě od vzdělávání očekávají:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
seberealizaci	218 65.3%	170 65.1%	48 65.8%
lepší uplatnění na trhu práce	272 81.4%	223 85.4%	49 67.1%
možnost řešení krize středního věku	28 8.4%	17 6.5%	11 15.1%
zábavu	30 9%	21 8%	9 12.3%
udržení si pracovní pozice	140 41.9%	113 43.3%	27 37%
zdokonalování sebe sama	177 53%	143 54.8%	34 46.6%
radý pro osobní a rodinný život	22 6.6%	11 4.2%	11 15.1%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	4.365	15.605

$\chi^2_{0.9}$	12.017	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	14.067	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	18.475	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Je důležité se vzdělávat?

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
ano, jen v mládí	6 1.8%	4 1.5%	2 2.7%
ano, v kterémkoliv věku	324 97%	255 97.7%	69 94.5%
ne	4 1.2%	2 0.8%	2 2.7%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.52	1.858

$\chi^2_{0.9}$	6.251	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	7.815	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	11.345	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

Myslím si, že je lepší:

Odpovědi / Segmenty	Všichni respondenti	Žena	Muž
zkušenosti, praxe	296 88.6%	231 88.5%	65 89%
co možná nejvyšší stupeň vzdělání	38 11.4%	30 11.5%	8 11%
CELKEM	334	261	73
χ^2 test	-	0.004	0.013

$\chi^2_{0.9}$	4.605	$\chi^2 > \chi^2_{0.9} \rightarrow$ závislost s 10% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.95}$	5.991	$\chi^2 > \chi^2_{0.95} \rightarrow$ závislost s 5% pravděpodobností chyby prvního druhu
$\chi^2_{0.99}$	9.210	$\chi^2 > \chi^2_{0.99} \rightarrow$ závislost s 1% pravděpodobností chyby prvního druhu

Poznámka: χ^2 test je možné použít pouze pro segmenty tvořené alespoň 30 respondenty (porušující segmenty označeny oranžově). Očekávané relativní četnosti (zobrazí se po najetí myši na danou buňku) musí být pro každou z odpovědí alespoň 5 (porušující segmenty označeny červeně). Chyba prvního druhu = žádná závislost ve skutečnosti neexistuje.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Iveta Rebernaková

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Cesty ke vzdělání žen v českých zemích a možnosti jejich uplatnění

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 97

Celkový počet stran příloh: 54

Počet titulů českých použitých zdrojů: 48

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 38

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Martina Strnadová